

SOIHTU

6/82

Marja-Leena Mikkola:

Moraalinen etsintä ja optimismi

E. Balibar: Puoluemuodon kriisi II

Frigga Haug: Miesten tarinat

Arjen barbaria & sivistyksen utopiat

Yksinäisyys, pelit & kohtaaminen

USA:n

rauhanliike

SOIHTU

Perustettu 1931

JULKAISIJA
SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

Moraalinen etsintä ja optimismi perusjuonteina. Marja-Leena Mikkolan haastattelu neuvostokirjallisuudesta. – Keijo Ahola, Pertti Rovamo	2
USA:n rauhanliike – Jorma Lindfors	9
Neuvostotutkimuksen metodologisia ongelmia – Jyrki Iivonen	11
PUHEENVUORO Arjen barbaria ja sivistysutopiat – Anssi Peräkylä	18
Miesten tarinat – Frigga Haug	20
Puolueuudon kriisi työväenliikkeessä II – Etienne Balibar	30
KESKUSTELU Yksinäisyyden tuska, pelit, kohtaaminen – Matti Hyvärinen	36

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere
ISSN 0356-6056 Soihdu

Hyvästit opiskelijaliikkeelle?

Sosialistisessa opiskelijaliitossa on pikkuhiljaa käynnistymässä keskustelu 70-luvun kokemusten yhteenvertämiseksi. Kansandemokraattisen opiskelijaliikkeen yhtenäistymisen perusteita on alustavasti hahmotettu SOL:n ylimääräisen liittokokouksen teeseissä (Soihdu 5/82), joissa myös hahmotellaan opiskelijaliikkeen kehityssuuntia. Näiden teesien jälkeen on aika siirtyä konkreettisempaan tilannearviointiin, katseen suuntaamiseen tulevaisuuteen, oman paikan ja aseman kriittiseen jäsentämiseen.

Onko vallankumouksellisella ja marxilaisella opiskelijajärjestöllä merkitystä ja tehtävää tilanteessa, jossa kaikki radikaalit vaihtoehdot näyttävät löytyvän puolueiden ulkopuolelta; jopa toiminnasta niitä vastaan? Onko kansandemokraattiselle opiskelijajärjestölle olemassa poliittista perustelua tilanteessa, jossa kansandemokraattinen liike päättäväisesti kieltäytyy puolustamasta parlamenttitasolla alkeellisimpiakaan kaikkien opiskelijajärjestöjen yhdessä esittämiä vaatimuksia? Mitä poliittista annettavaa kansandemokraattisella opiskelijajärjestöllä voi olla opiskelijoille, kun kd-ministerit *hyväksyvät* hallituksessa opintotuen heikentämisen ja siten hyväksyvät myös sen, että työläisperheiden lasten pääsy korkeakouluihin vaikeutuu?

Nämä kysymykset jäsentävät SOL:n suhdetta SKP:hen ja koko kansandemokraattiseen liikkeeseen. Jo niiden esittäminen riittänee osoittamaan, että tarvitaan *kriittinen suhde liikkeemme politiikan tekotapaan*. Pelkkä puolueen "apulaisena" toimiminen ei voi riittää tilanteessa, jossa puolue ei tunne mitenkään jäsentävän tai ymmärtävän opiskelijoiden ja yleisemmin nuorison elämäntilannetta. Puhumattakaan, että se ymmärtäisi tapahtuvia poliittisia ja aatteellisia prosesseja. SOL:n rooli puolueeseen nähden näyttäisi siis 80-luvulla muodostuvan kriitikon rooliksi. Mutta riittääkö tämä määrittelemään vallankumouksellisen opiskelijajärjestön? Eikö todellinen liike kuitenkin synny opiskelijoiden keskuudessa ja opiskelijoiden omana toimintana? Ja eikö sillä näinollen ole väistämättä oma logiikkansa, oma kulkunsa joka poikkeaa puolueen toiminnan "parlamentaristisesta kalenterista", johon toiminnalliset hetket on kirjattu eduskunnan istuntopäivien mukaan? Näin tietenkin on. Ja vaikka voidaankin sanoa, että opiskelijaliikettä ei tänään olekaan minään aktuaalisena opiskelijoita yhdistävänä yhteiskunnallisena liikkeenä, niin on kuitenkin opiskelijoiden liikkeitä ja liikehdintää. Vaikka opiskelijaliike yhtenäisenä ilmiönä on kadonnut, artikuloituu opiskelijoiden radikalismi tänään nuorison erilaisissa liikkeissä; ennenmuuta rauhan, ympäristö- ja naisliikkeissä. Pis-

teittäin on nähtävissä myös tutkintojen sisältöön ja tutkintojärjestelmään kohdistuvan kritiikin viriämistä "ruohonjuuritasolla"; mistään liikkeestä näiltä osin on kuitenkin turhaa vielä puhua.

SOL:n oma olemassaolo riippuu siitä kuinka se pystyy kytke- mään oman kehityksensä näiden liikkeiden kehitykseen, tuke- maan ja voimistamaan niitä, jopa sulautumaan niihin. *Poliittisena järjestönä* SOL ei tietenkään voi kytkeytyä liikkeisiin kuin suhteellisesti, välittyneesti. Liikkeillä on itsenäisyytensä ja omat historiansa. Mutta SOL voi taistella näiden liikkeiden kanssa muutoksia opiskelijaliikkeiden instituutioiden rakenteisiin, toi- mia niiden demokratisoimiseksi ja radikalisoimiseksi. Ja toki SOL:n täytyy käydä keskustelua, esittää kritiikkiä, tuoda panok- sensa keskusteluun, toimintaan ja analyysien syventämiseen. Ei ole mitään tarvetta teoreettiseen "sulautumiseen", vaan pikem- minkin marxilaisen profiilimme terävöittämiseen ja kirkastami- seen, oppimiseen liikkeiltä ja oman toimintamme muuttami- seen.

Opiskelijaradikalismien tila on toki kovin eriytynyt ja pirstalei- nen. Opiskelijajärjestöjen valtiollistuminen emäpuolueidensa alustusliekaan 70-luvulla, ylioppilaskuntien köyhtyminen toi- nintakyvyttömyiksi tai kapitalisoituminen opiskelijoiden ulottu- nattomiin, politiikan fraasien ja todellisuudet ristiriidat jne. ovat suunnanneet opiskelijoiden tyytymättömyyttä ja radikal- isia näennäisen "epäpoliittisiin" uumiin. Paradoksaalisesti kaikkein traditionaalisinta politiikkaa muotoa näistä reaktioista edustaa ylioppilaskuntavaaleissa sitoutumattomuuden nimellä tatsastava ilmiö. Tosin tämän sitoutumattomuuden sisäinen ajanaisuus on hyvin voimakasta, mutta sen johtajat edustavat melko selvästi oikeistoradikalismia, joka ei etsikään vaihtoehtoa vanhalle muodolle, vaan haluaa ainoastaan antaa sille oikeisto- laisen sisällön. Radikaalit vaihtoehdot taas suuntautuvat yliop- pilaspolitiikan vaihtoehdottomuuden ulkopuolelle, välittömään yhteiskunnalliseen toimintaan. Vaikka näiden liikkeiden radika- lismi onkin epäyhtenäistä, hapuilevaa ja heikkoa, ei silti voida sanoa, että SOL edustaisi yksinään muutoksen voimaa yliopis- tolla. Päinvastoin sen oma radikalismi voi muodostua vain siitä, että se onnistuu edistämään näiden hapuilevien voimien yhteen- liittymistä.

* * *

Mutta onko näkyvillä tapaa, jolla sosialistinen opiskelijaliike voisi organisoitua? Onko itsenäiselle marxilaiselle opiskelijajär- jestölle todella perusteita? Eikö liikkeiden voima itsessään riitä radikalismien edistäjäksi? Vaikka siitä muodosta, miten marxi- laisten opiskelijoiden tulee järjestäytyä, voidaankin nyt sanoa vain vähän, on silti perusteltua olettaa järjestäytyminen mah- dolliseksi. SOL:ssa käytävä keskustelu järjestäytymisen muo- doista tulee antamaan kevään mittaan joitakin vastauksia, enemmän tai vähemmän uusia, enemmän tai vähemmän kestä- viä. Joitakin suuntia vastausten etsinnälle on ehkä jo hahmottu- massa. Näiden näkökulmien merkitys saattaa muuten ylittää pelkän SOL:n oman kokemuksen ja liittyä koko liikkeemme ongelmista käytävään keskusteluun.

1) SOL:n ja KOJ:n yhdistyminen nosti selvästi esiin *julkisuu- den* tarpeen oman politiikkamme luomisen lähtökohtana. Julki- suus tarkoittaa tässä erilaisten kokemusten ja mielipiteiden avointa vuorovaikutusta ja *demokraattista käsittelyä*. Julkisuu- den puute näkyy kipeänä ennenmuuta kd-lehdistön osapuoliin kaventuneessa todellisuudessa. Mutta on myös kysyttävä, onko SOL itse kyennyt luomaan sellaisen järjestökäytännön, jossa jäsenistön mielialat ja kokemukset nousevat järjestön toimintaa ohjaavaksi tekijäksi, jossa päätöksenteko perustuisi todella eri- laisten kokemusmaailmojen demokraattiseen arviointiin. Ja ennenmuuta: kuinka SOL edistää sellaisen opiskelijoille yhtei- sen julkisuuden rakentamista, jossa radikaalit kokemukset rikas- tuvat toisistaan ja tukevat toinen toisiaan?

2) *Radikaali vasemmistopoliittikka*. Miten kehittää poliittista toimintatapaa niin, että sen perusta *todella* on liikkeiden esiin- nostamisissa kysymyksissä ja liikkeissä itsessään ja *samalla* tais- tella tämän politiikan välittämiseksi opiskelijainstituutioihin, niiden muuttamiseksi ja lopulta yliopiston muuttamiseksi ja mullistamiseksi? Radikaalit vaatimukset pitävät sisällään ns. vä- littömät edut, toiminnan opintotuen ja korkeakoulujen resurs- sien puolesta. Mutta radikaalit vaatimukset menevät samalla näiden vaatimusten ohi ja yli kulttuurin ja elämisen alueelle. Poliitiikan, kulttuurin ja kokemuksen on liitettävä uudella tavalla toisiinsa.

3) *Marxilaisen arvion* yhdistäminen ihmisten kokemusmaail- maan ja sen kehittäminen radikaalin politiikan perustaksi muo- dostaa lopulta ehkä vaikeimman haasteen. SOL:n piirissä näke- mys marxismista on hyvää vauhtia monipuolistunut ja syventy- nyt, mutta myös samanaikaisesti latistunut. Latistuminen liittyy ennenmuuta marxilaisen keskustelun ja opiskelun alan kaventu- miseen. Vieläkin nähdään liian selvästi jako "marxisteihin" ja "militanteihin". Tämän jaon voittaminen on pitkälti koko SOL:n olemassaolon kysymys. Samalla on alati kysymys marxi- laisen arvion *tekemisestä*, marxismin luomisesta ja tilanteen ja strategisen vaiheen *tutkimisesta*. On edettävä syvyysuunnassa, että voitaisiin edetä myös laajuussuunnassa.

Nämä ajatukset voivat olla merkittäviä vain jos muistetaan että vasemmistolaisella opiskelijaliikkeellä tuskin itsellään on riittävästi voimaa radikaalien liikkeiden edistämiseen. Koko ajan tarvitaan marxilaisten tutkijoiden – opiskelijoiden – työläisten sekä uusien liikkeiden vuorovaikutuksen syventämi- tä. Eräs luonnollinen kysymys, jossa tämän vuorovaikutuksen ja yhteisen toiminnan kehittäminen on mahdollista, on kysymys *vaihtoehtoista tuotannosta tai ay-liikkeen vaihtoehtoista strategioista*. Opiskelijaliikkeellä ja erityisesti SOL:lla voisi olla tärkeä rooli tämänkaltaisen yhteisen/yhteisten projektien edistä- misessä.

* * *

Nuoriso- ja opiskelijaliikkeessä kehitys on ollut jyrkästi SKP:n ja SKDL:n kuvioista poikkeavaa. Perussuuntana on ollut toiminnallisen ja poliittisen yhtenäisyyden rakentaminen, aat- teellisen keskustelun syventäminen ja aloitteiden etsiminen; irta- taantuminen vuosikymmenen vaihteen kynnyksistä lamaantumisen mielialoista. Ehkä juuri tässä on syy siihen, että nuoriso näyttää lakanneen olemasta kd-lehdistölle, 70-luvulla vielä kd- lehdistöstä saattoi aistia taistelun nuorisosta ja opiskelijoista. Mutta nyt, kun nuorisoliikkeen yleinen laantuminen vaatisi liik- keeltämme erityistä huomiota omien nuorisojärjestöjemme toi- mintaa kohtaan, nämä näytetään unohdetun kuin yhteisestä so- pimuksesta. Ei kai asiaan vain ole vaikuttanut nuorison järjestö- jen varsin itsenäinen ja aloitteellinenkin esiintyminen suhteessa liikkeemme poliittiseen linjaan? Onko niin, että omin päin ajat- televa nuoriso – joka päättää osapuolilta kysymättä oman mieli- piteensä sellaiseenkin asiaan kuin kuuluisa devalvaatiohölmöily – koetaankin liikkeessämme harmilliseksi tosiasiaksi. Seikaksi, jota siedetään, mutta josta ei sen enempää suostuta puhumaan?

SKDL ja SKP pyrkivät luomaan itsestään kuvaa radikaalina tulevaisuuden liikkeenä. Mutta jokainen rehellinen ihminen voi vain kysyä itseltään, kuinka sellainen liike joka suhtautuu omaan nuorisoonsa kuin vanha isäntä huutolaispoikaan ja joka ei ylipäänsä tunnu tuntevan kiinnostusta nuorison ongelmiin, kuinka tällainen liike voi kuvitella tulevansa vetovoimaiseksi tämän päivän radikaalin, itsenäisen ja itseään kunnioittavan nuorison silmissä? Omat nuorisojärjestöt ehkä vielä saadaan keppikurilla järjestykseen. Mutta kuka uskoo että näin vakuute- taan liikkeestämme kiinnostuneet tai sitä lähenevä radikaali nuoriso?

17.12.-82
Matti Aho
Jussi Silvenoinen

Moraalinen etsintä ja optimismi perusjuonteina

Marja-Leena Mikkola
neuvostokirjallisuuden
virrassa

Kirjailija Marja-Leena Mikkolan haastattelu ei ole sattuman satoa eikä itsetarkoituksellinen yritys Soihdun profiilin ja lukijakunnan laajentamiseksi. Yhden virikkeen haastattelun teemaan Mikkola antoi viime keväänä. Soihdun toimitusneuvoston kokouksessa hän nosti esille tarpeen käsitellä nykyistä monipuolisemmin vasemmistosisivystyneistön kulttuurihistoriallista traditiota, sen "suurta linjaa". Tänäkin emme lähde liikkeelle nollapistestä, vaan olemme tietyn perinteen kantajia ja jatkajia.

Toinen haastatteluvirike kumpuaa nykypäivästä. Neuvostoliittokysymys on ajan-kohtainen monin tavoin. Neuvostoliittoa ei voida sivuuttaa, vaikka jotkut sitä hartaasti toivovatkin. Mutta ei voida myöskään väistää sen käsitteilyä, vaieta vaikeista asioista. Nyt myös vasemmistosisivystyneistön keskuudessa keskustellaan ehkä kymmenen vuoden tauon jälkeen vilkkaasti ja yhä näkyvämmiin suhtautumista neuvostovaltioon. Keskustelu haastaa vastaamaan erityisesti vallankumouksellisen tradition jatkajia, sillä Neuvostoliitto on osa nimenomaan meidän maailmaamme.

Miten Neuvostoliittoa voisi parhaiten ymmärtää? Kysymys on yhtä laaja kuin maailman. tässä haastattelussa ei ole tarkoitus vastata kysymykseen Neuvostoliiton maailmanhistoriallisesta merkityksestä, neuvostovaltion ulkopolitiikan perusteista tai Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden saa-

vutuksista. Sen sijaan pyrkimyksemme on Neuvostoliiton sisäisen kehitysdynamiikan pohtiminen. Voisi nimittäin väittää, että suomalaisten silmälasien suurimmat taittovirheet liittyvät juuri tähän, ellei sitten edelleenkin kyse ole (väri)sokeudesta. Myös kansandemokraattisen ja kommunistisen liikkeen itseymmärrys ansaitsee kritiikkiä. Molempine julkisine lehdistökasvoineen liike on ajautunut yhtäältä ulkopoliittisesti painotuneeseen ja varsin pragmaattiseen Neuvostoliitto-käsitykseen ja toisaalta ideologisesti hyvin ohueen neuvostojärjestelmän esittelyyn ja mekaaniseen järjestelmävertailuun. Kunniakas perinne on katka-massa. Kansandemokraattinen liike on menettänyt aloitteellisuutensa ja laadullisen omaleimaisuutensa alueella, jolle sen sodanjälkeinen asema poliittisessa järjestelmässä on keskeisimminkin rakentunut.

Neuvostoliitto-käsityksen syventämiseksi tarvittaisiin kiipeä tieteellistä sosialismitutkimusta, jonka yhtenä momenttina täytyy olla tasokas ns. porvarillisen sovjetologian kritiikki (ks. Jyrki Iivosen artikkeli tässä lehdessä). On kuvaavaa, että teoreettista ja konkreettista Neuvostoliittotutkimusta on Suomessa tehty silmiinpistävän vähän verrattuna muihin länsimaihin, vaikka maamme maantieteellinen ja historiallinen kokemus velvoittaisivat aivan toisenlaisiin painotuksiin. Ei siten ole ihme, että ruohonjuuritasolla vanhat ennakkoluulot rehottavat ja impivaaralai-

set viisastelijat täyttävät päivälehtien palstoja.

Mutta tämäkään ei vielä riitä. Mielestämme kapea tieteilinen ja poliittinen näkökulma ei kykene tavoittamaan neuvostoyhteiskunnan ja -ihmisen elämän rikkautta ja ongelmallisuutta eikä hälvettämään näin ennakkoluuloja. Jos tuohon rajoitutaan, työväenliike tuottaa eräänlaista käänteistä sovjetlogiaa: kun porvaristo keskittyy analysoimaan sosialistisen vallan mekanismeja, pohtii vasemmistolainen työväenliike vain poliittisen taistelun strategiaa ja taktiikkaa. Kummankin näkökulma on yhtä ahdas.

Yksi askel tuon rajoittuneisuuden ylittämiseen on pyrkimys "historian ja taiteen kaksoisvalaistukseen" (Palmgren) synteettisen kokonaiskäsityksen luomiseksi. G. H. von Wright on ilmaissut ajatuksen kirjoittamalla: "Historian 'ymmärtäminen' on sitä, että tunnetaan kappale elävää elämää, sen konkreettinen todellisuus ja sen eri osien välillä vallitseva äärettömän monijäseninen vuorovaikutus. Korkeimmassa potenssiassaan tämä ymmärtäminen on tieteilisen tiedon ja taiteellisen hahmottelukyvyn synteesi" (Ajatus ja julistus).

Toinen askel koskee kirjallisuuden erityistä roolia neuvostoyhteiskunnassa. Mikkola katsoo, että kirjallisuudella on naapurimaassamme venäläisestä kulttuurista kumpuava syvä erikoisasema yhteiskunnan henkisessä elämässä. Meillä kirjallisuus on tavoitta-

nut hieman samanlaista merkitystä ehkä vain kahden historianmurroskohdan ymmärtämisprosessissa ja silloinkin on ehkä kyse ennen muuta Linnan pääteoksista. Juuri kirjallisuuden naapurimaassamme omaavan suuren merkityksen vuoksi se voi olla oivallinen väylä ymmärtää suuren naapurimaamme rauhallista hengitystä, tajuta sen ihmisten arkipäivää ja kuunnella sen yhteiskunnan omantunnon ääntä. Mikkola tuntee lempilapsensa, neuvostokirjallisuuden, läpikotaisin. Siksi haastattelu tarjoaa yhden tasokkaan näkökulman ja hyvän johdatuksen neuvostokirjallisuuteen, jonka punaiseksi langaksi Mikkola näkee ihmisen moraalisin etsinnän.

Lopulta Mikkolan puhe koskettaa kommunisteja ja heidän liikkeitään, varsinkin puoluetta, vielä syvemmillä. Maailmasta eristynyt *Talo rantakadulla* muistuttaa meitä Kulttuuritalosta (huomaa velvoittava nimi) ja muista ammattivallankumouksellisten keskuspaikoista. Teksti luotaa kauttaaltaan kommunistista moraalialue, ammattivallankumouksellisten ja kansan ongelmallista suhdetta liikkeen eri vaiheissa. Tämän päivän ongelmia pohdittaessa tulee mieleen Lukácsin sarkastinen toteamus: marxismi on maailmankatsomusten Himalaja – se on tietty – mutta se ei tee Himalajan rinteillä hyppelyä kaniineja suuremmiksi kuin tasangon elefantti.

6. 12. 1982 Keijo Ahola,
Pertti Rovamo

Mikkola: Kannattaisiko taustaksi sanoa jotakin omasta taustastaan? – Se oli vähän poikkeuksellinen. Vaikka minulla oli sosialidemokraattinen koti, se oli hyvin työväenhenkinen. Meillä seurattiin Neuvostoliittoa aika myönteisesti. Ehkä siksi minä jo koulutyttönä luin *Gorkia*. Muistan teokset *Äiti*, *Foma Gordejev* ja eräitä muita. – Onkohan missään enää sellaisia koteja, joissa seurattaisiin Neuvostoliiton kehitystä kiinnostuneina ja myönteisesti?

Vaikka kyllä minusta tuntuu, että se suomalainen lukeva yleisö, ainakin kypsempi lukijakunta, joka on saanut otteen neuvostokirjallisuudesta, on kiinnostunut ja jotain ymmärtää siitä maasta.

Olen silloin tällöin käynyt kirjastoissa puhumassa neuvostokirjallisuudesta ja havainnut, että yleisön enemmistö on kiinnostunut. He ovat jotenkin vaisusti hämmästyneitä siitä, millaisia teemoja nykyinen neuvostokirjallisuus käsittelee. Monet katsovat, että esim. maaseutuproosan edustajien *Rasputinin* ja *Abrahamov*in teemat ovat samat kuin klassisessa venäläisessä kirjallisuudessa, toisin sanoen ihmisen henkilökohtainen moraalinen etsintä.

Selvästi vähemmälle kiinnostukselle on tällä jäännyt se osa kirjallisuutta, joka käsittelee kansalaissotaa, partisaanien toimintaa ja neuvostovaltion rakentamisen alkuajoja. Ei keskivertolukija lue esim. *Ostrovskin*in teosta *Kuinka teräs karaistui*. Se on kommunistisen nuorison teos. Sen sijaan toiseen maailmansotaan liittyvä kirjallisuus on puolestaan suuren mielenkiinnon kohteena.

Mutta *Solohovin Hiljaa virtaa Don* on tärkeä, vaikka se on viime aikoina ollut hyvin vähän esillä. Kypsä lukija, joka sen saa käsiinsä, ymmärtää Neuvostoliitosta jo aika paljon. Luulen että suomalaisten on helppo omaksua Solohov, koska hän liittyy suuren venäläisen kertomaperinteen linjaan; ja Tolstoin, Dostojevskin, Tšehovin teokset ovat Suomessa erittäin luettuja, niistä otetaan jatkuvasti uusia painoksia, mikä näin pienen maan ollessa

kyseessä on todella harvinaista moneen muuhun maahan verrattuna.

Hiljaa virtaa Don on minun mielestäni kirjoitettu paljolti Tolstoin vaikutuksen alaisena. Ei ainoastaan sen laajuus vaan myös rakenne viittaa *Sota ja rauha* -teokseen. Siihen liittyvät myös Solohovin taiteelliset ratkaisut ja henkilöiden psykologinen kuvaaminen: elämäntarinat yhdistetään historiaan, taistelukuvaus kotielämän kuvaamiseen, joukkojen liikkeet yksilön tunteisiin, ja osoitetaan miten yhteiskunnallinen murros muutti henkilökohtaisia kohtaloita. Kaikki tämä on suoraan Tolstoilta. Ja *Aksinjan* voi nähdä *Anna Kareninan* talonpoikaisena vastineena. Molemmissa teoksissa draomaattiset episodit, rakkaustarina, eroottiset kohtaukset pitävät juonta liikkeessä. Ja aivan samoin kuin Tolstoi käsiteli koko venäläistä yhteiskuntaa, Solohov käsittelee kasakkojen koko elämää; kaikki sotilaalliset, maataloudelliset ja yhteisölliset traditiot ja tavat tulevat kuvatuiksi. Siinä on suuren, laajan maan iso hengitys.

Kun *Grigori* vaihtaa puolta ja etsii, hän etsii oikeudenmukaista elämää. Hän etsii sitä samaa kuin ruhtinas *Andrei Bolkonski* tai *Pierre Bezuhov* Sodassa ja rauhassa. Hän on yhtä arvokas henkilöahmo, hän etsii oikeutta ja hyväksyttävää yhteiskunnallista järjestystä. Kuten Tolstoin henkilöt hankin symboloi Venäjän kansan moraalista etsintää, joka minun mielestäni on aina sekä venäläisessä kirjallisuudessa että Venäjän kansan itsetajunnassa kaiken sodankäynnin raakuuden ja julmuuden takana.

Tuo kirjallisuus on merkittävän optimistista kirjallisuutta, ja traditio selvästi jatkuu. On hämmästyttävää ajatella, miten kauheasti siellä on verta vuodatettu, miten ennennäkemätön sen maan historia on, ja nähdä että moraalinen etsintä on kuitenkin kaiken verenvuodatuksen ja hirvyyden takana. Minusta se on jotenkin käsittämätöntä. Entä jos me suomalaiset olisimme kokeneet sen kaiken? Entä jos

meilläkin olisi ollut historian vaiheita, joiden aikana ihmisten työnä on ollut kuoleminen? Venäläisillä on kuitenkin kaiken tuon yllä jokin kummallinen valo näkyvässä. Minusta tämä ilmiö on havaittavissa kaikilla uusillakin kirjailijoilla, jotka ovat monesti saaneet suuren levikin: heillä vain tuo etsintä ja oikeudenmukaisuuden löytäminen on usein upotettu jonkin syvälle teoksen rakenteeseen – esim. *Trifonovilla* kertojan ääneksi – mutta silti se on aina läsnä.

Onko Suomen kirjallisuudessa tuota juonetta? Meidän kirjallisuutemme on paljon pessimistisempää. *Aleksis Kiven Seitsemän veljeks*in loppuluvussa jotkut henkilöt, esim. Simeoni, joutuvat umpikujaan. Ja pariskunta Eero ja Seunalan Anna edustavat vastapooleja, Eero valistunutta progressiota, Anna sielua joka ei viihdy maan päällä. Heidän välilleen muodostuu sovitamaton konflikti, he eivät saa kontaktia toisiinsa. Mitään tällaista ehdotonta umpikujaan joutumista en ole löytänyt venäläisillä klassikoilla.

**Nopea kirjoittaminen
aikana, jolloin
jokainen päivä oli
historian kausi**

Tällä hetkellä minua kiinnostaa erityisesti kansalaissotaa ja neuvostovaltion rakentamista käsittelevä kirjallisuus. – Kiinnostus ei niinkään johdu taiteellisista syistä, suuri osa siitä on nopeasti kirjoitettua. Kansalaissodan riehussa ja pitkälti sen jälkeen kirjailijat elivät ajassa, jossa tavallaan jokainen päivä oli kokonainen historian kausi. Jos kirjailija silloin halusi vastata ajan haasteisiin, hänen piti kirjoittaa tavattoman nopeasti. Hän ei voinut tehdä kuten me nyt: antaa ajan kulua, hankkia perspektiiviä, kypsyttää.

Venäjällähän oli lyhyen proosan, novellien, kertomusten ja juttujen traditio. Se puhkesi kukoistukseen vallankumouksen aikana ja heti sen jälkeen. Oli

pakko reagoida nopeasti ja kirjoittaa kaikelle sille vähälle paperille jonka sai käsiinsä. *Isaak Babel*, joka nimenomaan kehitti lyhyttä muotoa, puhui siitä että jokainen päivä oli tavattoman kiihkeä ja täynnä tunnetta siitä, että itse osallistuu suureen historialliseen mullistukseen.

Myös tätä taustaa vasten *Hiljaa virtaa Don* on ihmeellinen. Miten joku saattoi keskittyä hitaaseen ja pitkään kirjoittamiseen? Se oli Solohoville mahdollista vain vetäytymällä kasakkaseudulle ja elämällä siellä. Ei hän käsittäkseni voinut osallistua mihinkään sinä aikana kuin kirjoitti. Monet muut kyllä riensivät eri puolille. Babel oli *Budjonmyin* mukana Puolassa ja kirjoitti kokemuksistaan *Punaisen ratsuväen*. *Furmanovin Tšapajev* on ilmeisen nopeasti kirjoitettu, eikä esim. Ostrovskin *Kuinka teräs karastui* -teoksessa ole henkilöiden psykologian kehitystä. *Fadejevin* erinomaisen mielenkiintoinen *Tuho* on sekin selvästi nopean kirjoittamisen tulosta, samoin *Gladkovin*, *Serafimovitšin* ja *Arkadi Gaidarin* pääteokset. Kaikissa niissä kiihkeät tapahtumat ovat syventyvää henkilökuvausta tärkeämpiä.

Olen ymmärtänyt kansalaissodan liian kauniina, runollisena . . .

Kiinnostukseni näihin teoksiin johtuu sen seikan vähittäisestä tajuamisesta, että minä en sittenkään ole ymmärtänyt kansalaissotaa. Olen sen nyt huomannut. Siksi nämä varmaankin nopeasti tehdyt mutta tavattoman uskottavat ja puoliksi dokumentaariset teokset selvittävät minulle sitä. Jos yrittää ymmärtää Neuvostoliittoa – johon minä toistaiseksi pystyn vain osittain – niin pitäisi aloittaa kansalaissodan ymmärtämisestä, siitä miten suunnaton järkkäminen se oli. Emme me ole sitä ymmärtäneet, vaikka toisin väittäisimme.

Kommunistisessa liikkeessä puhutaan kansalaissodasta joko asiallisin, epätunteellisin määritelmän, yritetään pysytellä viileinä kuin Osmo Apunen maailman verilöylyjä katsastaessaan. Kuitenkin tiedämme että veri virtasi ja kokonaisia sotilasosastoja kuoli puolin ja toisin. Tai sitten asiasta puhutaan ylistelien ja runolisten fraasien välityksellä. Pitäisi päästä sisälle siihen, mitä ihmiset tunsivat, millä tavalla he menivät kansalaissotaan. Sen vuoksi olen nyt käynyt uudelleen läpi näitä mainitsemiä teoksia ja uudella tavalla. Näiden ”dokumentaarisien realistien” jälkeen olen sitten hakeutunut asioita problematisoivien kirjailijoiden pariin. Heistä olen löytänyt esim. *Andrei Platanovin*. Hänen kirjoitti novelleja, ja ne on kirjoitettu aika lailla kansantartuntojen tapaan, melkein legendaksi.

Platonovin työläiset ovat niitä suuria massoja, joille neuvostovalta toi jonkin-

laisen teknisen sivistyksen. He ovat mekaanikkoja ja asentajia, joita tarvitaan joka puolella. Kansalaissodan aikana he olivat menneet taisteluihin kuin korjaamaan viljasatoa pelloilta: ”tämä on nyt minun tehtäväni”.

Platonovilla kommunistit, siis komissaarit ja poliittiset työntekijät, ovat yleensä sivuhenkilöitä, joilta päähenkilöt pyytävät työtä. ”Kai vallankumous tarvitsee asentajaa?” Sitten heitä lähetellään eri puolille, he kohtaavat suuria vaikeuksia, he vaeltavat liikkeelle lähteneen kansan mukana, joka ei vielä edes tajua, mikä on meneillään. Lopulta löytyy jokin tuotantolaitos, joka on päässyt käyntiin, ja siellä poliittinen komissaari kysyy: ”Mitä mieltä olet neuvostovalasta? Oletko lukenut sen ja sen Leninin kirjan?” Silloin Platonovin henkilöt joko valhtelevat tai puhuvat totta, mutta päästessään työhön he aivan kuin aloittavat uuden elämän, pääsevät kuin huomaamatta selville itseltään.

Koko tämän oman paikan etsimisen ja kiertelyn ajan ovat filosofiset ja moraaliset ongelmat henkilöillä päällimmäisinä. Kyse on vastaheränneen kansanmiehen ja -naisen moraalista tilanteesta, jossa hän on päässyt kiinni konseisiin ja tajunnut: minä hallitsen konetta, ilman minua ei tulla toimeen.

Platonovin asettamat moraaliset kysymykset ovat hyvin vaikeita, eikä Neuvostoliitossa nykyisin suinkaan väitetä, että ne olisi jo ratkaistu. Ne ovat edelleen esillä. Seuraavassa on esimerkki Platonovin tyypillisestä henkilöstä Puhovista, joka tyypilliseen tapaan on matkalla jonnekin:

”Puhov vaihtoi naftalla kymmenen naulaa kessua ja oli tyytyväinen. Asemalla hän luki kaikki julisteet ja otti agitaatiopisteestä sanomalehden valistukseksi. Julisteet olivat erilaisia. Yksi oli tehty uudelleenmaalamalla isosta ikonista, jossa Pyhä Yrjö taistelee helvetin pohjalla lohikäärmettä vastaan. Yrjön pää oli korvattu Trotskin päällä ja lohikäärmeelle maalattu porvarin pää. Pyhän Yrjön viitan risti taas oli korvattu tähdillä, mutta maali oli ollut niin huonoa, että vanhat risti pyrkivät tirkistelemaan tähtien alta. Se murehdutti Puhovia. Hän seurasi tarkoin vallankumousta hävetsen sen jokaista perperyyttä, vaikkei hänellä sen kanssa paljoa ollutkaan tekemistä.”

Tämä henkilö on taistellut kansalaissodassa, taistelee edelleen ilman epäilyjä, menee joka paikkaan mihin lähetetään. Minua kiinnostaa se, että tällainen henkilötyyppi nyt problematisoituu.

Platonov ei ehkä anna sellaista dokumentaarista kuvaa kuin yksinkertaisella psykologialla operoivat edeltäjänsä. He antavat luotettavan kuvan tapahtumista ja niiden verisyydestä, mutta Platonov menee sellaisen kansanmiehen ja -naisen sisään, joka itseään sitä tietämättä rakentaa uutta yhteiskuntaa. Lopulta hän jotenkin tajuaa sen, että vaikka kaikki

tuntuukin menevän mullin mallin, niin juuri hänelle tässä etsitään paikkaa, juuri häntä varten tämä kaikki tapahtuu.

Mitä Lenin symboloi?

Soihut: Näyttäisikin siltä, että jos kansalaissotaa yrittää ymmärtää vain siltä kannalta, kenen politiikka oli oikeata, muuttuu suuren historiallisen mullistuksen ymmärtäminen vain poliittisen taktiikan oikeellisuuden mittaukseksi. Kysymys ei kuitenkaan asetunut siltä tavalla normaalin neuvostokansalaisen eteen.

Ehkä sitäkin asiaa ei ole Suomessa riittävästi pohdittu, että meidän 1918 tapahtumat olivat itse asiassa pikku rähäkkiä Venäjän sisällissotaan verrattuna, ja kuitenkin meidänkin tapahtumamme vaikuttivat ja vaikuttavat vieläkin hyvin syvästi kansan psykologiaan. Venäjällä sota kesti 4–5 vuotta ja pani koko kansan kirjaimeellisesti liikkeelle. Sen vaikutusten täytyy olla vielä paljon syvempiä.

Mikkola: Siksi minusta tuntuukin, että tavalliselle kansalaiselle, siis venäläisten suurelle enemmistölle, Lenin oli läheinen jostain muusta syystä kuin siksi, että hän teki siinä tai tuossa asiassa taktisesti tai strategisesti oikein. Eivät he pohdi: oliko tuo strategian tai taktiikan kannalta oikein.

Venäläisten ihmisten tapaamisten ja kaiken lukemani perusteella käsittäisin, että Leninin läheisyys johtuu jostain muusta. Leninin askeettisuus ja luontainen vaatimattomuus viittaa venäläisen vaeltajan perinteeseen, siihen hahmoon, joka etsi oikeutta ja oikeaa elämää, ei välittänyt ulkoisista olosuhteista, ei siitä mitä söi, miten pukeutui. Tähän tematiikkaan liittyviä juttuja on Leninistä paljon kansan keskuudessa.

Leninin suorapuheisuus ja usko kansaan taas viittaa venäläiseen kansalliseen ihanteeseen elämänopettajasta, siihen että opetetaan elämää. Leninin kiintymys Venäjän luontoon, metsään ja niittyyntä viittaa talonpoikaiseen perinteeseen. Ja jännittävää minusta on, että joidenkin mielestä Lenin kykeni aivan kuin Puškin imemään itseensä ja ilmentämään ”lännehenkeä”. Tällainen yleisinhimillinen herkyys on myös venäläinen piirre, se että Lenin kykeni Puškinin tavoin eläytymään häkellyttävän syvälle toisten kansojen henkeen. Tämöistä tavallisilta venäläisiltä kuulee, ei niinkään sitä millaisia päätöksiä Lenin missäkin poliittisessa vaiheessa teki. Sitä taas kuulee kommunisteilta, ja se on meille suomalaisille kommunisteille kiinnostavaa ja välttämätöntä tietää. Mutta jos sivuutamme nuo kansan käsitykset Leninistä, emme kyllä ymmärrä sitä maata todella syvällisesti.

Minusta tuntuu myös, että moni on vain sivuuttanut käsittämättömänä sen tosiasian, että poliittisesti tiedostamattomat suuret venäläiset massat tulivat mu-

kaan vallankumoukseen, ottivat aseensa taistelivat. Ei heillä ollut poliittista tietoa, mutta silti he tulivat mukaan.

Kun poliittiset komissaarit esimerkiksi opettivat ihmisiä ja toivat mukanaan kyläin vaikkapa Leninin kuvan ja maalautivat sen, liittyivät monet kylämaalarit Leniniin kuvaan omia piirteitään. Niinpä kuvat joskus muistuttivat enemmän maalaria itseään kuin Leniniä; ihmiset siis samastuivat asiaan, puheeseen siitä että Lenin tuo heille leivän ja oikeuden.

Hiljaa virtaa Don -teoksessa on myös se kiinnostava piirre, että teoksen kommunistit, *Misha Koševoi* esimerkiksi, eivät ole ihannoiden kuvattuja. Tekijä ei ole kaunistellut sitä tietynlaista kuvuutta ja julmuutta, joka elää kamppailevassa ihmisessä; hänhän on melko valmis tappamaan toisen ihmisen. Koševoi oli kehittynyt kasakasta kommunistiksi, ei hänellä ollut resursseja olla sen ihmeellisempi. Miten hän yhtäkkiä olisi ollut joku muu ihminen?

Romaanin toinen kommunisti *Buntšuk* on intellektuellii, joka kiertää eri puolilla järjestämässä poliittista työtä. Hän tekee työnsä hyvin, saa ihmisiä mukaan, kansanjoukkoja liikkeelle. Mutta työn toinen puoli, se että hän joutuu myös teloituttamaan vastavallankumouksellisia talonpoikia, ajaa hänet sisäiseen kriisiin, polttaa hänet karrelle, niin että hän lopulta tuntee olevansa vain ihmisen kuori. Vaikka *Buntšuk* on sivuhenkilö, on hänen kuvansa jäänyt mieleeni hyvin voimakkaasti, koska minä ehkä itse reagoisin samalla tavalla. Me emme saa sulkea silmiämme taustalta, josta koko liike on lähtenyt, emmekä siltä, mitä kaikkia virtoja, punaisia ja mustia, sieltä tulee tähän päivään asti.

Soihut: Näyttäisi siltä, että kirjallisuudella on Neuvostoliitossa hyvin paljon suurempi merkitys kuin Suomessa. Juuri neuvostokirjallisuuden sivuilla käydään dynaamisinta ja syvällisintä keskustelua, esim. juuri vallankumouksellisen perinteen erittelyä tai vaikkapa Stalinin kauden tapahtumista.

Mikkola: Stalinin kauden osalta minä kiinnittäisin huomiota NKP:n päätöksen yksilölkultin ja sen seuraamusten voittamisesta. Se on itsekriittisyydessään ainutlaatuinen poliittinen asiakirja maailmassa. En minä ainakaan tiedä, että mikään muu poliittinen liike olisi koskaan tehnyt tuollaista itsekritiikkiä.

Mutta tietysti ihmiset etsivät laajempia ja syvempiä vastauksia juuri kirjallisuudesta. Kun minä olen Neuvostoliitossa kysynyt, eikä asiasta pitäisi vielä puhua ja selvittää sitä edelleen, he sanovat aina: ”Mutta sehän on meidän kirjallisuudessamme, lukekaa *Simonovia* ja muita.” Ja todellakin: se on siellä.

Esimerkiksi Simonovin teoksista näkyy toisen maailmansodan aikana venäläisten sotilaiden suhde sosialismiin, sotaan, Staliniin, väärinkäytöksiin. Näiden romaani-

henkilöiden suhde Staliniin on hyvin koruton, rehellinen ja sarkastinen, tavattoman sarkastinen. He eivät puhkea kyyneleihin, valitusvirsiin, eivät huutele ja kauhistele, niin kuin lännessä on tehty, heidän asennoitumisensa on tavattoman karu.

Juuri romaaneista neuvostoihmiset etsivät oman asennoitumisensa pohjaa ja sieltä he etsivät vastauksia. 60-luvulla puhkesi tämä teema esiin runoudessa, *Jevtushenkolla*, *Vosnezenskilla* ja *Ahmadulinalla* ym. Vastauksia on etsitty myös siitä runoudesta, joka ei 30-luvulla päässyt julkisuuteen ja jonka tekijät olivat joutuneet väärinkäytösten uhreiksi, *Anna Ahmatovalta*, *Osip Mandelstamilta* jne.

Jotenkin kokee vapauttavana sen, että kirjallisuudessa on voitu ja voidaan puhua näistä asioista. Ja minusta se tapahtuu silloin paljon syvällisemmin kuin politiikan kielellä ylipäättään voidaan tehdä. Ja näitä kirjailijoitahan on julkaistu Neuvostoliitossa, eivät he ole sensuurissa, monista teoksista on otettu valtavat painokset, lukijakunta on mahtava. Ja koska väärinkäytökset olivat niin laajoja ja kouraisivat niin syvästi, olisi yhteiskunta ajautunut moraaliseen umpikujaan, ellei näitä ongelmia olisi käsitelty. On ihmisten elämän, kansan itsetajunnan ja sosialismin rakentamisen kannalta välttämätöntä, että kirjallisuudella on mahdollisimman laaja levikki ja pääsy ihmisten luo.

Samoja asioita on käsitelty myös elokuvassa ja teatterissa, mutta minusta on tärkeintä, että ihminen asettuu kirjan ääreen ja alkaa itseksensä lukea ja miettiä. Juuri se on paljolti pelastanut neuvostoyhteiskunnan henkisen ilmapiiirin, joka kehittyi ja liikkui eteenpäin jähmettyttä.

Yleensäkin Neuvostoliitossa kirjallisuuden merkitys on paljon laajempi ja syvempi kuin meillä. Tämä paljastuu hyvin esim. toista maailmansotaa käsittelevästä kirjallisuudesta ja siitä, miten kirjailijat suhtautuvat sotaan. Kaikki kirjailijat halusivat rintamalle, siellä kaatui yli 300 kirjailijaa. Se on valtava määrä. Jopa sellainen runoilija kuin *Pasternak* halusi ehdottomasti rintamalle, vaikka häntä ei terveydellisistä syistä voitu sinne päästää.

Anna Ahmtova, joka oli pitkään piirretty Leningradissa, piti siellä radiopuheita: ”Rakkaat ystävät, Leningradin äidit, vaimot ja sisaret. Vihollinen haavoittaa kaupunkiamme syvältä, Pietarin, Leninin, Puškinin, Dostojevskin ja Blokin kaupunkia, tätä suurta työn ja kulttuurin kaupunkia uhkaa häpeä ja kuolema vihollisen kädestä.” Anna Ahmatovalla oli valtava vaikutus Leningradissa, vaikka häntä ei ollut pitkään aikaan edes julkaistu. Siellä levisi myös hänen runonsa Michuus, jossa hän toteaa: ”Me tiedämme mikä nyt punnitaan ja mikä on täyttyvässä. Niehuuden tunti on lyönyt kelloissamme, eikä miehuutemme meitä hylkää. Emme me pelkää luotisadetta,

emme katkeroidu vaikka talomme hajoavat. Ja me säilytämme sinut, venäjän kieli, sinä suuri venäläinen sana. Puhtaana ja vapaana me kannamme sinut harteilamme, siirrämme sinut lapsenlapsillemme, pelastamme orjuudesta ikiajoiksi.”

Neuvostoliitossa kaikki suhtautuivat täysin luonnollisesti siihen, että armeijoiden komentajat kutsuivat päiväkäskyisään sotilaitaan hyökkäykseen ”Tolstoin, Puškinin, Tšehovin ja Gorkin maan puolesta.” Eihän meillä voida käsittää tällaista . . . Mutta neuvostoihmiselle nämä kirjailijat olivat yhtä tärkeitä kuin Lenin ja Stalin. Ja esim. puoli miljoonaa kappaletta Tolstoin Sotaa ja rauhaa levitettiin piiritettyyn Leningradiin. Ihmiset kestivät paljolti sen avulla.

Venäläinen sotakirjallisuus poikkeaa suomalaisesta siinä, että se korostaa tavallisen kansalaisen ja sotamiehen roolia. Sotakirjan sankari on yleensä jokin talonpoika, työläinen, vaatimaton virkamies, hiljainen intellektuellii, joku tavallinen tyttö tai yksinkertainen lääkäri. *Aleksandr Tvardovskin* sankari Vasil Tšorkin on tavallinen kundi, iloinen ja viitsikäs, laulaa tunteellisia lauluja niin kuin venäläinen tekee. Hän näkee sodan välttämättömänä kovana työnä, joka on tehtävä niin hyvin kuin voidaan, koska venäläiset eivät taistele kunnian vuoksi, vaan siksi että elämä säilyisi maan päällä.

Venäläisessä sotakirjallisuudessa on koko ajan kyse siitä, että venäläiset taistelevat jonkin muun kuin kunnian puolesta, että venäläisten voitto on jotain paljon enemmän kuin Neuvostoliiton voitto. Aivan tavallisilla ihmisillä oli tällainen tunne, ja siksi he ottivat niin luonnollisena vastaan kehoituksen taistella ”Dostojevskin, Gogolin, Tolstoin, Tšehovin ja Gorkin” perinteen puolesta. Tämä on minusta seikka jonka pitäisi avata silmiä. Venäläiset eivät taistelleet, niin kuin täällä lännessä on väitetty. ”hullun isänmaallisuuden”, ”sentimentalisuuden”, ”sokeuden”, ”aasialisuuden” perusteella, siksi että olivat ”harmaata massaa”, joka voitiin johtaa mihin vain. Ei heidän valmiutensa kuolla johtunut siitä, että kuoleminen oli ollut heillä ammattina. Ei siitä ole kysymys, vaan jostakin aivan päinvastaisesta.

Tietysti jotkut sotaromaaneista ovat rakenteellisesti heikkoja, ei ole ehditty tai osattu syventyä ihmisten luonnekuviin. Mutta joukossa on paljon todella hienoja, ja niissä on yhteisenä piirteenä tuo äskennämainittu ”universaalisuus”.

Jos venäläinen kylä tuhotaan, venäläistä ihmistä tuhotaan

Nykyisessä neuvostokirjallisuudessa erotetaan usein maaseutuproosa ja kaupunkiproosa. Juuri maaseutuproosan kautta on Neuvostoliitossa aloitettu keskustelu luonnonsuojelusta, jokien säily-

tämisestä, lintujärvistä, Baikalista jne. Siellä kirjailijat ja tekninen sivistyneistö ovat yhdessä nostaneet esiin nämä teemat. Meillä näitä aiheita ovat nostaneet näkyville kirjailijoiden ohella humanistit ja jotkut omapäiset biologit.

Minusta esim. *Rasputinin* tuotanto on nähtävä siitä näkökulmasta, että jos venäläinen kylä tuhotaan, tuhotaan venäläistä ihmistäkin. Myös *Abramov* on käsitellyt maalaisihmisten arvoja. Samalla hän on nostanut esiin ongelman, jota siellä ei ole oikein muulla tavoin voitu käsitellä: miehiä kuoli rintamalla niin paljon, että melkein kokonainen naissukupolvi jäi yksin, "jäi suutelematta", niin kuin kirjailija itse sanoo. Maan perinne ei anna mahdollisuutta siihen, että muualla kuin kirjallisuudessa voitaisiin näin rajusti puhua yksinäisen naisen problematiikasta. Abramov onkin sanonut, että hän on omistanut koko tuotantonsa näille naisille.

Kestäkö neuvostoihminen arjen painon?

Kaupunkiproosan edustaja *Juri Trifonov* on minulle sodanjälkeisistä kirjailijoista läheisin. Hänen tuotannossaan ei esiinny viisaita mummoja, ilmeisesti siksi, ettei hän hyväksy myyttiä viisaasta venäläisestä babushkasta. Hänellä ei myöskään hehku ikoneita missään nurkassa eikä hän pohdi kristillisen etikan arvoja, kuten on usein laita maaseutukirjailijoilla. (En tässä tarkoita uskonnollista problematiikkaa, vaan niitä eettisiä normeja, jotka suoraan periytyvät kristillisestä sivilisaatiosta.)

Minusta Trifonov on sosialistisen yhteiskunnan omatunto. Hänen käsityksensä mukaan arkielämä – venäjäksi "byt" – avioliitossa, perheessä, työympäristössä eläminen, tämä arkipäiväinen, banaali puoli elämää on neuvostoihmisen suuri moraalinen koetus. Kestäkö ihminen sen vai ei? Yleensä Trifonovin ihmiset eivät selviä koetuksesta. Ensin ihminen ottaa yhden falskin askelen, sitten toisen ja sitten yhä useamman. Niin hän lopulta siirtyä pois perustalta, jolle oli ajatellut rakentaa elämänsä.

Siihen nykytilanteeseen, jossa Trifonovin henkilöt elävät ja johon kuuluu puoliso, lapset, sukulaiset, työtoverit, siihen arkipäivän harmaaseen hälinään sekoittuvat menneisyyden kiihkeiden aikojen äänet, vallankumous, 20-luku ja 30-luku. Ne kajastavat kuin nuotion tuli ja velvoittavat ihmisiä. Mutta yleensä ihmiset eivät oikein jaksa tai rohkene ottaa haastetta, velvotusta vastaan.

Mielenkiintoista on myös, että jos Trifonovin teoksissa esiintyy joku menneiden väärinkäytösten kohteeksi joutunut, niin hänkään ei ole hyvä ja suurenmoimen, loisteliai ihminen, vaan myös hän elää omaa arkista vaihtettaan. Hän on joko luhistunut, ei ole saanut elämästä

uudelleen kiinni, tai sitten hänkin on sulautunut "bytiin". Samoin on ollut niiden kohdalla, jotka ovat olleet vallankumouksen tai sosialismin rakentamisen sankareita, bolshevikkeja ja kommunisteja. Myös he elävät äärimmäisen monimutkaisissa arkipäivän ihmissuhdeverkoissa. Trifonov asettaa kaikki "bytin" koetukseen, olivatpa he millaisessa suhteessa tahansa menneisyyteen, siihen suureen sosialismin alkuvaiheen kajastukseen. Trifonovin eleetön, tiheä, osoittelu maton tuotanto on sitäkin arvokkaampaa minulle kun tiedän sen taustan: Trifonov menetti bolshevikki-isänsä ja setänsä 30-luvun laittomuuksissa.

Nykyisessä elämässä ei ole alkuaikojen kiihkeyttä. Trifonov on sanonut, että hänestä on anteesiantamatonta, kun elämän banaalia puolta ei kuvata, sillä sehän se suurin, kovin koetus on. Tämä on minulle läheistä. Eikä hänellä arjen kuvaaminen ole ulkokohtaista, behavioristista, naturalistista, vaan kaikki jokapäiväisen elämän tapahtumat heijastuvat universaalia taustaa vasten. Vaikka Trifonovin teksti saattaa kohdittain vaikuttaa arki-realismilta, se ei ole sitä meikäläisessä mielessä, vaan jotain aivan muuta.

Trifonovin tuotanto on minulle läheisempää kuin maaseutuproosa, vaikka olen elänyt osan lapsuuttani pientilalla. Mutta siksi kai tiedän, että noilla maaseudun mummoilla oli suuret rajoituksensa. Luoja paratkoon, jos meidän pitäisi taas siihen heittäytyä... Tietysti ne mummot olivat ihania, mutta en minä osaa nostaa heitä kovin korkeiksi moraaliksi johtotähdiksi.

Sitten on vielä Šukšin, joka myös kuvaa lyhyissä juttumaisissa novelleissaan sitä kiusallista arkea, jota neuvostokansalaiset joka päivä elävät. Myös hänen henkilönsä 'örmäävät pieniltä näyttäviin harmeihin, joiden takana sitten on jokin iso asia tai väärinkäytös. Hänen henkilönsä ovat yleensä nuoria miehiä, pieneläjiä, esimerkiksi autonkuljettajia, jotka kiertävät pitkin Venäjää ja joutuvat kommelluksiin.

Eräässä hänen novellissaan ollaan pienessä kylässä, jossa pitäisi kaataa vanha kirkko, jotta sen tilalle voitaisiin rakentaa tarpeellisempia rakennuksia. Eräs nuori mies kaataa traktorillaan kirkon, kuten on käsketty. Se tuntuu hänestä ensin oudolta, hirveältä, mutta sitten hän pohdii, että mitäpä tuolla kirkolla nyt tekisi. Kun hän tulee takaisin tupaan, huutaa mummo uunilta: "No oletkos nyt tyytyväinen, kun kaasit kaunottaren?" Se jättää poikaan tyhjän ja omituisen olon.

Sukšin tuotannossa mummoa ei ole millään tavalla ihannoitu, mutta sen väkilyksessä uunilta on silti jokin totuuden hippunen. Tällaiset pienet tuoki ot valottavat minun mielestäni tavallisen kansan olemista, sellaista ei erityisempää koulutusta saanutta väkeä. Heillä ei ole intellektuellien monimutkaisia ongelmia, mutta kuitenkin ne ovat pohjimmltaan niitä samoja: miten voi elää oikein?

Neuvostoliitto kuuluu meidän maailmaamme

Soihtu: Onko Sinulla ollut vaikutelmaa, että suomalaisen vasemmiston piirissä suhde Neuvostoliittoon ja sen menneisiin virheisiin on usein paljon traumaattisempi kuin neuvostoliittolaisten oma suhtautuminen? Mistä tällainen saattaisi johtua?

Mikkola: Mielestäni vasemmistolais-sakin työväenliikkeessä on siellä täällä olemassa kaunaisuutta Neuvostoliittoa kohtaan, se näkyy, ja porvarillinen julkisuus suosii sitä. Minä en kyllä osaa sanoa, mistä se johtuu.

Johtuisiko se mahdollisesti siitä, että Neuvostoliitto on ensimmäinen sosialistinen maa ja se kuuluu kaikkein historian vaiheeseen ja ristiriitoineen meidän maailmamme? Me emme pääse sitä pakoon, sitä ei voi poistaa, sitä ilman me emme nyt olisi tässä emmekä tulisi toimeen, ilman sitä emme myöskään pääse eteenpäin. Emmekä me voi, kuten neuvostoliittolaiset, estää "sosialististen traumojen" syntymistä kirjallisuuden, taiteen

ja satiiristen lehtien avulla. Siellähän puhutaan juuri kirjallisuuden ja taiteen kautta asioista, jotka tekevät kipeää. Sitä paitsi neuvostoliittolaiset elävät hyvinkin tietoisesti omaa historiaansa, eivät he mielestäni ole traumaattisia.

Tavallaan tähän liittyy kiinnostus esimerkiksi sellaisiin näytelmiin, joissa käsitellään työpaikoilla esiintyviä epäkohtia. Eivät nuo näytelmät aina ole taiteellisesti kovin kiinnostavia, mutta suuri yleisö käy niitä katsomassa, koska sitä kautta saadaan tiedostetuksi omia ongelmia. Ja usein näytelmän todellisuudessa tapahtuu jokin uudistus, jota ei vielä voi ajatella tapahtuvaksi reaalisessa todellisuudessa. Mutta siitä ihmiset tajuaavat, että tähän pyritään ja tähän täytyy pyrkiä.

Yleensä kirjailija tai elokuvan tekijä, jonka teos on odottanut jo pitkään julkistamista ja odottaa edelleenkin, sanoo aina jotenkin rauhallisesti: "Se riippuu maailmantilanteesta. Jos se ja se asia muuttuu, kyllä teokseni tulee julkisuuteen". Eivät he minusta ole katkeria tai traumaattisia. Nuori aloitteleva kirjailija voi kyllä kokea tällaisen tilanteen aika siemättömänä.

En minä tiedä miksi meillä monelle syntyy traumoja Neuvostoliitosta ja toisille taas ei... Minä en voi hyväksyä Neuvostoliiton syyttelemistä, kun asianomainen syytetty itse ei voi puolustautua eikä ole paikalla kuultavana. Tämä on monen mielestä liian jyrkkä kanta, mutta minä en voi itselleni mitään. Jos väittäisin toista, piiloutuisin "vieraan omantunnon taa", ja siitähän Gorki meitä varoitti.

Ensin saatan olla innostunut siitä, että joku vasemmistolainen lähtee paljastamaan tai analysoimaan jotain Neuvostoliiton epäkohtaa, saatan ajatella: onpa hyvä, että asia otetaan esille. Mutta minä ihmeen takia se ihminen kehittyy parissa vuodessa sellaiseksi, ettei hän julkisella foorumilla tai yksityiselämässään muusta kirjoita tai puhukaan? Hänen kanssaan ei voi enää keskustella mistään, hänen silmänsä vain palavat fanaattista tulta... minä olen nähnyt tämän monta kertaa, ei siitä juuri ole poikkeuksia.

Jotenkin tuntuu siltä, että meillä pidetään liian itsestään selvinä saavutuksia, joihin Neuvostoliitto on yltänyt. Ei oikein osata ajatella, mitä historia on sen maan ihmisiltä vaatinut ja vaatii. Ei se maa minusta oikein voi olla muuta kuin mitä se on. Ja minä tunnen sitä kohtaan erinomaisen syvää myötätuntoa.

Meidän pitäisi kyetä jättämään arvioisamme syrjään ne ajatustottumukset, joihin olemme kasvaneet kiinni. Käsitättäkseni neuvostoliittolaiset ihmiset eivät esim. halua, että heidän pitäisi saada perustaa vihreiden puolue tai naisten puolue. Ei heillä oikein tunnu olevan sellaisia tarpeita. Mistä perinteestä ne olisivat kasvaneet? Heidän tarpeensa ovat niissä asioissa, joista siellä kirjoitetaan ja puhutaan joka päivä.

Ruotsalaiset vaativat tässä taannoin, että neuvostoihmisten pitäisi saada pornografiaa kirjallisuuteen ja pornolehtiä, porno vapauttaisi heitä. Mutta en usko, että he osaisivat ottaa sitä vastaan. Ei esim. neuvostoliittolaisen kirjallisuuden siveys johdu sosialistisesta yhteiskuntajärjestelmästä vaan pikemminkin kulttuuriperinteestä. Jos ajattelnee klassista kirjallisuutta, Tolstoita, Dostojevskia, Tšehovia, niin se on tällä erotiikan alueella hyvin vihjauksenomaista verrattuna samanaikaiseen länsimaiseen kirjallisuuteen, vaikkapa Balzaciin.

Porvarillisessa julkisuudessa kulttuuriväen suhde Neuvostoliittoon on selkeä, on olemassa vain yksi totuus, joka on jo loppuun ajateltu. *Markku Envall* kirjoittaa Parnassossa: "Jos ei oteta lukuun utopioita, nykymaailman vaihtoehdot tärkeälle viestille näyttävät olevan tukahduttaminen suvaitsemalla ja tukahduttaminen suvaitsematta. Edellinen on läntinen, jälkimmäinen itäinen menetelmä. Näiden välillä ei luulisi olevan vaikea valita." Noin lopullisen totuuden edessä meikäläinen vaikenee kunnioittavana.

Soihtu: Kun meillä puuttuu kirjallisuuden, taiteen ja satiiristen pilalehtien väylä "neuvosto-traumojen purkamiseksi", meiltä puuttuu myös kanava puhua vakavasti kommunistisen liikkeen omasta moraalista, kommunistisesta persoonallisuudesta. Ammattivallankumouksellista ei meillä problematisoi kukaan.

Se luo kuvaa siitä, että meillä ei ole tehty stalinismin kritiikkiä, eikä siitä sillä tavalla syvältä olekaan tehty kuin Neuvostoliitossa.

Mikkola: Ja he jatkavat sen tekemistä koko ajan. He eivät vain käytä siitä nimitystä "stalinismi", jota ilmaisua tällä hetkellä minäkin vierastan.

Ei tietysti pidä paikkaansa se, etteikö meillä olisi virallisella foorumilla tehty tilintekoa. On tehty. Olen tutustunut puheeseen, jonka *Ville Pessi* piti suomalaisille kommunisteille NKP:n 20. edustajakokouksen jälkeen. Se selvitys on olemassa, eikä Pessi ole vältellyt asiasta puhumista, jos häneltä on kysytty. Ei häntä voida syyttää niin kuin on tehty.

On suurenmoista, että Neuvostoliitossa palataan kirjallisuudessa jatkuvasti ammattivallankumouksellisen kuvaan. Trifonovilla tuo teema on erittäin problematisoitu, eikä hän yleensä anna vastausta, hän vain asettaa kysymyksen hyvin monimutkaisesti. Hänellä rehellisyyden ja opportunistin vastakohta-asetelma on upotettu syvälle ihmisten elämään, eikä sitä ole sen helpompi ratkaista kuin elävässä elämässäkään.

Meillä taas ei ole lainkaan käsitelty sitä, millainen kommunistin moraalinen tulisi olla. Meillä puhutaan liian yleisellä tasolla: on oltava jatkuvasti vallankumouksellinen, vallankumouksellisuus on vietävä arkipäivään, on suoritettava tiukimmiten tehtävänsä jne. Mutta ei puhuta

konkreettisesti itsensä kehittämisestä ja sivistämisestä tai siitä, että pitäisi edes käydä katsomassa kaikki ne kirjat, jotka tätä ongelmaa käsittelevät.

Jos jollekin poliitikolle sanoo, että mene katsomaan *Angi Vera* tai lue Trifonovin *Talo rantakadulla*, niin vastaukseksi saa: ei ole aikaa, ei ole aikaa, on velvollisuudet. Mutta juuri heistähän on kysymys näissä taideteoksissa ja juuri heille ne on tehty. Tietysti ne on tarkoitettu myös suurelle yleisölle, mutta minusta tuntuu, että tekijän mielessä on erityisesti ollut: menköön poliitikot ja toimitsijat katsomaan tätä elokuvaa, lukekoon näitä teoksia, nähköön niissä itsensä – ryhtyisivätpä sitten jollakin tavoin kehittämään itseään.

Meillä ei ole nostettu keskustelun kohteeksi sitä, millainen esim. järjestöilämme palkkaansa saavan kommunistin tulisi olla, millaisia ovat SKP:n päämajojen työntekijät. Kirjailijana minä en lähtisi näitä nykyisiä kuvaamaan, en saa heistä otetta. Ja jos kirjoittaisin liikkeemme kymmenen vuoden taaksejääneestä elämästä – se mikä siitä tulisi olisi farssi. Minulla ei ole Trifonovin lailla taustaa ja etäisyyttä kuvailla suomalaisen ammattivallankumouksellisen "bytia", arkipäivän banaalia hälyä. Sen sijaan vanhemman polven kommunistit minua kiinnostavat. He vielä pohtivat moraalien asioita ja vaativat jotakin etikkaa itseltään. He lukivat paljon ja olivat aika monipuolisesti sivistyneitä: Tuure Lehen, Mauri Ryömä, Herta Kuusinen, Inkeri Lehtinen kuuluivat tuohon. Mutta tämä jälkipolvi – eiväthän he pohdi, millainen kommunistin pitäisi henkisesti olla tai mikä on politiikan morali.

Soihtu: Tuntuu että Angi Vera tai Talo Rantakadulla sivuutetaan usein sillä verukkeella, että niiden katsotaan kuvaavan Stalinin aikaa ja siis käsittelevän menneisyyttä. Sillä tavoin katoaa teoksissa oleva yleinen kysymyksenasettelu. Mutta kyllä kai Talo Rantakadulla on siinä suhteessa samanlainen kuin Kulttuuritalo tai Järjestöalo ym., että yhteydet ulkopuoliseen maailmaan ovat hyvin rajoittuneet?

Mikkola: Minusta on kaikkein traagisinta se kuvitelma, että "päämajan" ilmapuolueen sulkeutuminen ja siellä eläminen on ideaalista kommunistista työntekoa. Jos toverit tulisivat sieltä ulos, ihmisten harmaiden, raadollisten, kammottavien ongelmien pariin, niin heillä alkaisi tavattoman kova kamppailu itsensä kehittämisen suhteen. Esimerkki: miksi liikkeemme älymystönaisia ei voitu ajoissa kuunnella, miksi heidän on pitänyt lähteä poliittiselta ajattelultaan kovin rajoittuneeseen feministiliikkeeseen? Ei tällaista tarvitsi tapahtua. Onhan palkattu kommunisti, "poliitrukki", samanlainen ihminen kuin me muutkin, hyvässä ja pahassa.

Tiesitkö!

Nyt Ystävyysmatkoista saa muiden matkatoimistojen matkat yhtä nopeasti ja samalla hinnalla: jopa **erikoistarjoukset!** Sillä tietokonepääte tuli taloon.

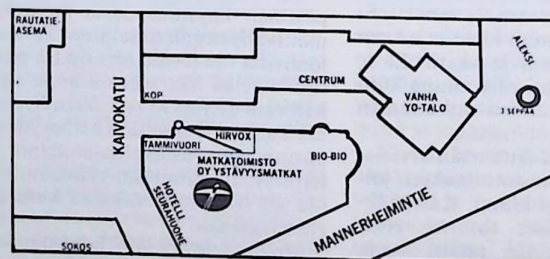
Tietokonepäättellä voimme varata seuraavien matkatoimistojen matkat:
Finnmatkat • Lomamatkat • Etumatkat • TOP CLUB • Matkarengas

Eikä tässä kaikki.

Nyt saat meiltä myös kaikki **LENTOLIPUT**.
 Finnairin lentojen paikkatilanteen saamme suoraan samasta tietokonepäätteestä.

Ja tietysti edelleen saat entistä laajemmasta valikoimasta meidän omat
 edulliset ja ystävälliset matkamme Neuvostoliittoon.

**Myyntitoimistomme
 on avoinna
 Kaivotalossa
 ma-pe 9.00-17.00
 Kaivokatu 10, Helsinki**

Ystävyysmatkat

Helsinki 90-175 522, Tampere 931-111 268, Turku 921-510 285, Kouvola 951-22 500, Imlatra 954-32 202

USA:n rauhanliike

Jorma Lindfors

Kuili Yhdysvaltain poliittisen johdon ajaman ydinasestrategian ja jatkuvasti voimistuvan ydinaseiden vastaisen joukkoliikkeen tavoitteiden välillä on käynyt viimeisen vuoden aikana Yhdysvalloissa yhä syvemmäksi.

Aikaisemmin tänä syksynä pidettyjen Yhdysvaltain kongressin välikauden yhteydessä järjestetyissä kansanäänestyksissä asetui 10 729 922 äänestäjää kahdeksassa osavaltiossa kannattamaan ehdotusta Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton ydinaseistuksen jäädyttämisestä nykyiselle tasolle ta-voitteena ydinaseistuksen supistaminen.

Kymmenet merkittävät Yhdysvaltain ulkopoliittikan asiantuntijat ovat esittäneet kriittisiä uusia arvioita Yhdysvaltain ydinasestrategian perusteista vaatien konkreettisia ja rakentavia toimenpiteitä neuvottelujen käynnistämiseksi Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välillä ydinaseistuksen supistamiseksi.

Perinteisten rauhanjärjestöjen rinnalle Yhdysvalloissa on syntynyt muutamassa vuodessa kymmeniä ammattipohjaisia ja alueellisia järjestöjä, jotka ovat asettaneet Yhdysvaltain ydinasestrategian perusteet kyseenalaisiksi. Ensimmäistä kertaa Yhdysvalloissa ydinaseiden vastainen liike on saavuttanut joukkoliikkeen luonteen ja mitat. Laajan Vietnamin sodan vastaisen liikkeen tavoitteena oli "vain" lopettaa Vietnamin sota. Nyt keskustelun kohteeksi on noussut koko Yhdysvaltain ydinaseisiin perustuva sotilasstrategia.

Ydinaseiden ensikäytöstä pidättäytyminen

Yhdysvaltain ydinasestrategian perusteiden kannalta

mielenkiintoisena keskustelu-avauksena on pidettävä McGeorge Bundyn, George F. Kennanin, Robert S. McNamaran ja Gerard Smithin tämän vuoden ke-väällä Foreign Affairs-lehdessä julkaisemaa artikkelia "Ydinaseet ja Atlantin liitto". Yhdysvaltain ulkopoliittikan johtaviin asiantuntijoihin kuuluvat kirjoittajat vaativat Natoa pidättäytymään ydinaseiden ensikäytöstä.

Tällä "neljän koplan" eh-

dotuksella saattaisi toteutua-
 saan olla kauaskantoisia vai-
 kutuksia Yhdysvaltain ja Na-
 ton ydinstrategian kannalta.

Vallalla olevan ajattelun mukaan Yhdysvaltain Eurooppaan sijoitettujen taktisten ydinaseiden tehtävänä on toimia konventionaalisten aseiden ja strategisten ydinaseiden välisenä linkkinä, joilla pyritäisiin torjumaan Neuvostoliiton konventionaalisilla aseilla suorittama hyökkäys Länsi-Eurooppaan. Tämä

strategia edellyttää automaattisesti ydinaseiden ensikäytön sisällyttämistä Naton ydinasestrategiaan.

Bundy, Kennan, McNamara ja Smith eivät usko ydinaseiden ensikäytön option sisällyttämisen Naton ydinasestrategiaan tukevan Naton kokonaisstrategiaa, koska ydinaseiden määrällisen ja laadullisen kehityksen myötä esimerkiksi Euroopan alueelle rajattu ydinsota väistämättä eskaloituisi strategisilla ydinaseilla käytäväksi täysimittaiseksi ydinsodaksi.

Kirjoittajien arvion mukaan Nato kykenisi lujittamaan sotilaallisia asemiaan Euroopassa luopumalla ydinaseiden ensikäytön optiosta, jolloin taktisiin ydinaseisiin suunnattuja voimavaroja voitaisiin yhte-näisen politiikan puitteissa suunnata Naton konventionaalisen aseistuksen lisäämiseen. Artikkelin kirjoittajien mukaan taktisista ydinaseista käytävä keskustelu uhkaa Naton yhtenäisyyttä.

"Neljän koplan" ehdotus ei vielä sinällään merkitse luopumista taktisista ydinaseista, mutta on selvää, että mikäli myös Nato ilmoittaisi, että se ei tule ensimmäisenä käyttämään ydinaseita, olisi huomattavasti helpompaa sopia taktisten ydinaseiden supistamisesta. Neuvostoliitto on jo ilmoittanut, että se ei tule ensimmäisenä käyttämään ydinaseita.

Jäädytys

Poliittisilta vaikutuksiltaan merkittävin ja tavoitteiltaan konkreettisin ydinaseiden vastainen liike on muotoutunut senaattori Edward Kennedyn ja senaattori Mark Hatfieldin kongressialoitteen ympärille muotoutunut Freeze-liike.

Löyhästi organisoitunut liike tukee Kennedyn ja Hatfieldin päätöslauselmaehdo-

tusta, jossa vaaditaan Yhdysvaltain johtoa välittömästi käynnistämään neuvottelut Neuvostoliiton kanssa ydinaseiden kehittämisen ja tuotannon jäädyttämiseksi nykyiselle tasolle lopullisena tavoitteena ydinaseiden kaksipuolinen vähentäminen.

Freeze-liikkeen syntyyn kuten koko Yhdysvaltain ydinaseiden vastaisen liikkeen kasvun on keskeisesti vaikuttanut Naton euro-ohjuspäätös ja suunnitelmat uusista strategisista MX-ohjuksista. Uusien varustelupäätösten tueksi esitetyt väitteet Neuvostoliiton saavuttamasta ylivoimasta ydinaseistuksen alueella eivät ole vakuuttaneet sen paremmin laajaa yleisöä kuin useita Yhdysvaltain ulkopoliittikan asiantuntijoitakaan.

Tietoisuus ydinaseisiin perustuvan puolustusstrategian vaihtoehdottomuudesta on saanut miljoonat ihmiset pohtimaan uudestaan Yhdysvaltain ulkopoliittikan perusteita.

Freeze-liike on koettu Reaganin hallinnossa selväksi uhaksi. Kennedyn ja Hatfieldin päätöslauselmaehdotusta on seurannut joukko muita "jäädytys"-ehdotuksia, jotka kuitenkin selvästi poikkeavat alkuperäisestä ehdotuksesta. Näiden ehdotusten joukosta mainittakoon Jackson-Warner päätöslauselmaehdotus, jossa kannatetaan ydinaseiden jäädytystä, mutta vasta sen jälkeen, kun Yhdysvallat on uusintanut strategista ja taktista ydinaseistustaan.

Osana Freeze-liikkeen vastaista kampanjaa Yhdysvaltain hallitus on käynnistänyt mm. Valittujen Palojen tuella liikkeen mustamaalauskampanjan, jossa väitetään Neuvostoliiton ohjaavan ja rahoittavan liikkeen toimintaa.

Freeze-liikkeen tukijoihin kuuluvat mm. Yhdysvaltain entinen ydinase-neuvottelija Paul Warnke, entinen apulaisulkoministeri George Ball, Nobel-fysiikko Hans Bethe, entinen apulaisulkoministeri Warren Christopher, entinen puolustusministeri Clark Clifford, entinen CIA:n johtaja ja William Colby, entinen apulaisulkoministeri W. Averell Harriman, entinen YK-suurlähtettiläs Henry Cabot Lodge ja entinen YK-suurlähtettiläs Andrew Young.

Nollapiste

Toiminnaltaan ja vaikutuksiltaan ehkä laajimmaksi ydinaseiden vastaiseksi liikkeeksi Yhdysvalloissa on muodostunut vuoden 1980 lopulla perustettu Ground Zero -liike.

Nollapiste-liikkeen perustaja Roger Molander, 40, työskenteli vuosina 1974-81 Yhdysvaltain kansallisen turvallisuusneuvoston ydinasestrategian asiantuntijana. Liikkeellä ei ole konkreettisia aseistariisuntatavoitteita, vaan järjestön tavoitteena on jakaa tietoa ydinsodan vaaroista.

- Haluamme antaa ympäri maata suoria vastauksia ydinsodan todellisuudesta ja sen vaaroista, luonnehtii Roger Molander järjestöään.

Liikkeen käsikirjaksi noutanut Molanderin kirja "Nuclear War - What's in it for You" on pokkarina tähän mennessä myyty yli 225 000 kappaletta.

Kirjaan on erittäin tiiviissä muodossa sisällytetty lyhyt oppitunti ydinfysiikan perusteista, ydinaseiden teknologiasta, aseistuksen nykytilasta ja käyttökäytännöistä. Kirjassa esitellään myös neljä mahdollista tulevaisuuden kuvaa, ydinsotaskenaarion 500 miljoonan ihmisen tappamiseksi.

Ground Zeron toimintaan osallistuu tällä hetkellä tuhansia ihmisiä. Liikkeellä on toimistot 140 kaupungissa ympäri maata.

Maan kohtalo

Yhdysvalloissa arvioidaan tämän vuoden aikana ilmestyvän noin 40 ydinaseita ja aseistariisuntaa käsittelevää kirjaa.

Jo ennen ilmestymistään laajinta huomiota saavutti elistiseksi mainitun New Yorker -lehden toimittajan, Jonathan Schellin kirja "Fate of the Earth". Kirja koostuu kolmesta laajasta essee-muotoisesta kokonaisuudesta, joissa Schell maalaa kuvan hyönteisten ja ruohon tasavallasta, kuvaa ihmiskunnan ja -rodun toista kuolemaa ja etsii ulospäystä nykyisestä tilanteesta.

Maan kohtalo poikkeaa useista muista ydinaseiden problematiikkaa käsittelevistä

kirjoista kaunokirjallisuudella ja filosofisella otteellaan. Vankkaan tutkimustietoon perustuva kuvaus ydinsodan globaaleista vaikutuksista pohjustaa Schellin mietteitä ydinsodan merkityksestä ihmiskunnan tulevaisuudelle.

Schellin mukaan me olemme asettaneet revolverin tulevien sukupolvien ohimolle. Tietoisuus ihmiskunnan mahdollisesta tuhoutumisesta riistää tulevilta sukupolvilta elämisen tarkoituksen, ihmiskunnan jatkuvuuden edellytyksen.

Schellin markkinoima ratkaisumalli on saanut osakseen jyrkkää kritiikkiä. Schell ei tyydy vähittäisiin askeleisiin aseistariisunnan tiellä, vaan hän vaatii välitöntä ja täydellistä aseistariisuntaa maailmanhallituksen alaisuudessa.

Schellin kirja ja sen herättämä keskustelu heijastaa selvästi niitä ongelmia, joita liittyy rauhanliikkeiden tavoitteiden ja toiminnan kehittymiseen. On jo varsin selvästi nähtävissä, että rauhanliikkeiden törmätessä esimerkiksi Yhdysvalloissa hallituksen jyrkkään politiikkaan syitä lukkiutuneeseen tilanteeseen pyritään etsimään muualta. Tämä on heijastunut mm. Itä-Euroopan maiden rauhanliikkeiden ulkokohtaisena kritiikkinä. Vaatimukset "riippumattoman" rauhanliikkeen luomisesta sosialistisiin maihin ilmentää eräänlaista peili-ajattelua, jolloin poliittisen vaikuttamisen mahdollisuudet ja keinot samankaltaistetaan idässä ja lännessä. Tämä epähistoriallinen ajattelutapa heijastuu myös END-liikkeen ajattelussa.

Ammattipohjaiset rauhanliikkeet

Yhdysvaltain rauhanliikkeiden joukossa erilaisilla ammattikuntien varaan rakentuilla toimintaryhmillä on näkyvä osuus, mikä selittyy yhteiskunnallisen ja poliittisen toiminnan muotojen ja perinteen erilaisuudesta verrattuna esimerkiksi Länsi-Eurooppaan, jossa toiminta perinteisesti on voimakkaammin kanavoitunut poliittisiin puolueisiin.

Yhdysvalloissa tärkein ammattikuntapohjainen rauhanliike on lastenlääkäri Helen

Caldicottin johtama Lääkärien sosiaalinen vastuu -järjestö, jonka 85 osastoon 45 osavaltiossa kuuluu noin 11 000 lääkäriä.

Amerikkalaisten tiedemiesten keskuudessa on toiminut ydinaseiden vastaisia ryhmiä aina ensimmäisen atomipommin räjäyttämisestä lähtien. Union of Concerned Scientists -järjestö toimii tällä hetkellä yli 150 yliopistokampuksella. Järjestö tukee jäädytys-aloitetta, kannattaa pidättäytymistä ydinaseiden ensikäytöstä ja vaatii Yhdysvaltain strategisten ydinaseiden määrän puolittamista.

Federation of American Scientists -järjestön perustivat Los Alamosissa työskennelleet fyysikot, jotka osallistuivat ensimmäisinä atomiaseiden suunnitteluun. Järjestön johtajana toimii Nobel-fysiikko Hans Bethe.

Ammattikuntapohjaisia rauhanliikkeitä toimii Yhdysvalloissa lähes joka alalla. Jännityksen lieventymiskehityksen taloudellisia hedelmiä odottavat liikemiehet ovat Chicagossa muodostaneet oman rauhanliikkeensä, Business Executives Move. Pankkiiri Erwin Salk on muotoillut ryhmän tunnukseksi: "Liikemiehet yhdistykää, teillä ei ole muuta menetettävää kuin korkea korkokanta".

Myös Yhdysvaltain kirkkokunnat ovat liittyneet mukaan keskusteluun ydinaseista. Yhdysvaltain vaikutusvallaisen katolisen kirkon piispat ovat asettuneet tukemaan jäädytys-aloitetta. Tämä on huomattu myös Washingtonissa ja presidentti Reagan lähetti entisen CIA:n johtajan, kenraali Vernon Waltersin Vatikaaniin esittämään paaville jyrkkäsanaisen protestin Yhdysvaltain katolisen kirkon toiminnan johdosta.

Lähikuukaudet tulevat osoittamaan kykeneekö Yhdysvaltain rauhanliike painostamaan Yhdysvaltain hallituksen konkreettisiin toimiin aseistariisuntaprosessin käynnistämiseksi.

Presidentti Reaganin kärsimä tappio MX-ohjusten sijoittamisen osalta Yhdysvaltain kongressissa viittaa siihen, että ainakin kongressin jäsenet ovat joutuneet huomioimaan rauhanliikkeen kasvun.

Jyrki Iivonen

Neuvostoliittotutkimuksen metodologisia ja tietoteoreettisia ongelmia

1. Esipuhe: Neuvostoliittotutkimuksen pulma

Kerran pohjoisessa Japanissa kaksi munkkiveljeä asui samassa huoneessa. Vanhempi veli oli oppinut, nuorempi tyhmä ja silmäpuoli.

Kerran tuli vaeltava munkki, joka pyysi yösiijaa luostarista ja haastoi veljet valitsevan tavan mukaan väittelyyn korkeasta opista. Vanhempi veli oli käyttänyt päivänsä opiskeluun ja väsyttänyt siinä itsensä ja sen vuoksi hän pyysi nuorempaa veljeä hoitamaan asian.

Nuori veli ja vieras menivät alttarille ja istuivat Buddhan eteen.

Pian matkamies tuli vanhemman veljen luokse ja sanoi:

- Nuorempi veljesi on ihmeellinen. Hän voitti minut sanattomassa väittelyssä. Minulla ei ole jäämistä tänne.

- Miten te väittelitte? vanhempi veli kysyi.

- Minä nostin ensiksi yhden sormen, joka tarkoittaa valaistunutta Buddhaa. Hän nosti kaksi sormea, Buddha ja hänen opetuksensa. Sen jälkeen minä nostin kolme sormea, joka tarkoittaa Buddhaa, hänen opetustaan ja oppilaitaan, joiden kesken on sopusointu. Hän tarjosi minulle nyrkkiään, joka tarkoittaa, että kaikki kolme ovat yhtä samaa valaistumista. Niin hän voitti väittelystä, eikä minulla ole täällä mitään tekemistä.

Nuorempi veli syöksyi huoneeseen ja kysyi:

- Missä se vieras on?

- Sinä voitit väittelystä vanhempi veli sanoi.

- Ja vielä mitä! Minä vedän sitä ukkoa turpiin!

- Mistä te väittelitte? vanhempi veli kysyi.

- Ei mistään! Ensin se rupesi vihjailemaan minulle silmästäni, näytti yhtä sor-

mea. Minä yritin olla kohtelias, näytin kahta sormea hänen kunniakseen. Mutta hänkö nosti kolme sormea pystyyn, kun meillä siinä oli kolme silmää yhteensä. Minä rupesin vetämään sitä turpiin, mutta se lähti pakoon.

Pyhä kilpikonna laahaa häntäänsä. Zen-kertomuksia Kiinasta ja Japanista, toim. ja suom. Jukka Kemppinen. Keuruu 1976, s. 34-35.

II Tutkimusalan historiallisesta kehityksestä

Kansainvälisen politiikan ja ulkopoliittikan tutkimus on kehittynyt omaksi tieteenalaksi vasta tällä vuosisadalla. Kansojen ja valtioiden välisiä suhteita tutkittiin toki jo aikaisemminkin, mutta muiden tieteenalojen, lähinnä historian ja lakitieteen filosofian puitteissa. Varsinaiset valtioiden ulkoista käyttäytymistä koskevat teoriat ovat syntyneet vasta toisen maailmansodan jälkeen. Poliittisen realismin nimellä tunnettu hobbesilais-darwinilainen voimapolitiittinen ajattelu heijastui pitkään myös valtioiden ulkopoliittisiin ohjelmiin. Varsinaiset ulkopoliittikan teoriat, joita alkoi syntyä 1950-luvulla, olivat osoituksena behavioralismin läpimurrosta politiikan tutkimuksessa. Se eriytyi omaksi alakseen toisen maailmansodan jälkeen, mutta sen juuret ovat huomattavasti kauempana menneisyydessä, itse asiassa aina viime vuosisadan puolella. Neuvostoliittoa koskeva tutkimus voidaan jakaa seuraaviin ajallisiin jaksoihin:

1. Vanha Venäjän tutkimus (1800-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan)
2. Journalistis-deskriptiivinen kausi (1917-1945)
3. Totalitarismin kausi (1946-1960-luvun alku)
4. Behavioralismin kausi (1960-luvulta nykyhetkeen)

5. Jälkibehavioralistinen kausi (1970-luvun puolivälistä lähtien).

On syytä huomata, että varsinkin kolmen viimeisen kauden kohdalla ajalliset rajat ovat suhteellisen epämääräiset. Niinpä esimerkiksi totalitarismi ei suinkaan hävinnyt kuvasta 1960-luvun alussa, se vain joutui antamaan tilaa uudemille, behavioralistis-positivistisille suuntauksille.

2.1. Neuvostoliiton tutkimisesta ennen toista maailmansotaa

Venäjä tutkimuskohteena esiintyi tieteilisessä mielessä Saksassa jo 1840-luvulla. Tällöin tutkimuskohteena oli yleensä kielitiede ja tähän liittyen myös kansatiede. Tultaessa 1890-luvulle mielenkiinto kohdistui entistä enemmän historiaan ja Venäjän yhteiskunnalliseen kehitykseen. Vuonna 1892 perustettiin Berliinin yliopistoon Itä-Euroopan historian erityisprofessori. Seuraavien 10 vuoden aikana perustettiin vastaavat virat myös Breslaun ja Königsbergin yliopistoihin. Ratkaisevaa edistysaskelta Venäjän tutkimukselle merkitsi vuonna 1902 tapahtunut Itä-Euroopan historian ja maantieteen laitoksen perustaminen Berliinin yliopistoon. Vuonna 1907 ko. laitos perustettiin myös Wienin yliopistoon.

Saksalaisten lähdeyttä laajalla rintamalla liikkeelle myös englantilaiset alkoivat vähitellen kiinnostua Venäjän tutkimisesta. Ennen ensimmäistä maailmansotaa perustettiin sekä Lontoon että Liverpoolin yliopistoihin Venäjän kielen ja historian professuurit. Vuonna 1912 alettiin julkaista ensimmäistä alan aikakauslehteä, jonka nimi oli "Russian Review".

Suomalaisten halu löytää kansalliset juurensa, Kalevalasta alkaen, johti laajaan kiinnostukseen Venäjällä asuneita

lukuisia sukulaiskansoja kohtaan. Suomalaisia kansa- ja kielitieteilijöitä kierteli laajoilla alueilla ei vain Karjalassa vaan myös Keski-Venäjällä ja jopa Siperian laajoilla tundrilla. Vuoden 1917 jälkeen suomalaiset kuitenkin käänsivät katseensa länteen ja kiinnostus Venäjää kohtaan laimeni ja itse asiassa katosi lähes kokonaan.

Vanhan Venäjän tutkimuksen motiivit olivat varsin käytännönläheiset. Ensimmäinen motiivi oli taloudellinen. Venäjä oli teollistumassa ja avautumassa taloudellisesti. Tämä antoi mahdollisuudet laajentaa kauppaa sen kanssa, sijoittaa sinne runsaasti voittoja tuottavia pääomia sekä hankkia sieltä edullisesti jalometalleja (kultaa, hopeaa), raakaöljyä ja elintarvikkeita. Varsinkin Saksassa tutkimuk-

sen motiivit olivat myös poliittiset (kansalliset). Erityisen keskeisellä sijalla oli tieteellisen perustelun hankkiminen Puolaa ja muita slaavilaisia kansoja vastaan suuntautuneelle ekspansio politiikalle.⁵

Ensimmäinen maailmansota ja Loka-kuun vallankumous merkitsi syvää muresta Venäjän tutkimisessa. Tutkimustointaa kyllä jatkettiin, mutta uusi yhteiskunnallinen kokeilu herätti melkoista hämmennystä läntisten tutkijoiden keskuudessa. Maailmansotien välistä tutkimusta voidaan kutsua varsin pitkälle journalistis-deskriptiiviseksi. Pyrittiin selvittämään, mitä Venäjällä oikein tapahtui ja miksi. Tyypillisimmillään tämä suuntaus näkyi vuonna 1930 julkaistussa Louis Fischerin kirjassa "Soviets in World Affairs"⁶ sekä niissä töissä, joista

vastasi lähinnä Stanfordin perustettu Hoover-Instituutti⁷, joka tänäkin päivänä on Yhdysvaltain keskeisimpiä Neuvostoliiton tutkivia laitoksia. Amerikkalaisten tutkijoiden suhtautuminen Neuvostoliittoon oli suhteellisen maltillinen; maa oli vetäytynyt lähes täysin Euroopan poliittiselta näyttämöltä ja siksi se saattoi suhtautua lähinnä mielenkiinnolla kehitykseen Neuvostoliitossa. Myös saksalaiset käynnistivät tutkimukset pian uudelleen; siihen heillä oli varsin hyvä syy, olihan Saksa Neuvostoliiton tärkein kauppakumppani ennen vuotta 1933. Englannissa sen sijaan tutkimus oli lamassa lähes koko maailmansotien välisen ajan.

Toisen maailmansodan ansiosta Yhdysvalloista, Englannista ja Neuvostoliitosta tuli sotilasliittolaisia taistelussa Hitlerin Saksaa vastaan. Poliittinen ja sotilaallinen liitosuhde edellytti aikaisempaa laajempaa tietämystä Neuvostoliiton yhteiskuntarakenteesta ja poliittisesta kehityksestä. Tieteellisessä tutkimuksessa ilmenneitä aukkoja ryhdyttiin täyttämään ns. aluetutkimusohjelmien avulla.⁸ Aktiivisen tutkimustoiminnan aloittamista helpotti se, että monet saksalaiset 'Ostforschung'-spesialistit (mm. Hannah Arendt ja Karl August Wittfogel) olivat paenneet Hitlerin vainoja Yhdysvaltoihin. Myös Neuvostoliitosta siirtyi 1920- ja 1930-luvulla monia neuvostovaltaa ja Stalinia vastustaneita tiedemiehiä (mm. Boris Nikolajevski) länteen. Erityisen suuri merkitys oli entisellä Pietarin neuvoston jäsenellä Pitirim Sorokinilla, joka oli 1920-luvun alussa muuttanut Venäjältä ja joka vuonna 1944 julkaisi teoksen, jossa tarkasteltiin Yhdysvaltoja ja Neuvostoliittoa konvergenssiteorian valossa.⁹

2.2. Totalitarismi

Toisen maailmansodan myötä Neuvostoliittotutkimus institutionalisoitui, ensiksi Yhdysvalloissa ja sitten myös monissa muissa kapitalistisissa maissa. Yhdysvallat oli tuolloin kohonnut alan kiistattomaksi keskuksiksi. Tähän oli vaikuttanut maailmansodan aiheuttaman muutosliikkeen lisäksi se, että eräät säätiöt olivat kiinnostuneet Neuvostoliiton tutkimisen tukemisesta. Neuvostoliitossa 1920-luvun alussa Yhdysvaltain elintarvikeavun jakamista johtaneen ja sittemmin presidenttikin valitun Herbert Hooverin toimesta perustettiin jo sotien välisellä kaudella Stanfordin Kaliforniaan Hoover-Instituutti tutkimaan sotaan, vallankumoukseen ja rauhaan liittyviä kysymyksiä. Laitos toimii edelleen ja on tänään vahvimpia Yhdysvaltain uusoikeistolaisen ulkopoliittisen ajattelun linnakkeita. Vuonna 1946 Rockefeller-säätiön rahoituksella perustettiin Columbian yliopistoon New Yorkiin Venäjän tutkimuslaitos. Kolmas tärkeä laitos on Harvardin yliopiston Venäjän tutkimuskeskus, jonka perustamista rahoitti Carnegie-säätiö ja jonka vaikutus erityisesti demokraattisen puo-

luen ulkopoliittiseen ajatteluun on ollut huomattava.¹⁰ Ford-säätiö on myös panostanut runsaasti alueelle ja rahoittaa tänään varsin pitkälle AAASS:n (American Association for the Advancement of Slav Studies) eli amerikkalaisten Neuvostoliittotutkijoiden etujärjestön toimintaa. Yhdysvalloissa on tällä hetkellä noin 170 yliopistollista tai niihin verrattavaa tutkimuslaitosta, jotka käsittelevät Neuvostoliittoa ja muita sosialistisia maita.¹¹ Näillä laitoksilla on usein kiinteät yhteydet ulkopoliittisiin päätöksentekijöihin.¹²

Kylmän sodan puhkeamisen myötä Neuvostoliittotutkimuksessa alkoi ns. totalitarismin kausi. Totalitarismin käsite ei sellaisenaan ollut uusi. Poliittisena käsitteenä sitä käytti ensimmäisenä Benito Mussolini. Hän puhui vuonna 1925 Italian fasisien lujasta totalitaristisesta tahdosta, 'la nostra feroce volonta totalitaria'. Sittemmin käsite laajennettiin koskemaan kaikkia fasisistisia ideologioita.¹³ Tämä näkyi monissa fasisistia persoonallisuutta käsitelleissä huomattavissa yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa, esimerkiksi Adornon yms. tutkimuksessa 'The Authoritarian Personality'¹⁴ Druckerin tutkimuksessa 'The End of Economic Man'¹⁵ sekä Hayekin tutkimuksessa 'The Road to Serfdom'.¹⁶ Totalitarismin käsitteen laajentaminen fasisistien järjestelmien ulkopuolelle suoritettiin kuitenkin vasta sodan jälkeen lähinnä eräiden filosofien toimesta.

Karl Popper veti yhtenäisen totalitarismin linjan Platonista Hegelin ja Marxin kautta sosialistiseen järjestelmään vuonna 1945 ilmestyneessä teoksessa 'Avoim yhteiskunta ja sen viholliset'.¹⁷ J.L. Talmon taas näki totalitarismin juuret 1700-luvun ranskalaisessa poliittisessa ajattelussa, josta suora jakobinistinen linja jatkui aina bolševikkeihin saakka.¹⁸ Eräs huomattavimmista totalitarismin tutkijoista, saksalaissyntyinen Hannah Arendt piti lähinnä Popperin viitaten virheellisenä sitä, että kaikki totalitaariset diktatuurit määriteltäisiin vanhan autoritaarisen poliisivaltion (vrt. Hobbesin Leviathan) muunnelmiksi. Hänen mielestään totalitarismi oli historiallisesti täysin uusi ilmiö.¹⁹

Valtio-opin keskeiseksi käsitteeksi totalitarismia ovat muotoilleet monet tutkijat. Carl Friedrich ja Zbigniew Brzezinski esimerkiksi muotoilivat käsitteen siten, että se sopii mahdollisimman hyvin juuri neuvostoyhteiskuntaan. He luettelevat tunnusmerkkeiksi mm. virallisen ideologian, hierarkisesti järjestetyn joukkopuolueen, joukkotiedotusvälineiden valvonnan, keskitetyn tuotantoelämän ja taloudellisen suunnittelun, salaisen poliisin sekä aseiden valtiollisen valvonnan.²⁰

Totalitaristinen malli lähti liikkeelle yhdenmukaisuuden periaatteesta. Totalitaristinen koulukunta näki sosialistisen järjestelmän sekä horisontaalisesti että

vertikaalisesti homogeeniseksi ilmiöksi ja siten mm. Itä-Euroopan sosialistiset valtiot nähtiin olennaisesti samanlaisina kuin itse Neuvostoliitto. Kehitys järjestelmän sisällä oli tämän näkemyksen mukaan olematon; järjestelmä oli erittäin staattinen. Toisaalta totalitarismin käsite perustui ajatteluun, jota voisi kutsua vaikkapa *differentiaaliparadigmaksi*. Tällä tarkoitetaan sitä, että neuvostojärjestelmää pidettiin ainutkertaisena ja täydellisenä vastakohtana länsimaiselle parlamentarismille eli edustukselliselle demokralialle. Totalitaristisen koulukunnan edustajat ottivat avoimesti kantaa kysymykseen järjestelmien paremmuudesta: he pyrkivät tutkimuksen keinoin osoittamaan läntisen järjestelmän paremmuuden sosialismiin verrattuna. Ulkopoliittikan alueella totalitaristinen koulukunta turvautui erityisesti finaaliisiin selityksiin. Tässä saatiin runsaasti vaikutteita morgenthaulaisesta poliittisesta realismista: Neuvostoliiton ulkopoliittikan päätavoitteeksi nähtiin taistelu vallasta ja sitä seuraava laajentuminen, geopolitiittinen ajattelu (turvalliset rajat, pääsy lämpimien merten äärelle etelässä ja lännessä) sekä pyrkimys ylivaltaan. Ideologian merkitys nähtiin keskeiseksi ja kaikkea poliittista toimintaa sääteleväksi.

Metodologisessa mielessä totalitarismissa on runsaasti ei-bavioralistisia aineksia. Totalitaristisen koulukuntaan kuuluneet tutkijat katsoivat, että pelkkä ulkoinen havainnointi ja siihen perustuva syy-seuraus-suhteiden konstruointi eli kausaalinen selittäminen eivät riittä Neuvostoliiton poliittisen järjestelmän ja sen dynamiikan ymmärtämiseksi. Arthur E. Adams on esittänyt tähän viitaten Neuvostoliittoa tutkivalle henkilölle seuraavat pätevyysvaatimukset: "Neuvostoliiton tutkijan tulee olla ensiluokkainen poliittikan tutkija sekä sotilas- ja talouskysymysten asiantuntija. Hänen täytyy tietää viimeksi tehdyn budjetin pääkohdat sekä nykyisen viisivuotissuunnitelman toteutamisaste. Hänen on hallittava marxismi-leninismi, ortodoksisen kirkon opinkappaleet ja Venäjän klassikoista ainakin sellaiset kuin Tolstoi ja Puškin. Venäjän kielen täydellinen taitaminen on luonnollisesti myös vaatimusten joukossa."²¹ Pätevyysvaatimukset eivät edellytä tutkijalta vain ensyklopedista tietomäärää vaan ovat myös osoituksena siitä, että totalitaristisella koulukunnalla on selkeä tutkimusfilosofia, jonka yksityiskohtaisempi tarkastelu on varmasti paikallaan.

Totalitaristinen koulukunta ei hyväksy yhteiskunnan eri osa-alueiden (talous, hallinto, joukkotiedotus, kulttuuri, tiede jne.) irrottamista erillisiksi yksiköiksi, joita voitaisiin tarkastella irrallaan yhteiskunnallisesta todellisuudesta. Totalitarismin lähtee liikkeelle totaliteetista, siitä että yhteiskunta kokonaisuudessaan vaikuttaa

osa-alueisiinsa ja yksilöiden ja ryhmien käyttäytymiseen sen sisällä. Totalitaristinen tutkija pyrkii *ymmärtämään* Neuvostoliiton yhteiskunnallista ja poliittista kehitystä. Hän joutuu *tulkitsemaan* erilaisia verbbaalisia lausuntoja ja merkkejä aivan kuin munkki ja tyhmä veli ensimmäisessä luvussa. Siksi ei riitä, että hallitsee vain politiikan tutkimuksen perusmenetelmät ja -teoriat. Hänellä on oltava tietoa myös taloustieteen, historian, jopa kielitieteen menetelmistä ja teorioista.²² Ei riitä, että hän lukee Pravdaa, hänen on tutustuttava jatkuvasti myös kulttuurin (kirjallisuus, maalaustaide, musiikki jne) ja tieteen kehittymiseen. Mutta tässä ei ole vain totalitarismin vahva puoli vaan myös sen heikkous.

Ongelman selventämiseksi voidaan ottaa esille *hermeneuttisen kehän* käsite.²³ Pystyäkseen tutkimaan ja ymmärtämään yhteiskuntaa (tutkimuskohdettaan) yhteiskuntatieteilijällä on oltava tietty *esimämmärrys*, ennakkonäkemyksistä siitä mikä tuo yhteiskunta on ja miten se toimii. Tutkimusprosessin kuluessa tuo esimämmärrys ja havaitut empiriset ja muut tiedot ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja muokkaavat siten toisiaan. Tällä tavoin tutkija pääsee tarkempaan ja tarkempaan näkemykseen tutkimuskohdestaan. Tämä ei kuitenkaan sulje väärinymmärtämisen mahdollisuutta pois: riski on koko ajan olemassa. Ja totalitaristisen koulukunnan kohdalla onkin käynyt juuri näin. Metodologisesti se on valinnut käyttökelpoisen menetelmän, mutta sen omakeisuus esimämmärrys on pitkälle ajankohdan poliittisen hengen läpitukenema. Metodologinen totalitarismi on tullut höystetyksi poliittisella tarkoituksenmukaisuudella.

Kun totalitaristinen lähestymistapa on joutunut ristiriitaan yhteiskunnallisen todellisuuden ja poliittisen kehityksen kanssa, alettiin etsiä uusia teorioita ja menetelmiä, joilla muutokset voitaisiin selittää. Ratkaisuna ei kuitenkaan ole pidetty luopumista poliittisesta totalitarismista (vääristä esimämmärryksestä) vaan metodologisesta totalitarismista (kokonaisvaltaisesta yhteiskunta-analyysistä) Behavioralistinen vallankumous voimakkaan positivistisene tieteenfilosofioineen tunkeutui yhä näkyvämmiin myös Neuvostoliiton tutkimiseen.

2.3. Behaviorismi: eliitit ja byrokratia

Sosialistisessa järjestelmässä 1950-luvun puolivälistä lähtien tapahtuneet muutokset olivat kohtalokkaita totalitaristiselle lähestymistavalle. Nikita Hruščevin aloittama destalinisointiprosessi vuonna 1956 tuhosi näkemyksen monoliittisesta ja muuttumattomasta totalitaristisesta neuvostojärjestelmästä. Suhteiden palauttaminen Neuvostoliiton

ja Jugoslavian välille mursi myytin siitä, että Neuvostoliitossa hyväksyttiin yksi tie – neuvostoliittolainen – sosialismiin. Välikirjo Maon ja Kiinan kanssa oli ristiriidassa sosialistisen järjestelmän ehdottoman hierarkisuuden kanssa. Monet länsimaiset tutkijat olivat kuitenkin haluttomia luopumaan totalitaristisesta mallista ja ennen muuta sen poliittisista lähtökohdista, olihan se siinä mielessä osoittautunut käyttökelpoiseksi. Katsottiin, että tapahtuneet muutokset olivat vain näennäisiä, että perusolemukseltaan järjestelmä oli kuitenkin pysynyt samana. Lännessä ryhdyttiin rakentamaan uudistettuja sosialismin poliittisen järjestelmän malleja: syntyi mm. ohjatun yhteiskunnan malli²⁴ sekä mobilisaatiomalli, joka näki sosialistisen järjestelmän yhdeksi keinoksi ratkaista aliehkityksen ongelma.²⁵ Nyt korostettiin, että taloudellinen kehitys pakotti neuvostoyhteiskunnan avautumaan.²⁶ Monet tutkijat olivat kuitenkin sitä mieltä, että Neuvostoliiton poliittiset johtajat pyrkivät kaikin mahdollisin keinoin estämään yhteiskunnalliset muutokset.²⁷ Kun Brežnev ja Kosygin vuonna 1964 nousivat neuvostovaltion johtoon, nähtiin tämä muutoksia vastustaneiden voimien voittona Hruščevin uudistuspolitiikasta.

Varsinainen behavioralismin läpimurto vei Neuvostoliittoa koskevan tutkimuksen metodologisesti uusille urille. Jos totalitarismi perustui viimekädessä differenssi-paradigmaan, niin behavioralistisen tutkimuksen lähtökohdaksi on ollut *similariiteettiparadigma*, näkemys siitä, että kaikilla poliittisilla järjestelmillä on yhteisiä ominaisuuksia ja rakenteita, joita tutkimalla on mahdollisuus selvittää myös neuvostojärjestelmän toiminta ja erikoispiirteet. Behavioralismi hylkäsi ymmärtämisen ja tulkintaan perustuvat tiedonhankinta- ja selittämismenetelmät. Objektiivisuuden katsottiin edellyttävän eräänlaista tabula rasa -ajattelua. Koska ennakoasenteiden eli esiympäryksen vaikutus pyrittiin eliminoimaan, lähdettiin siitä, että vain se, mikä voidaan havaita, on itse asiassa todellista ja voidaan käyttää tutkimuksellisesti hyödyksi. Eriytyisen keskeisenä tavoitteena pidettiin sellaisen 'tosiasia-aineiston' hankkimista, joka voidaan kuvata kvantitatiivisesti ja siten käsitellä nopeasti kehittyneiden tilastollisten menetelmien avulla. Kaikista tutkimuksen kannalta tärkeistä asioista ei kuitenkaan ole mahdollista saada tietoa, joka olisi tilastollisesti käsiteltävissä. Behavioralistinen tutkimus on siksi varsin yksipuolisesti painottunut: tehdään sisällönanalyyskejä, tutkitaan johtajien sosiaalisia taustoja, tutkitaan erilaisista kansallisista tilastoista löytyviä tietoja jne.²⁸ Behavioralismin myönteisenä puolelta on ollut sen lähtökohda: pyrkimys käyttää hyväksi uusia lähestymistapoja, useampia analyysin tasoja ja politiikan tutkimuksen yleisiä tutkimusmenetelmiä.

Mutta onko näin lisätty todellista tietoa neuvostojärjestelmästä ja sen toiminnasta, on aivan toinen kysymys.

Behavioralismi tunnustaa erilaisten sosialismin mallien olemassaolon. Tämä on merkinnyt vertailevan tutkimuksen voimakasta läpimurtoa. Toisaalta uusien menetelmien käyttöönotto on merkinnyt luopumista metodologisesta totalitarismista, johon edellisessä luvussa viitattiin. Kokonaiskuvan luomisesta on luovuttu ja huomio on kiinnitetty keskitason analyysiin (the middle-range-level of analysis), jolloin tutkimuksen kohteiksi ovat tulleet poliittisen järjestelmän helposti tunnistettavat ja kepeat-alaiset näkökulmat. Historiallisista vertikaalisista kysymyksistä on siirrytty ajankohtaisten horisontaalisten kysymysten ratkomiseen. Eriytyisen suosittuja tutkimuskohteita ovat olleet poliittinen päätöksentekoprosessi²⁹, erilaiset eturyhmät ja niiden merkitys politiikan muotoilussa³⁰, kansallisuus- ja väestökysymykset³¹, eliittiteorian soveltaminen neuvostoyhteiskuntaan³², sekä kysymys toisinaajattelevista ja heidän kohtelustaan.³³ Behavioralistinen lähestymistapa on merkinnyt sitä, että tutkimuksen suurimmaksi ongelmaksi on koettu kvantifioitavissa olevan tosiasia-aineiston puuttuminen.³⁴ Neuvostojärjestelmää on syytetty mm. tietojen salailusta sekä käyttökellvottoman tietoa-aineiston julkaisemisesta.

Neuvostoliittoa käsittelevässä behavioralistisessa tutkimuksessa on tapana erottaa toisistaan eliittitutkimukset ja byrokratiatutkimukset.³⁵ Eliittitutkimuksissa on päähuomio erilaisten eturyhmien toiminnassa ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Ongelmana on kuitenkin se, että valtio-opissa käytetyt eliittiteoriat ja erityisesti ne eliittiteoriat, joiden avulla neuvostoyhteiskuntaa on tutkittu, ovat perustuneet amerikkalaisten yhteiskuntatieteilijöiden Yhdysvaltoja koskeviin tutkimuksiin (erityisesti Harald Lasswell ja C. Wright Mills ovat tehneet arvokasta työtä täällä alueella). Lisäksi eliitti on käsitteenä vaikeasti operationalisoitavissa. Merkittäviä yleiseen ryhmäteoriaan perustuvia tutkimuksia olivat mm. vuonna 1966 ilmestynyt Frederick Barghoornin 'Politics in the USSR'³⁶ (ensimmäinen strukturaalis-funktionaalinen esitys neuvostojärjestelmästä) sekä erityisesti vuonna 1971 ilmestynyt Skillington ja Griffithsin toimittama artikkelikokoelma 'Interest Groups in Soviet Politics'.³⁷ Kolmas huomattava vampi työ oli Milton Lodgen vuonna 1969 ilmestynyt tutkimus 'Soviet Elite Attitudes Since Stalin'.³⁸

Byrokraattisen tutkimuksen juuret ovat Max Weberin kehittämässä byrokraattisen hallinnon mallissa.³⁹ Byrokratia eli virkavaltaisuus on käsitteenä 1920-luvulta lähtien liitetty myös neuvostojärjestelmään. Lenin kiinnitti viimeisissä kirjoituksissaan suurta huomiota kasvavan virkavaltaisuuden vaaroihin.⁴⁰

1930-luvulla Trotski hyökkäsi rajusti stalinilaista hallintojärjestelmää vastaan syyttäen sitä siitä, että hallinto kävi politiikan edellä.⁴¹ Varsinaisena Neuvostoliittoa koskevan byrokratiatutkimuksen klassikkona voidaan pitää Merle Fainsodin vuonna 1953 ilmestynyttä teosta 'How Russia Is Ruled'⁴² sekä vuonna 1965 ilmestynyttä A. G. Meyerin tutkimusta 'The Soviet Political System: An Interpretation'.⁴³ Kuitenkin myös byrokraattisella mallilla on omat ongelmansa. Myös se on kehitetty länsimaaisissa yhteiskuntia silmällä pitäen, vaikka sovellutusten yhteydessä onkin sitten korostettu neuvostobyrokraatian ainutkertaisuutta ja näin lähestytty tavallaan totalitaristisen koulukunnan näkemyksiä. Monet tutkijat kuitenkin katsovat, että byrokratia on byrokraatiasta maasta riippumatta.⁴⁴

Seuraavassa on lueteltu keskeisimmät behavioralistisen vallankumouksen ilmenemismuodot neuvostoliittotutkimuksessa. Ensinnäkin behavioralismin käyttöönotto on merkinnyt luopumista metodologisesta totalitarismista, jonka avulla ei katsottu olleen mahdollista selittää sosialistisen järjestelmän sisäisiä muutoksia ja nykyisiä poliittisia suhteita.⁴⁵ Toisena tunnusmerkkinä on ollut ideologisten tekijöiden merkityksen muuttuminen. Totalitaristinen koulukunta näki ideologian merkityksen erittäin suurena, koko järjestelmän toimintaa säätelevänä tekijänä. Behavioralistit sen sijaan katsovat, että ideologian merkitys on pikemminkin vain ritualistinen ja että sillä on merkitystä lähinnä vain toimenpiteiden legitimoinnin välineenä.⁴⁶ Tämä asenne johtuu ymmärrettävästi myös siitä, että sellaisen käsitteen kuin 'ideologia' operationalisointi empiirisessä tutkimuksessa on varsin vaikeaa.⁴⁷ Kolmantena voidaan tarkastella 'area studies' -järjestelmän kehitystä, joka totalitaristisessa tutkimuksessa oli keskeisellä sijalla. Behavioralistit eivät halua tutkia neuvostojärjestelmän olemassaolon kaikkia puolia vaan he haluavat keskittyä vain omalle erikoisalalleen. 'Area studies' -lähestymistavan hylkäämiseen on liittynyt myös historiallisen lähestymistavan hylkääminen, vaikka se aikaisemmin oli tärkein lähestymistapa tutkittaessa Neuvostoliittoa. Kuitenkin juuri sosialistisille maille ovat erilaiset historialliset tapahtumat ja käännekohtat erittäin tärkeitä, tätä ovat osoittaneet mm. Puolan viimeaikaiset tapahtumat.⁴⁸ Viidennä seikkana voidaan mainita, että kun totalitaristisessa mallissa korostettiin järjestelmän sisäistä stabiilisuutta ja homogeneisuutta, niin behavioralistisessa tutkimuksessa on nostettu keskeiselle sijalle järjestelmän dynamiikka sekä erilaiset henkilö- ja ryhmäkonfliktit, jotka vaikuttavat sen toimintaan ja pitemmällä tähtäimellä myös rakenteeseen.⁴⁹ Kuudentena seikkana on pantava merkille se, että kun totalitaristinen koulukunta otti julkisesti tavoitteekseen läntisen järjestel-

män paremmuuden osoittamisen sosialismiin verrattuna, niin behavioralistit ilmoittivat erottavansa arvot ja tosiasiat jyrkästi toisistaan. Todellisuudessa tämä erottelu ei kuitenkaan onnistu eli kysymys, johon totalitaristinen koulukunta vastaa suoraan, behavioralisti vastaa vaikeammin. Vastauksen muoto ei kuitenkaan vielä vaikuta vastauksen sisältöön.⁵⁰

Behavioralismi on lähtökohdiltaan pitkälle verrattavissa totalitaristiseen ajattelutapaan. Näiden kahden koulukunnan välinen ero on pikemminkin metodologinen kuin teoreettinen. Kun pohditaan Neuvostoliittoa koskevan tutkimuksen nykytilaa, tulisikin huomio kiinnittää menetelmien lisäksi myös tutkimuksen filosofisiin, tieto-opillisiin lähtökohtiin. Vain sillä tavoin voidaan nykyistä tutkimusta kalvava kriisi ratkaista, vain sillä tavalla välttyä toimimasta kuin esipuheessa kuvattu nuorempi veli.

III Neuvostoliittotutkimuksen uudistaminen: ulkopuolisesta havainnoinnista ymmärtämiseen

Jotta Neuvostoliittoa ja ylipäänsä vieraita yhteiskuntia ja kulttuureja koskeva tieteellinen tutkimus voisi kehittyä, sen olisi vapauduttava kahdesta sitä vaivavasta ongelmasta. Toisaalta tutkimuksen olisi vapauduttava siitä kahlitsevasta virheellisestä esiympäryksestä, jolle on ominaista vakaa luottamus länsimaistyyppisen poliittisen organisaation ja kulttuurin paremmuuteen muihin kulttuureihin verrattuna. Tämä oli mahdollista vain siten, että lisätään tietämystämme tutkimuskohteistamme, yritämme oppia tuntemaan ne mahdollisimman monipuolisesti ja siten, että luovumme ulko-

puolisesta havainnoinnista ja korvaamme sen 'empaattisella samaistumisella'. Tällainen menetelmä on tietenkin subjektiivinen, mutta tarkemmin ajatellen me saamme sillä tavoin vähintään yhtä 'hyvää' dataa kuin soveltamalla joitakin valmiiksi kehitettyjä mekanistisia malleja. Siksi tutkimuksen on vapauduttava myös siitä kahlitsevasta positivistisesta tieteenihanteesta, joka pitää mahdollisena universaalien lainalaisuuksien löytämistä ja pyrkii siten laajoihin ja kattaviin selityksiin, joissa korostuu toimijoiden yhdenmukaisuus.

Neuvostotutkimuksen kehitystä voidaan kuvata seuraavan nelikentän avulla. Siinä on taulukoitu ristiin tutkimusmenetelmä – onko kyseessä lähinnä idiografi-nen (yksilöllistävä) vai nomoteettinen (yleistävä) tutkimus – sekä koulukunnan tieto-opillinen lähtökohda. Kyseessä voi olla joko ymmärtämiseen pyrkivä herme-

neuttis-telologinen lähestymistapa tai selittämiseen pyrkivä positivistis-kausallinen lähestymistapa. Tällöin edellä kuvatut koulukunnat voidaan sijoittaa kuvioon seuraavasti:

idiografinen tutkimusote nomoteettinen tutkimusote

hermeneuttis-telologinen totalitarismi

positivistis-kausallinen behavioralismi

Kehitys on pääpiirteissään kulkenut totalitarismista behaviorarismiin, idiografiesta tutkimusotteesta nomoteettiseen, hermeneuttis-telologiesta ymmärtämiseen. On kuitenkin toistettava se, mikä jo alussa mainittiin. Rajat kahden eri koulukunnan välillä eivät ole niin jyrkät kuin kuvio antaa ymmärtää. Tämä merkitsee sitä, että sekä totalitarismi että behaviorismi ovat kuvoin ilmaisemassa muodossa eräänlaisia ideaalityyppejä, joilla ei ole täydellistä empiiristä vastinetta.

Neuvostoliittotutkimus on tänään uusien tehtävien edessä. Tutkimusalueella vallitseva kriisi on voitettava, perinteisen behavioralismin rajat on ylitettävä. Kriisin voittaminen edellyttää näin ollen ainakin seuraavia toimenpiteitä:

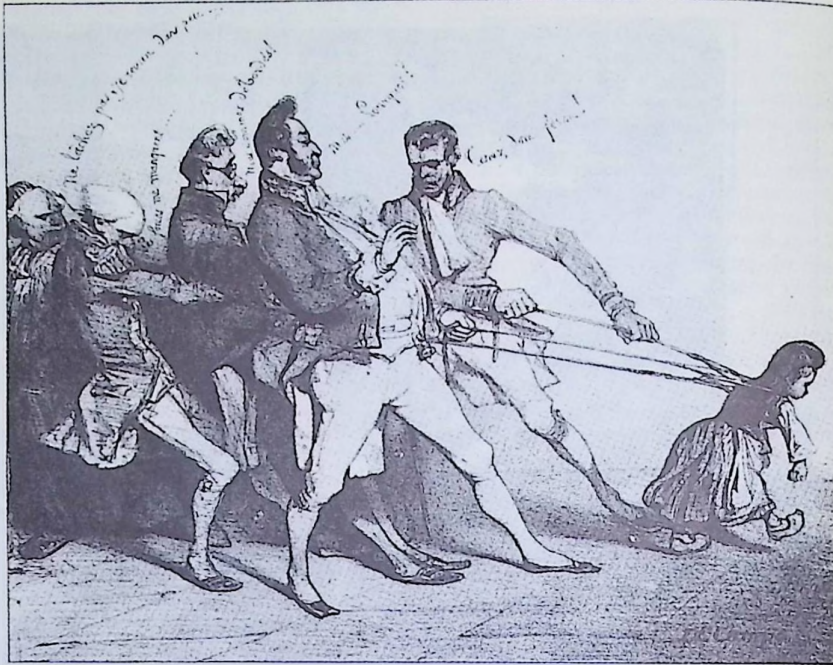
1. Luopuminen behavioralistisesta tieteenhanteesta, joka lähtee kaikkien poliittisten järjestelmien samankaltaisuudesta sekä ulkopuoliseen havainnointiin perustuvan tiedonhankintamenetelmän luotettavuudesta.

2. Paluu totalitaristisen koulukunnan esille nostamaan totalitaristiseen tutkimusmetodologiaan, joka näkee neuvostoyhteiskunnan kokonaisuutena ja analysoi sitä tästä näkökulmasta käsin. Käytännössä tämä merkitsee behavioralismille ominaisen ulkopoliittikan ja sisäpolitiikan jyrkän toisistaan erottamisen hylkäämistä ja sen korostamista, että edellinen itse asiassa on jälkimmäisen funktio.³¹

3. Kriisin voittaminen edellyttää myös uutta suhtautumistapaa historiaan, nykyajan ilmiöiden selittämiseen menneisyyttä apuna käyttäen. Ei toisin sanoen riitä, että tunnetaan neuvostoyhteiskunta ainoastaan horisontaalisella tasolla, se on tunnettava myös vertikaalisella tasolla.

4. On harkittava perusteellisesti tutkimuksen perimmäisiä tavoitteita: onko pyrkimyksenä oltava Neuvostoliiton toiminnan mahdollisimman selkeä selittäminen vai onko tärkeämpää oppia ymmärtämään neuvostojärjestelmää ja sen toimintaa. Behavioralistit ovat painottaaneet ensimmäistä tavoitetta, totalitaristit taas jälkimmäistä.

5. Ei riitä, että ylitetään 'behavioralismin rajat', myös 'totalitarismin rajat' on

ylitettävä. Tämä edellyttää huomion kiinnittämistä oikean esiympäristönsä hankkimiseen. Ilmiöiden havaitseminen ei, kuten esipuheessa todetaan, riitä tapahtumien selittämiseksi tai ymmärtämiseksi. Havainnot voidaan myös tulkita (ymmärtää) väärin. Jotta vältetään väärä esiympäristö, on ehdottoman tärkeää, että tutkimuskohde tunnetaan mahdollisimman hyvin, että tutkimus tavallaan tehdään tutkimuskohteen ehdoilla. Voidaan kärsiä sanoa, että yhteiskuntatieteellinen tutkimus tässä mielessä lähestyy menetelmällisesti psykoanalyysia syölystymättä kuitenkaan järjestelmien toiminnan vulgaariin psykologisointiin. Vain hyväksymällä lähtökohdaksi sosialistisen järjestelmän oma dynamiikka sekä siitä sosialistimaissa esitetty tulkinta, ottamalla käyttöön 'empaattinen tutkimusote', voidaan neuvostojärjestelmää tai mitä tahansa poliittista järjestelmää, omaa taikka vierasta, ymmärtää. Jos nämä ajatukset sisällytetään sivun 1 nelikenttään, on kuvio muutettava kolmiulotteiseksi.

Mikäli uudistustyössä rajoitetaan vain behavioralismin ylittämiseen, on todennäköinen seuraus paluu takaisin totalitarismiin, jolloin tutkimusalan sisällöllinen kehitys samalla pysähtyy. Todellista edistystä voidaan saavuttaa vain paneutumalla Neuvostoliittotutkimuksen epistemologisiin lähtökohtiin.

Uusimmassa Neuvostoliittoa koskevassa tutkimustoiminnassa voidaan jo havaita joitakin merkkejä uudesta suhtautumisesta tutkimuskohteeseen. Jo viisi vuotta sitten kiinnitettiin huomiota siihen, että entistä useammin myös läntiset tutkijat

puhuivat 'sosialismista' ja 'sosialistisista maista' aikaisemmin käytettyjen 'kommunismi' ja 'kommunistiset maat' käsitteiden sijasta.³² Toiseksi muutos näkyy siinä, että historiallisten³³ ja erityisesti aatehistoriallisten töiden määrä on kääntynyt nousuun aivan viimeisten vuosien aikana.³⁴ Kolmanneksi muutos on näkynyt siinä, että myös ajankohtaisissa politiikkaa koskevissa analyyseissä on pyritty totalitaristiseen metodologiaan. Tältä pohjalta onkin virinnyt voimakas Neuvostoliiton ja myös muiden sosialististen maiden poliittista kulttuuria koskeva tutkimustoiminta.³⁵

Kansainvälisten suhteiden nopea kärsijäminen tullessa 1980-luvulle on asettanut eri maiden neuvostoliittotutkijoille tärkeän tehtävän. Alan kehittymisen kannalta on vaarallista, mikäli tutkimus alistetaan uudelleen palvelemaan kylmän sodan henkeä. Siksi onkin helppo yhtyä George F. Kennanin Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan tutkimuksen toisen maailmankongressin osanottajille lokakuussa 1980 osoittamaan vetoomukseen: "Idän ja lännen välisten suhteiden kärsijäminen on hyvin vakava ilmiö, jonka ratkaisemisessa tutkijoiden on poliittikkoja paremmin tunnettava vastuunsa. Mitä kärsijästyemmiksi suhteet muuttuvat, sitä enemmän tarvitaan tietoa ja vastapuolen yhteiskunnan ja kulttuurin ymmärtämistä. Tiedemiesten tehtävänä on saada poliittiset päättäjät uskomaan kaikille yhteisten globaalisten ongelmien ratkaisemisen tärkeyteen. Jos tässä onnistutaan, tutkijat ovat täyttäneet tehtävänsä ja tiede on saatu palvelemaan koko ihmiskuntaa."³⁶

VIITTEET

1. Ks. Harto Hakovirta, Ulkopoliittikan teoreettiset mallit ja tutkimusalan kehitys. Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos, tutkimuksia 64/1981.
2. Friedrich Kuebart, Zur Entwicklung der Osteuropaforschung in Deutschland bis 1945. Osteuropa 8-9/1980. s. 657-670.
3. Ks. Bernard Pares, Venäjä 1900-luvulla. Helsinki 1963. s. 5-6.
4. Ilmari Susiluoto, Länsimaisesta sovjetologiasta: Totalitarismista sosialismin tutkimukseen. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, Sarja C, sosialististen järjestelmien tutkimuksia 1/1976. s. 11.
5. Kuebart 1980, 662. Hieman samankaltaisia tavoitteita Neuvostoliittoa koskevalle tutkimukselle esitti englantilainen professori Hugh Seton-Watson julistaessaan syyskuussa 1980 neuvostoliittotutkijoiden tunnuslauseeksi: "Tunne vihollisesi!" (Jyrki Iivonen, Neuvostoliitto-tutkimuksen pulma: Raja politiikointiin horjuu. Aamulehti 11. 10. 1980)
6. Louis Fischer, The Soviets in World Affairs. A History of the Relations Between the Soviet Union and the Rest of the World, 1917-1929. Princeton 1951 (1930).
7. John Bunyan and H. H. Fisher, The Bolshevik Revolution, 1917-1918. Documents and Materials. Stanford 1965 (1934) sekä Olga Hess Gankin and H. H. Fisher, Bolsheviks and the World War. The Origins of the Third International. Stanford 1940.
8. Neuvostoliittotutkimuksen alkuvaiheista Yhdysvalloissa ks. H. H. Fisher (ed.), American Research in Russia. Bloomington 1959.
9. Pitirim Sorokin, Russia and the United States. New York 1944.
10. Ks. P. I. Marushkin, History and Politics. American Historiography on Soviet Society. Moscow 1975. s. 15-17.
11. Marushkin 1975, 18.
12. Tästä on lukuisia esimerkkejä. Presidentti Nixonin ulkopoliittinen neuvonantaja ja Yhdysvaltain ulkoministeri Henry Kissinger työskenteli ennen valitsemisensa alkua Neuvostoliittotutkimuksen parissa. Presidentti Carterin ulkopoliittisen strategian luoja Zbigniew Brzezinski kutsuttiin vuonna 1961 Columbian yliopiston sosialistisia maita tutkivan tutkimuslaitoksen (Research Institute on Communist Affairs) johtoon. Harvardin yliopiston Venäjän tutkimuskeskuksen johtajalla Adam Ulamilia on ollut useita keskeisiä ulkopoliittisia asiantuntijatehtäviä presidentti Carterin hallintokaudella. Nykyisen presidentin Reaganin esikuntaan taas kuuluu mm. Venäjän ja Neuvostoliiton historiaan erikoistunut Richard Pipes (jonka Polvinen tunnustaa esikuvakseen omassa tutkimustyössään) sekä Stanfordin yliopiston professori Richard Allen. Perinteisesti tärkeä elin on kansallinen turvallisuusneuvosto, johon ovat eri aikoina kuuluneet mm. Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski ja Samuel Huntington. Erkeeseen on vielä mainittava George F. Kennan, Yhdysvaltain Moskovan entinen suurlähettiläs, joka vastoin tapoja siirtyi ulkoasianhallinnosta yliopistoelämään.
13. Totalitarismin käsitteen historiasta ks. Leonard Schapiro, The Concept of Totalitarianism. Survey, no. 73, Autumn 1969, s. 93-115.
14. T. W. Adorno (ed.), The Authoritarian Personality. New York 1950.
15. P. F. Drucker, The End of Economic Man. London 1939.
16. F. A. Hayek, The Road to Serfdom. London 1944.
17. Karl Popper, Avoin yhteiskunta ja sen viholliset. Helsinki 1974.
18. J. L. Talmon, Totalitaarinen demokratia. Helsinki 1973.
19. Hannah Arendt, The Origins of Totalitarianism. New York 1951.
20. C. J. Friedrich - Z. Brzezinski, Totalitarian Dictatorship and Autocracy. New York 1967.
21. Ks. Arthur E. Adams, The Hybrid Art of Sovietology. Survey, no. 40, 1964 sekä Susiluoto 1976, 28.
22. Esimerkkinä tästä ks. Nathan Leites, A Study of Bolshevism. Glencoe Ill. 1954. Tutkimuksessa on sovellettu laajasti kielitieteen ja jopa psykoanalyysin menetelmiä.
23. Hermeneuttisen käsitte on peräisin Martin Heideggeriltä. Ks. Pertti Töttö, Lukacs ja hermeneutiikka. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Sarja B: 32. Tampere 1981, s. 67-78.
24. A. Kassof, The Administred Society: Totalitarianism without Terror. World Politics, vol. XVI (1964), s. 558-575.
25. Ks. esim. Robert Tucker, Toward a Comparative Politics of Movement Regimes. American Political Science Review, vol. 55 (June 1961), s. 281-289 sekä David Apter, The Politics of Modernization, Chicago 1965 ja John Kautsky, Political Change in Underdeveloped Countries: Nationalism and Communism. New York 1962.
26. Ks. erityisesti Zvi Gitelman, Power and Authority in Eastern Europe, in C. Johnson (ed.), Change in Communist Systems. Stanford 1970.
27. Z. Brzezinski (ed.), Dilemmas of Change in Soviet Politics, New York 1969 sekä Robert Conquest, A Degenerate Dynasty, Problems of Communism, vol. 17 (January-February 1969), s. 38-40.
28. Ks. esim. Frederick Fleron (ed.), Communist Studies and the Social Sciences: Essays on Methodology and Empirical Theory. Chicago 1969.
29. Esim. Donald Kelley, Toward a Model of Soviet Decision-Making: A Research Note, American Political Science Review, vol. 68 (June 1974), s. 701-706 and Eric Hoffman, Soviet Meta-Policy: Information Processing in the CPSU. Journal of Comparative Administration, vol. 5 (August 1973), s. 200-232.
30. Ks. erityisesti Skilling-Griffiths 1971, kaikki artikkelit.
31. Ks. esim. Michael Rywkin, Central Asia and Soviet Manpower, Problems of Communism, vol. XXVIII, January-February 1979, s. 1-13 sekä Helene Carrere d'Encausse, Decline of an Empire, The Soviet Socialist Republic in Revolt. New York 1979.
32. Ks. esim. Joel Moses, Regional Party Leadership and Policy-Making in the USSR. New York 1974.
33. Ks. Rudolf Tökes, Dissent in the USSR: Politics, Ideology and People. Baltimore 1975.
34. Ks. Bjarne Norretranders, Sovjetologiens metodeproblemer. København 1978.
35. Ks. Astrid von Borcke - Gerhard Simon, Neue Wege der Sowjetunion-Forschung. Beiträge zur Methoden- und Theoriediskussion. Baden-Baden 1980, s. 98-143.
36. Frederick Barghoorn, Politics in the USSR. Boston 1966.
37. H. Gordon Skilling and Franklyn Griffiths (eds.), Interest Groups in Soviet Politics. Princeton 1971.
38. Milton Lodge, Soviet Elite Attitudes since Stalin. Columbus, Ohio 1969.
39. Max Weber, The Theory of Social and Economic Organization. New York 1964, s. 333-336.
40. Ks. V. I. Lenin, Mieluummin vähemmän mutta parempaa. Teokset, osa 33, s. 480-484.
41. Leon Trotsky, The Revolution Betrayed. What is the Soviet Union and where is it going? New York 1937. Ks. myös Baruch Knei-Paz, The Social and Political Thought of Leon Trotsky. Oxford 1978, s. 380-410.
42. Merle Fainsod, How Russia is Ruled. Cambridge Mass. 1965 (1953).
43. Alfred Meyer, The Soviet Political System: An Interpretation. New York 1965.
44. Esim. Frank Chuchward, Contemporary Soviet Government. London 1975, s. 2.
45. Ks. Hannes Adomeit and Robert Boardman, The Comparative Study of Soviet Foreign Policy, in Adomeit - Boardman (eds.), Foreign Policy Making in Communist Countries. Westmead 1979, s. 2.
46. Ks. Alfred Meyer, The Functions of Ideology in the Soviet Political System. Soviet Studies, vol. XVII, no. 3 (January 1966), s. 273.
47. Adomeit - Boardman 1979, 2.
48. Tätä seikkaa korostaa mm. Stephen Cohen, (Politics and the Past: The Importance of Being Historical. Soviet Studies, vol. XXIX, no 1 (January 1977), s. 139-140).
49. Ks. esim. Jerry F. Hough, Soviet Leadership in Transition. Washington 1980.
50. Susiluoto 1976, 40.
51. Lenin lausui vuonna 1917: "Ei ole virheellisempää ja vahingollisempaa aatetta kuin ulkopoliittikan erottaminen sisäpolitiikasta." (Teokset, osa 25, s. 74)
52. Ks. Susiluoto 1976, 40.
53. Edward Hallet Carrin 14-osaisen Neuvostoliiton historian merkitys on tässä suhteessa ollut mittamatonta. Häneen verrattavista ansiotunteista tutkijoista voidaan mainita mm. ranskalainen Charles Bettelheim. Ylipäänsä erilaisten historiallisten tutkimusten määrä on kasvanut voimakkaasti.
54. Ks. esim. Astrid von Borcke, Die Ursprünge des Bolschewismus. München 1977. ja Ilmari Susiluoto, The Origins and Development of Systems Thinking in the Soviet Union. Political and Philosophical Controversies from Bogdanov and Bukharin to Present-Day Re-Evaluations. Helsinki 1982.
55. Ks. esim. Stephen White, Political Culture and Soviet Politics, London 1979 sekä Archie Brown - Jack Gray (eds.), Political Culture & Political Change in Communist States. London 1979.
56. George F. Kennan, Scholarship, Politics, and the East-West Relationship, in Roger E. Kanet (ed.), Soviet Foreign Policy and East-West Relations: Selected Papers from the Second World Congress for Soviet and East European Studies. New York 1982.

Arjen barbaria ja sivistysutopiat

Anssi Peräkylä

Mitä tässä puheenvuorossa esitän, nousee omasta kokemuksestani yliopistosta. Tätä voi sanoa arkikokemuksen fenomenologiaksi, jos niin halutaan.

Kun ajattelemme arkea, arkielämää ja arkikokemusta, niin nimenomaan tässä tilaisuudessa ne voidaan ymmärtää kahdella tavalla. Toisaalta on kaikkien ihmisten yhteinen arkipäivän maailma, Lebenswelt, tuo rutiinin ja elatuksen murheiden todellisuus kodeissa, kaupoissa ja työpaikoilla. En puhu nyt siitä. Puhun toisesta suppeammasta arjesta joka koskettaa nimenomaan meitä tänne kokoontuneita, nimittäin yliopistoyhteisöön sisäisestä arkipäivän maailmasta. Ajattelen ja koen, että yhtäläisiä kuin kaikille ihmisille yhteisestä Lebensweltistä, myös yliopiston sisäisestä arkimaailmasta puhuttaessa voidaan käyttää ilmausta barbaria.

Yliopistoyhteisössä – sellaisena kuin minä sen olen kokenut – on paljon piiloisia väkivaltaisia rakenteita, paljon

piiloisia väkivaltaisia merkityksuhteita.

Väkivallan tärkein ilmentymä on yliopisto-opiskelun edellyttämä oman kokemuksen merkityksen ja arvon kielttäminen.

Se todellisuuden hahmottamisen tapa, jonka yliopisto-opiskelu välittää, esittää todellisuuden minulle ulkopuolisuutta, esineen kaltaisena. Se tuottuttaa minut käsitteiden järjestelmään, jonka avulla piirretään kaavakuva maailmasta. Käsitteiden avulla piirrettävä kaavakuva pyrkii paljastamaan kuvaamansa esineen, maailman, anatomian ja sen toiminnan, sen sisäiset lainalaisuudet ja eri osien väliset yhteydet. Mutta nämä paljastukset tehdään ulkopuolisen viilestä tarkastelukulmasta käsin.

Se maailma jota minä asutan, ja se maailma josta opin-toni ovat karttaa ja kaavakuvaa piirtäneet, ovat kokemuksessani toisilleen vieraat. Ja sellainen elämys minulla on, että syvällisempi paneutuminen kartan ja kaavakuvien tarkasteluun ja tuottamiseen edellyttää sen maailman igno-

roimista, jota minä luonnostaan asutan. Itselläni tuo jälkimäinen maailma on kuitenkin niin voimakas, että en ole kyennyt siitä irtaantumaan – pikemminkin olen joutunut ottamaan etäisyyttä opintojeni välittämään kaavakuvaan maailmasta. Juuri tässä joko-tai asetelmassa kahden maailman välillä on piiloisen väkivalta. Kaikki oman kokemuksen, omien elämysten mitätöinti on repressiota. Siinä määrin kuin yliopisto-opiskelu sitä edellyttää, siihen sisältyy väkivaltaa.

Toinen muoto piiloista väkivaltaa, jota olen yliopistoyhteisössä saanut osakseni ja omalta osaltani uusintanut, on tämän yhteisön arkipäivään sisältyvä tallomismentaliteetti. Harvassa yhteisössä olen kokenut sellaista sosiaalisten suhteiden hierarkisuutta, sellaisia – ei koskaan sanoiksi puettuja – kilpailuaselmia ihmisten välillä kuin yliopistossa. Vuorovaikutus jossain seminaaritalanteessa tai kuppilan pöydässä kyllä ilmaisee tämän, jos sitä vain suostuu tarkastelemaan ja edes hieman analysoimaan.

Yksi seikka jonka kuvittelin tallomista ja hierarkisuutta ylläpitävän, on tutkijoiden ja opettajien yhteisön sisäinen olemassaolon taistelu. Ehkä tuon 'julkaise tai tuhoudu' -periaatteen läpäisemän yhteisön, jossa vakituksia virkoja on huomattavasti vähemmän kuin niihin pyrkijöitä ja jossa toisen tappio on sen vuoksi toisen voitto, ehkä tuon yhteisön toiminnan sisäinen logiikka heijastuu opiskelijayhteisöönkin.

Yksi keskeinen arkea strukturoiva tekijä on aika, ajallisuus. Miltä näyttää opiskelijan arki hänen aikansa kannalta? On selvää että tutkimusnopeus ja tutkimusalan kehitys on nykyajan arkea palkkatyöläisen arkeen. Ajasta, joka ennen ainakin jossain mielessä oli myös subjektiivista, minun omaa aikaani, on tulossa jään-nökettä systeemiin aikaa, systeemiin omaisuutta. Siinä määrin kuin opintojen kulku on ennakolta suunniteltu – nyt ajattelen ihan viikko-ohjelmaa, lukujärjestystä – siinä määrin opiskelijalla on menetetty kontrollin omaan aikaansa nähden. *Opintoviikko* on

paljastava ilmaus tässä suhteessa: minun elämäni viikot ovat minulle ainutkertaisia ja kallisarvoisia, mutta nyt joku toinen on ne etukäteen mitoit- tanut ja täyttänyt. On selvää että ajan luovuttaminen systeemille ja oman kokemuksen mitätöinti opiskelujen sisäl- lössä käyvät käsi kädessä. Minun kokemukseni on minun aikani kautta jäsentynyt. Kun minun aikani mitätöi- dään, mitätöidään myös mi- nun kokemukseni.

Sivistysutopia

Tämän verran nyt arjen barbariasta yliopiston seinien sisällä. Ydinprosessina tuntuu olevan kokemuksen ja teorian erottaminen toisistaan, siitä sitten versovat muut väkival- lan muodot.

Minkälaisesta yhteiskunnal- lisesta tarpeesta kokemuksen ja teorian erottaminen toisistaan nousee? Onko se miele- kstä juuri tässä yhteiskunnassa jossa työntekijän työvoima on abstraktina työnä erotettu hänen kokonaispersoonas- taan? Onko se uudenaikaisen tiedekäsityksen immanenti

prinsiippi, joka väistämättä välittyy myös tuohon tiedetraditioon sisälle johdattavaan opiskeluun? Näihin kysymyksiin en kykene vastaamaan. En kuitenkaan tältä istumalta suostu pitämään kokemuksen ja teorian eristämistä opiske- lussa minään lopullisena välttämättömyytenä. Yliopiston barbariankin keskellä meissä kuitenkin elää unelma ja uto- pia sivistyksestä.

Ilkka Niiniluoto teki eron viime vuosien sivistysyliopis- tokeskustelussa paljon viljel- lyn sivistys-käsitteen kahden tulkinnan välillä esitelmäs- sään Lammilla lokakuussa. Toisaalta sivistys voidaan nähdä yksilöllisenä prosessina, yksilön henkisenä kasvu- na, ja toisaalta kollektiivisena prosessina, tiedeyhteisön edistymisenä. Oma tarkasteluni ankkuroituu tässä edelliseen, yksilöllisempään näkökul- maan.

Minun utopiani on sivisty- neistö maan suolana. Se on: sivistyneistö arkipäivän freire- läisinä pedagogina, esineisty- neen tietoisuuden murtavan dialogin käynnistäjänä keskel- lä ihmisten arkista elämänme-

noa. Sivistyneistö käynnistä- mässä keskustelua, jossa ihmi- set alati uudistuvista näkökul- mista asettavat kysymyksen oman elämän hallinnan, auto- nomian mahdollisuudesta. Si- vistyneistö ihmisryhmänä, joka spontaanista rakkaudesta elämään on sitoutunut ihmis- ten vapautuksen asiaan. Mil- lainen olisi tämä sivistyneistö mitä ihmisen tulisi oppia tuo- hon suuntaan kasvaakseen?

Ensimmäinen askel tuollai- seen sivistykseen olisi vapau- den oivaltaminen meissä itses- sämme. Tästä kaikki lähtee liikkeelle: oivalluksesta että oma olemassaoloni on perus- luonteeltaan avoin, elämäni jotain mitä minä itse luon. Että kaikkien luonnon asetta- mien ja yhteiskunnallisten pakkojen, roolien, luonnonaa- mioiden ja sisäisten psyykkis- ten sidonnaisuuksien alla on olemassaoloni perusta, jossa olen vapaa.

Jotta sivistystä tarkoitta- massani merkityksessä voisi syntyä, on meidän ensin oival- lettava ja kestävä oma va- pautemme.

Toiseksi, jotta meistä sivisty- neistöä voisi tulla maan suola, on meidän oivallettava itsemme moraalisen ja vas- tuullisina olentoina.

Avautuminen moraalille näkökulmalle johtaa ahdis- tukseen. Siinä määrin kun itse pystyn avautumaan vastuul- lisuudelleni, minua ahdistaa koko yliopistolaitoksen ole- massaolo. Tämän tuottaman toman instituution olemassa- olo nykyisessä laajuudessaan perustuu siihen yllyttämään jonka maailmantalous jatku- vasti siirtää etelästä pohjois- seen. Elämämme helppous on moraalinen skandaali – minun mahdollisuuteni olla opiske- lija on upotettu elävien, todellisten Kolmannen maailman ihmisten puutetta ja kärsimys- tä. Mahdollisuuteni sivistyä edellyttää että toisilla ei tätä mahdollisuutta ole.

Kolmanneksi tarkoittamani sivistyksen saavuttaminen edellyttää, että vapautamme itsemme jossain syvällä olevat, mutta tukahdutetut rakkauden voimavarat. Ilman näitä voimavaroja ei kukaan jaksaa heittäytyä dialogiin ja yllyttää ihmisiä vapautu- seen. Ilman rakkautta ei kukaan pys- ty kunnioittamaan toisen ko-

kemusta ja uskomaan toisen vapautumisen mahdollisuuk- siin. – Rakkaudesta dialogin edellytyksenä puhuu Freirekin Sorrettujen pedagogiikka-kir- jassaan.

Vapauden ja vastuun oival- taminen sekä rakastamisen kyvyn vapauttaminen ovat edellytyksiä sille, jota tässä olen kutsunut sivistykseksi. Ne luovat pohjaa sivistykselle. Itsessään sivistys toteutuu uu- denlaisena näkemisenä, uu- denlaisena kokemisena. Sivisty- nyt ihminen näkee maail- man toisin. Uudenlainen nä- keminen sisältää kolme aspek- tia.

Ensinnäkin sivistyneisyys uutena näkemisenä on sitä, että opin näkemään kaiken epävapauden ja tukahdutta- misen, joka omaan arkeeni ja toisten ihmisten arkeen sisäl- tyy, samalla oivaltan tämän epävapauden historiallisen eh- dollisuuden. Uusi näkeminen on sitä, että dialogissa oival- lamme että nyt välttämättö- myyksiä meille näyttäytyvät elämän muodot ovatkin histo- riallisesti mahdollisia, välttä- mättömyyksiä vain tiettyjen ihmisten muutettavissa ole- vien taloudellisten ja yhteis- kunnallisten järjestelyjen puit- teissa. Tämän oivalluksen saa- vuttaminen edellyttää että dia- login käyteineeksi tuodaan kriittisen yhteiskuntateorian käsitteellinen välineistö.

Uuden näkemisen toinen muoto on mahdollisuuden tunnistaminen. Toivo ei ole maailman ulkopuolella vaan tämän ainoan maailman sisäl- lä. Kaikkiin ympäristöme objekteihin – meidän oma ruumiimme mukaan lukien – sisältyy niiden jähmettyneen nykyisyyden lisäksi mahdolli- suuden ulottuvuus: lupaus si- tä mitä ne voisivat olla vapau- tetussa olemassaolossa. Lu- pauksien näkeminen tehtaissa, autoissa, kaupungin kaduissa, joukkotiedotusvälineissä, ja toisaalta metsässä, eläimissä ja oman ruumiimme aistimuk- sissa mahdollistaa toivon esiin puhkeamisen tähän maail- maan. Vain toivon varassa epävapauden paljastava dialo- gi on mahdollinen: ilman toi- voa se johtaa vain lamaannuk- seen. Juuri mahdollisen näke- mistä Herbert Marcuse tar- koittaa kirjoittaessaan että "aistien yksilöllisen emansi-

paation tulee muodostaa alku- vaihe, jopa perusta yleiselle vapautukselle". Emansipoitu- neilla aisteilla on "kyky kokea paitsi esineiden "annettuja" myös niiden "kätkeytyjä" laa- tuominaisuuksia, jotka vai- kuttaisivat elämän parantami- seen". (Vastavallankumous ja kapina, 70, 71)

Kolmas uuden näkemisen muoto on syvyyden näkemi- nen ympäristöme objekteis- sa, toisissa ihmisissä ja meissä itsessämme. Se edellyttää nöy- ryden ja vastaanottamisen asenteen omaksumista.

Mitä tuo sivistysutopiani sitten edellyttäisi yliopistolta? Sivistys, siinä yksilöllisessä mielessä kuin sitä olen tässä tarkastellut, on ihmistä eksis- tentiaalisesti koskettava prosessi. Se on yksilöiden ja pie- nen ryhmän asia. Niin laaja instituutio kuin yliopisto sitä tuskin pystyy yksilöille välit- tämään.

Mutta yliopisto pystyy kyllä tehokkaasti estämään tuon kasvuprosessin. Mitä enem- män yliopisto valjastetaan ly- hytnäköisten yhteiskunnallis- taloudellisten päämäärien pal- velukseen, sitä totaalisemmin se sen estää. Mitä tiukemmak- si ja ohjelmoidummaksi opiske- lu tulee, sitä vähemmän opiskelijoille jää aikaa koko- naisvaltaiseen kasvuun ja va- pautukseen, joka kuitenkin olisi kaikkein tärkeintä.

Yliopistolta voi edellyttää, että se keskittyisi tieteellisen tradition ylläpitämiseen ja kartuttamiseen – siis sivistyk- sen vaalimiseen. Niinluodon mainitsemassa kollektiivisessa mielessä. Pystyäkseen tähän se tarvitsee oman autonomiansa suhteessa muuhun yhteiskun- taan. Jos se tieteellistä tradi- tiota vaalissaan pystyisi anta- massaan opetuksessa salli- maan edes jonkin verran ny- kyistä enemmän tilaa opiske- lijoiden omalle kokemukselle maailmasta, olisi se tehtävän- sä täyttänyt.

Varsinaisen yksilöllisen si- vistyksen vaaliminen on en- nen kaikkea opiskelijaliikkeen tehtävä. Se voisi muodostaa henkilön kasvun vastakulttuu- riksi korkeakoululaitoksen si- sällä. Sivistystä yksilöllisessä mielessä emme voi yliopisto- instituutiolta odottaa – sen vaaliminen on meidän omissa käsissämme.

Miesten tarinat, naisten vapautuminen, sosialismi. Naisliikkeen ja työväenliikkeen suhteesta

Frigga Haug

A de Vrespe, r. Riveli, 55

Lith Waller F. r. Paradis F. 23.

Saatteeksi

Frigga Haug on länsiberiiniläinen, Das Argument-lehden piiriin kuuluva sosiologi, joka tätä nykyä johtaa myös siihen liittyntä naistutkimuksen toimitusta. Tunnetuksi hän on tullut ennen muuta työn kehitystä koskevasta tutkimuksestaan. Laaja ja monivuotinen automaatioprojekti on merkinnyt haastetta sekä tutkijoille että ammattiyhdistysliikkeelle. Sen painopiste on ollut kehitysperspektiivien etsiminen nykykapitalismista nimenomaisesti sen ristiriitoja tarkastelemalla. Monessa mielessä nämä sekä teoreettiset että käytännölliset tavoitteet ovat kiteytyneet ns. polarisaatioteesin kiistämiseen.

Tämä samoin kuin Frigga Haugin viime aikoina yhä kiinteämmin naistutkimukseen kohdistunut työ nojautuu Länsi-Berlinissä kehitellyn kriittisen psykologian perustaviin teoreettisiin ja metodologisiin asettamuksiin. Keskeistä niissä on käsitys yhteiskunnallistumisprosessista yhteiskunnan ja yksilön dialektisena suhteena, samanaikaisena määräytyvyytenä ja itsemääräytyvyytenä. Ydinongelmaksi ja ydinkäsitteeksi muodostuu *toimintakykyisyys*. Tässä artikkelissa sitä tarkastellaan lähinnä paradoksaalisessa yhteydessä: miten naiset voivat kumota kohteistumisensa niissä yhteiskunnallisissa liikkeissä, joiden päämääränä on yhteiskunnan ja ihmisen vallankumouksellinen muuttaminen, ihmisen emansipaatio.

Se että naisten yhteiskunnallista toissijaisuutta ylläpidetään alistussuhteiden kumoamiseen tähtäävissä liikkeissä kytkeytyy *politiikkamuodon* ongelmaan. Todellista muutosta ei voi tuottaa liike, joka itessään rakentuu yksipuolisen määräävänä apparaattina jäsentensä itsemäärävyttä vastaan. – Tässä Frigga Haug näkee myös uusien naisliikkeiden annin työväenliikkeelle.

Toinen perustava ongelma artikkelissa on kysymys *muutoksen subjektista*. Pohdiskelu liittyy kiinteästi siihen kaikkialla läntisessä Euroopassa käytävään keskusteluun, jossa katsotaan, että yhden subjektin (työväenliikkeen, kommunistisen puolueen) sijasta on kehitettävä monia, jotta syntyisi valta- ja herruussuhteiden moninaisuutta vastaava, omakohtaiseen ja sitoutuneeseen taisteluun mobilisoiva vastarinnan verkosto. Teoreettinen perustelu tälle kehitetään siitä, että naisten historiallinen toissijaisuus on substantiaalisesti työväenluokan pääoma-alisteisuudesta poikkeavaa – joskin sekä sitä tukevaa että siitä käsin itse vahvistuvaa. Haugin kritiikki ei siis kohdistu vain politiikkamuotoon vaan myös *politiikan sisältöön*. Työväenliikkeen taistelu on katkannut vain osan valta- ja herruussuhteiden moninaisuudesta, keskiössä ovat olleet miestyöläisten palkkatyöläisyydestä nou-

sevat ongelmat. Vastaavasti vapautumisen toteutuksi näin vain taloudellisenä.

Virikkeellisyytensä ohella Haugin artikkeli sisältää monia ongelmia. Yhtäältä voisi huomauttaa siitä, että se näyttää varsin vahvasti kytkeytyvän länsisaksalaiseen todellisuuteen. Vain esimerkkinä: työväenliikkeen reformistisuudelle ei sen omassa piirissä näytä löytyvän vaihteloa; samoin huomattava on, että naisten osuus palkkatyössä – millä taas on yhteys taistelun miehisiin – on siellä ollut ja edelleen on toista luokkaa kuin meillä. Suoraa sovellutusta Suomen oloihin on siis tuskin syytä tehdä.

Toisaalta olisi ilmeisesti syytä pohtia, millaisia rajoituksia nojautuminen kriittiseen psykologiaan tuottaa. Ainakin josain määrin ongelmallisuutta näyttää sen ”ydinabstraktiotasoon” liittyvä kysymys kollektiivisten subjektien luonteesta *ylitse* yksilö-liikesuhteen, jota artikkelissa työskentään. Asettamatta jää mm. kysymys vastarinnan verkoston dynamiikasta: millä tavoin, millä ehdoilla kootaan tuo kaikkialla syntyvä antikapitalistinen liikehdintä? Haugin ”liikekonseptio” on varsin anti-leninistinen. Kuitenkin tuntuu siltä, että keskustelu esim. kommunistisen puolueen liittolaispolitiikasta olisi relevantti etsittäessä vastauksia sille, miten moninaisesta erillisyydestä seuraava vastarinnan mahdollinen pirstoutuminen voitettaisiin.

Frigga Haugin siteeraama *Sheila Rowbotham* tarkastelee tätä ongelmaa – välttämättömyyttä edetä ”beyond the fragments” – omassa työssään. Suositeltavaa olisi myös tutustuminen Friggan muuhin lähteisiin. Niiden voidaan nähdä olevan hänen omaan työhönsä nähden täydentävässä, ehkä kriittisessäkin suhteessa. Das Argumentin liitännäisenä on myöhemmin julkaistu mm. *Adolfo Paramion* kiintoisa artikkeli ”Feminismi ja sosialismi” (A-Sonderband 78: Neue Soziale Bewegung und Marxismus, Berlin 1982), jossa naisemansipaatiota tutkitaan myös marxilaisittain klassisesti eli palkkatyöläisyydestä käsin. Samalla siinä naisten vapautumisen perspektiivi sidotaan jo globaaleihin yhteyksiin kysymyksenä, missä määrin naisliikkeiden vaatimukset voivat toteutua jo kapitalismissa, yksilöistä ja yksittäisistä liikkeistä etäistyneissä kansainvälisen kapitalistisen järjestelmän suhdanteissa.

On selvää, että vaatimus naiskysymyksen ja imperialismin yhteyksien tutkimisesta merkitsee teoreettista haastetta – juuri toimintakykyisyyteen ja subjektiiviteettiin liittyvää: miten naisten arki-, jopa intiimielämän kehitysperspektiivit ovat globaalis-taloudellisesti mahdollisia! (Samalla löytyisi luonnollisesti yhteyksiä esim. kehitysmaiden naisten taisteluun ja naisten rauhanliikkeeseen.) Tässä mielessä voidaan palata Frigga Haugin artikke-

lin viime riveille. Hän huomauttaa, että lopulta emme vältty ”aluksi kyseenalaistelta koulutukselta poliittisen taloustieteen perusteisiin”, mikä nyt jo kuitenkin ”edellyttää aiempaa paljon konkreettisempaa kytkeytystä jokapäiväisiin kokemuksiin”. – Yleensäkin on huomautettava, että monilta (Friggan varsin poleemisten artikkelien yhteydessä niin tavallisilta) yksipuolistavilta ylitulkinnoilta välttyä, jos malttaa muistaa, että hänen koko tutkimustyötään luonnehtii vastakohtaisuuksien välttäminen. Hän ei halua sen paremmin asettaa vaihtoehtoisiksi, toisensa poissulkeviksi kokemusta ja teoriaa, tutkijaa ja ”tutkittavaa”, liikettä ja yksilöä kuin valtiollisväliitteistä ja (kansalais)yhteiskunnassa toteutuvaa reformiaakaan. Tätä kautta voidaan ehkä parhaiten sekä rakentaa entiselle-että suhtautua siihen kriittisesti uusien aineiden löytämiseksi.

Aino Saarinen

Po. artikkeli oli oheisaineistona elossyyskuussa Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen ja sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen järjestämässä seminaarissa ”Työ – nainen – identiteetti”, jonka pääalustajana oli juuri Frigga Haug. Seminaariaineisto ilmestyy tammikuun alussa tutkimuslaitoksen sarjassa. Raportti on tilattavissa (hintaan n. 30 mk) tutkimuslaitoksen toimistosta, pl. 607, 33101 Tre 10).

Teeman esihistoriasta

Tunnustaakseni heti alkuun: Tämä teema on tuottanut minulle melkoisia vaikeuksia. Sen työstämisessä ilmaantui aina uusia ongelmia yksinkertaisten ratkaisujen sijaan. Ja vaikka olen työskennellyt näiden kysymysten parissa intensiivisesti vasta muutamia kuukausia, muistelen enää vain hämästä siitä itsestäänselvyyttä, jonka mukaan näiden liikkeiden suhde näytti minusta aiemmin suorastaan luonnolliselta, ei missään tapauksessa kysymykseltä, jota olisi tarvinnut enää pohtia. Tämä itsestäänselvyys kuuluu poliittiseen elämäni. Yli kahdenkymmenen vuoden ajan olen tuntenut kuuluvani työväenliikkeeseen, marxistina tieteelliseen sosialismiin: kahdenkymmenen vuoden ajan olen työskennellyt naisliikkeessä. Se että kahden toisistaan riippumattoman, yhteisiin päämääriin pyrkivän liikkeen olemassaolo oli ongelman, tuotti itselleni lähinnä oppimiseffektin, että on nähtävä hälyttäväksi se, että jokin on itsestäänselvyys. – Muutoin haluaisin pyytää anteeksi teesi keskeneräisyyttä ja sitä, että argumentaatio ei paikoitellen ole loppuun saakka ajateltua. Naisliikkeessä käytävät

jatkokeskustelut tulevat selventämään sitä.

Miksi ylipäätään asetin kysymyksen näiden kahden liikkeen suhteesta, kun kaikki kuitenkin oli näin itsestään selvää? Minulta pyydettiin tähän liittyvää esitelmää; halusin kieltäytyä. Kirjoittaessani kieltäytymiskirjettä totesin aluksi, että en voi valitettavasti tulla, koska teema ei kuulu erityisalueisiin. Sana "erityisalue" tuntui sitten tyhmältä, kyseessähän olivat kokonaiset liikkeet, ja etsin toista sanaa: "intressit". Ilmaus oli vielä huonompi. Sanojen muuttaminen johdatti minut skandaalimaiseen totuuteen: En ollut aikaisemmin välittänyt teemasta, en edes tästä yhteydestä. Kieltäytymisen sijasta myönnyin ja aloin työskennellä. Otin kirjallisuutta kolmen-neljän vuoden ajan käytyä kansainvälistä keskustelua feminismistä ja marxismista tai feminismistä ja työväenliikkeestä, johon perehtymisen olin tähän asti siirtänyt aina loma-aikoihin. (Ks. tämän julkaisun katsausosa; katsaus naisliikkeisiin anglosaksisissa maissa on Gulliver 10:ssä: Frauenstudien.) Miten tähän keskusteluun sitten tultiin? Tiivistetysti sanottuna ihmetellään sitä, mistä ylipäätään nämä "uudet sosiaaliset liikkeet" saattoivat ilmaantua; työläisliikkeen naispolitiikat ilmentävät tätä hämmästelemällä, että on olemassa tällainen määrä kriittistä potentiaalia, josta ei tiedetty ja jota työväen liikkeen organisaatiot eivät ole vielä tähän mennessä onnistuneet liittämään itseensä. Tämä johti pohtimaan tuon naisliikkeen mobilisointivoimaa (josta tulee puhe myös myöhemmin) ja poliittikamuotoa. Keskustelu kohdistui vastaavasti kysymykseen, mitä oikeastaan työväenliike voi oppia naisliikkeeltä ja päinvastoin, miten naiset voisivat muotoilla ja yhdistää vaatimuksensa niin, että ne läpäisevät puolueiden hallitsemien poliittisten alueen.

Nämä kysymykset edellyttävät itsensä, riippumatta siitä vastataanko niihin kielteisesti vai myönteisesti, naisliikkeen ja työväenliikkeen yhteyttä, myös silloin kun tämä yhteys käytännössä kielletään.

Työväenliikkeen ja naisliikkeen ero

Mitä merkitsee tämä "kieltäminen käytännössä"? Tarkoitin sillä sen teoreettista perustelua, mitä alistamisella ymmärretään kummassakin liikkeessä ja tälle teoreettiselle muotoilulle rakennettua politiikkaa. Ensinnä työväenliike: Marxismissa oletetaan vapautumisen tähtäävän toiminnan peräkkäisyys tai toisistaan johdettavuus. Ensiksi tulee pääasia, siis taloudellinen vallankumous, vapautuminen palkkatyön kapitalistisesta herruudesta, ohessa ilmaantuvat muut muutokset, esim. miehen ja naisen välisen herruussuhteen purkaminen. Tähän periaatteelliseen toisistaan johtamiseen kuuluu naisliikettä vahvistettaessa ilmiö, jota haluan

kuvata naisvaatimusten opportunistiseksi liittämiseksi työläisorganisaatioiden kokonaisvaatimuksiin, joka taas edelleen johtaa naisten erityisalojen syntymiseen. Arvelen, että tätä kohdentamista on tarkasteltava hakusanalla "oportunismi", koska tässä saadaan ulkoisella paineella aikaan myönnytyksiä, esim. jotta naiset voitettaisiin puolelle valitsijoina, eikä luoda todella toisenlaista kokonaispolitiikkaa. Liitännästä seuraa edelleen, että nämä tällä tavoin ohjelmaan hyväksytyt lisät voidaan koska vain jälleen poistaa ilman että on tarpeen tehdä sen vuoksi mitään periaatteellisia muutoksia. Tällainen politiikka johtaa korkeintaan kysymään, miten naisia, jotka nyt yhtäkkisesti ovat heränneet, voidaan aktivoida tähän tai tuohon toimintaan, ei millaista on politiikka, josta ei "itsestään" suljeta pois niitä erityisiä vaatimuksia, jotka koskevat puolta ihmiskuntaa.

Myös naisliikkeessä kielletään käytännössä näiden kahden liikkeen välinen yhteys; kyse on patriarkaattiteesistä. Teesi lähtee siitä, että miesten herruus naisiin on luokkasuhdetta olennaisempi ja että se historiallisesti sekä edelsi kapitalismia että tulee säilymään vielä sen jälkeenkin. Äärimmäisessä muodossaan (lähinnä Kate Milletillä) patriarkaattiteesi irroittaa täysin luokkataistelusta. (Luettaakoon naisliikkeen keskeisiä kategorioita koskevasta keskustelusta Michèle Barrett'n hyvin selkeästi kirjoittama kirja.)

Mutta on olemassa vielä kolmaskin suuntaus, joka kieltää käytännössä liikkeiden yhteyden ja kuitenkin samalla näyttää päinvastaiselta. Sen edustajat, jotka ovat enimmäkseen naisia, näyttävät pyrkivän innokkaasti itse asettamaan yhteyden esimerkiksi *laajentamalla luokkakäsitettä*. He joko argumentoivat perin radikaalisti ja kutsuvat naissukupuolta luokaksi teroittaakseen tällä tavoin mieleensä luokkataistelua tai asettavat aivan järkevästi kyseenalaiseksi marxilaisen luokkakäsitteen rajoittamisen työläisiin, ulottavat sen toimihenkilöihin, mikä taas sallii sen, että vähintäänkin melkoinen osa naisista liitetään työväenluokkaan. Nämä käsitteelliset pyrkimykset eivät vielä kerro mitään kapitalistista alistamista vastaan suuntautuvan taistelun erityisestä muuttamisesta nais erityisellä tavalla. Näihin käsitteellisiin kehittäelyihin kuuluu myös pyrkimys määritellä naisen alistamisen ja kapitalistisen riiston yhteys siten, että väitetään kapitalismin romahdettavan tilanteessa, jossa naiset eivät enää tee kotityötä, tai päinvastoin, taloudellisen riiston perustaksi nimetään palkaton kotityö. Tarkoituksena ei ole tässä väittää, että kaikki jäisi entiselleen jos kotiäidit kieltäytyisivät työnjaollisesta tehtävästään kokonaisuudessa, kyseenalaista on vain teoreettinen pyrkimys tunkeutua tällä tavoin pääoman ja työn väliseen luokkataisteluun. Tällöin unohdetaan, että kapitalistisen tuotannon historiassa

naiset esittävät käytännöllisesti katsoen sivuosaa, että luokkien välistä taistelua ovat tosiasiallisesti käyneet miehet. Luonnollisesti tulee tässä kohdin välittömästi mieleen, että on ollut ja myös on tärkeitä naisten työtaisteluita tai muistetaan, millainen osuus tekstiilityöläisnaisilla oli Venäjän vallankumouksessa ja vielä vastaavaa. Mutta juuri se, että heidän toimintansa on erikseen ja erityisesti tuotava esiin ja mainittava, osoittaa miten poikkeuksellista on, että naiset esiintyvät työläistaistelussa. Pyrkimyksissä esittää tämä yhteys teoreettisesti havaitsee jatkuvasti tunnustettavan, että väli tontä yhteyttä ei ole muutoin mahdollista asettaa. Siten myös kaikkia kolmea yritystä, jotka käytännössä johtavat ei-yhteyden, luonnehtii kaiken kaikkiaan vain abstraktisti määritelty yhteys molempien liikkeiden välillä. Molempien päämääränä yhteiskunta vailla alistamista ja riistoa, molemmat ovat omien elämäolosuhteiden muuttamiseen suuntautuvia projekteja.

Ykseys crossa: sosialistiset feministit

Tämän yleisen ohessa on vielä erityinen yhteys nais- ja työväenliikkeen välillä. Johdattelin sillä tarkasteluani; kyse on yhteydestä, joka tulee esiin henkilöissä ja joka käytännöllisen erillisyyden vuoksi ilmentyy esim. jo ajallisesti sisäisenä hajanaisuutena, "istumisena kahden tuolin välissä", niiden todella poliittisten ihmisten pilkkaamana, jotka ovat niin kehittyneitä, että he työskentelevät vain työväenliikkeessä, tosi feministien vihamina luopureina, jotka eivät omistaudu yksistään naiskysymykselle – tarkoitan sosialistista feminismiä ja sen edustajia, esim. itseäni. Jättäkäämme toistaiseksi hajanaisuus ja kysykäämme, millaista politiikkaa sosialistiset feministit oikeastaan tekevät. Otan tämän politiikan analyysini lähtökohdaksi, koska senhän täytyy antaa käytännöllinen vastaus kysymykseemme nais- ja työväenliikkeen suhteesta.

Tarkastelen nyt Sosialistisen naisliiton politiikkaa, jonka jäsenenä olen ollut vuodesta 1969 lähtien (tuolloin sen nimi oli vielä Toimintaneuvosto naisten vapauttamiseksi). Esitys on hyvin (itse)kriittinen ja, ollakseen ymmärrettävä, vielä myös hiukan liioiteltu. (Pyydän naisliiton jäseniltä anteeksi liioittelua. Yksinkertaistaminen on välttämätöntä, jotta voisin esittää puolustelemani politiikan kaikessa kyseenalaisuudessaan.) En siis seuraavassa esitä, mitä sosialistisen naispolitiikan on oltava vaan mitä olemme tehneet.

Takaisin vuoteen 1969. Olin Saksan sosialistisen opiskelijaliiton jäsen, sosialismi näytti meistä vapauden ja emansipaation välttämättömältä muodolta; pääoman herruuden kumoaminen, tuotantovälineiden yksityisomistuksen poistaminen ja niiden yhteiskunnallistaminen – ne

kaikki olivat tavoitteita, jotka halusimme toteuttaa. Se että naiskysymys on kapitalismia vanhempi oli meille selvää. Se että työväenliike, puolueet ja ammattiyhdistysliike, joissa se organisatorisesti ilmentyi, eivät edustaneet naisia tarvittavassa määrin, että naiset olivat itse edustettuina näissä organisaatioissa riittämättömästi eivätkä voineer siksi saada vaatimuksiaan lävitse, että he eivät voineet lainkaan kuulua näihin organisaatioihin sikäli kuin eivät olleet palkkatyöläisiä – kaikki tämä sai meidät, jotka ymmärsimme itsemme vain "poliittisiksi", organisoitumaan vielä naisjärjestöksi. Koska emme halunneet luopua poliittisista päämääristä, oli sen oltava *sosialistinen naisjärjestö*. Millaiseksi ajattelimme sosialismin ja naiskysymyksen yhteyden? Koska olimme suuntautuneita poliittisiin järjestöihin, jotka eivät kuitenkaan edustaneet intressejämme, näimme päätehtäväksemme naisten kouluttamisen poliittisiin tehtäviin, niin että he kykenisivät kokouksissa käyttämään puheenvuoroja, kirjoittamaan lentolehtisiä jne. sekä sellaisen käsityksen työstäminen, että heidän pitäisi näisryhmiin organisoitumisensa lisäksi järjestäytyä "todella poliittisesti", vähintäänkin ammattiyhdistyksiinsä! Meillä oli esim. säännöissä lauseke, joka edellytti jäsenyyttä ammattiyhdistyksessä. Tämän lisäksi katsoimme tehtäväksemme agitoida ammatissatoimimista, vapautumista taloudellisesta riippuvaisuudesta. Toiminnan kaksinaisuus, jota vaadimme kaikilta jäseniltä, virallis-poliittisen ja naiskysymyksen todellinen erillisuus aktualisoitiin aina uudelleen naisjärjestön ja sen kaikkien jäsenten täydellisen ylikuormituksen. Vietnamin, Etelä-Afrikan, korkeakoulujen puitelain, atomiasavarustuksen, rauhan, kriisilainsäädännön – kaikkien kysymysten puolesta meidän oli tehtävä jotakin, olimmekin lopultakin poliittinen naisjärjestö; mutta milloin meidän sitten piti käsitellä naiskysymyksiä, jotka tällä mittakepillä mitaten eivät olleet kovin kiireisiä, kovin välttämättömiä, jotka voitiin hoitaa huomennakin? Olimme enemmän kuormitettuja kuin koskaan ja toimimme naiskysymyksen puolesta vähemmän kuin tarpeellista. Ympäriämme kasvoi itseään autonomiseksi, ei-sosialistiseksi nimitävä naisliike, joka työskenteli pontevasti "kotisyntytysten", "itsetiedostuksen", "itsetutkistuksen" parissa – me emme olleet mukana. Lopulta päätimme toimia naisjärjestönä vain naiskysymyksissä ja sen ohella – olimmekin sosialistinen ryhmä – toukokuun ensimmäisenä, työväenluokan taistelupäivänä. Kaiken kaikkiaan havaitsimme 70-luvun puolivälissä olevamme samalla kannalla kuin Ottilia Bader, joka 1908 totesi seuraavaa: "Enää ei tarvita naistovereiden erityisjärjestöä, naiset liittyvät kaikkialla sosialidemokraattiseen puolueeseen. Yhteinen järjestö ei kuitenkaan estä sitä, että ajateltaessa tavoiteltua

päämäärää ja nykyisiä olosuhteita säilyvät naistovereiden sellaiset laitokset, jotka ovat osoittautuneet osuviksi keinoiksi koulutettaessa puolueen naisjäseniä teoreettisesti, hankittaessa naispuolisen väestön joukosta työntekijöitä proletariaatin poliittiseen ja taloudelliseen taisteluun ja johdattaessa heitä järjestöihin." (sit. Niggemann, s. 70)

Toukokuun ensimmäisenä kannoimme siis julisteita samapalkkaisuudesta, naisten koulutuksesta, mahdollisuuksien yhtäläisyydestä. Mutta koska tällöin marssi työväenluokkaa "an sich", meidän ei koskaan sallittu tulla mukaan järjestöjulistaita, ja niinpä ei erityisvaatimuksistamme naiskysymyksissä, päivähoitosta jne. ollut mitään erityistä hyötyä, ne olivat ennemminkin vakavampien asioiden lisäkkeitä, kuten aina ennenkin. Ei ihme, että vain muutamat meistä kulkivat naisräiseissä, useimmat – koska olivat kaksiosjaisiä – seurasivat arvokkaampia tunteuksia, jotka koskivat työväenluokkaa kokonaisuutena. Ei ihme, ettei naisliitto kasvanut. Monet tulivat luoksemme, yhtä monet lähtivät oltuaan vähän aikaa luonamme oppimassa "täysikasvuisiin", "oikeisiin" järjestöihin. Jotkut edustivat niissä jopa naisvaatimuksia. Miksi emme ymmärtäneet kritiikiksi sitä, että naiset jälleen hajaantuivat? Koska käsitimme olevan hyväksi, että he jättävät meidät ja työskentelevät "oikeissa järjestöissä". Se että itse – minä esim. – jäämme, näytti välttämättömältä, koska oli oltava jatkuvuutta ja koska naisten puolesta ei vielä kukaan tehty tarpeeksi.

Tämänlaatuista politiikasta vedän johtopäätöksen: olimme ajatelleet sosialismin ja naiskysymyksen yhteyden pohjimmiltaan ei-yhteydeksi. Etsimme virheitä itsestämme ja halusimme korjata ne voidaksemme tehdä politiikkaa. Mutta olimme pohjimmiltaan hyväksyneet oletuksen, että sosialismi olisi saavutettavissa poistamalla tuotantovälineiden yksityisomistus ja että naiskysymystä ei tosin samalla ratkaistaisi mutta ettei se

myöskään jäisi automaattisesti jäljelle; toiveikkaasti ajattelimme, että meitä (väestön enemmistönä) tarvittaisiin vapautumisessa, ja toiveikkaasti uskoimme myös, että yhteiskuntasuhteiden muutos johtaisi muutoksiin yksilöissä, ihmisissä, jotka olivat kasvaneet yksityisissä suhteissa ja jääneet niiden vangiksi.

Mutta se mitä emme kyselleet emmekä yrittäneet pohtia oli, että sellaisen liikkeen politiikka, joka haluaa kumota kaikki herruuden ja alamaisuuden olosuhteet, on oltava toisenlaista kuin sellaisen liikkeen, jossa vain osa väestöstä määrää, hyvin tai huonosti, toisen puolesta, miten toimia. Uskoimme pohjimmiltaan oikean politiikan vakavuuteen. Se milloin politiikka tuotti meille huvia – esim. kun toukokuun ensimmäisenä kannoimme kyllä, jossa luki "Kaikkien tulee tietää kaikki", jolloin meidät tungettiin syrjään ja kyllä kiellettiin – milloin siis politiikka tuotti meille huvia, saimme nuhteita pikkuporvarillisuudesta, mistä emme koskaan selvinneet. Emme myöskään koskaan kadottaneet huonoa omaatuntoa siitä, että joukkoomme ei kuulunut proletariaattia, millä jokainen pikkuporvari lyö toista pikkuporvaria; kehitelimme tällä alueella avuttomia konstruktioita työstämällä malleja kuten esim. että myös toimihenkilöt ovat työläisiä tai sanoimme: koska naisliittoomme järjestyi myös vastaanottoapulaisia, teknisiä piirtäjiä, oli keskuudessamme periaatteessa myös osa proletariaattia. Tämä tarkoittaa, että yritimme kuten aikaisemminkin aluksi mainituihin teoreettisen kierteilyn keinoin käydä taistelua suorana luokkataisteluna. Uskoimme siis samanaikaisesti suoraan yhteyden ja myös, että se mitä Lenin on sanonut, on oikein, että voimia ei saa hajottaa, että emme saa viedä voimia taloudellisesta taistelusta naisten taisteluun; että perimmiltään on taaskin oikein tehdä ensiksi toinen, sitten toinen.

Se että uskomme ilman muuta ja kritiikittömästi taloudelliseen taisteluun ai-noana poliittisena taisteluna on – nais-

kysymyksestä riippumatta – sitäkin ihme-
tyttävämpää, kun yleisessä poliittisessa
keskustelussa itsestään selvästi pohdittiin
valtion ja monopolien suhdetta. Mutta
miten oikeastaan taistellaan valtion mah-
tia vastaan, kun sen uskotaan olevan so-
puihin monopolien kanssa, ja missä
se on? Eikö valtio esim. tue perhettä ja si-
ten naisten asemaa? Eikö se puutu sellai-
seen kysymykseen kuin kasvatukseen?
Miksi emme siis ole kohdistaneet politiik-
kaamme näille alueille?

Kampanja § 218 vastaan

Esittelen nyt esimerkin erityisen epä-
produktiivisesta politiikastamme, esimer-
kin joka nolottaa meitä kahdessa mielessä
– nimittäin esimerkin aborttitaistelusta.
On varsin opettavaista näyttää, miten
kampanjoimme § 218 vastaan, koska sa-
manaikaisesti voidaan tarkastella sitä,
että henkilökohtainen kosketavuus ei yk-
sistään ole riittävä lähtökohta. Meidän
kohdallamme tuloksena oli politiikan
ilottomuus. Miten sitten näin kävi? Otan
tarkasteluni lähtökohdaksi sen, että kä-
vimme kampanjaamme § 218 vastaan to-
della kuin velvollisuudesta. Tarkastelun
myötä haluaisin työstää politiikkamuoto-
amme ja ajatuksenkulkuamme siten,
että niiden kyseenalaisuus olisi rakenta-
valla tavalla ylittävissä. Kritisoiatessa ei
pidä kuitenkaan unohtaa mainita, että
Sosialistinen naisliitto aloitti tämän kam-
panjan, josta lopulta kehkeytyi kokonai-
nen uusi naisliike. Ensimmäiset ”Sternis-
sä” julkaistut tunnukset (myös minä olen
tehnyt abortin) olivat naisliiton jäsenten –
aloitteentekijänä toimi Alice Schwarzer,
joka toi kampanjan Ranskasta. Organi-
soimme myös ensimmäisen suuren konfe-
renssein Berliinissä, ja edustajamme puhui
eduskuntakäsittelyssä tuolloin jo yli nel-
jäksikymmeneksi ryhmäksi kasvaneen
liikkeen puolesta. Mutta hyvin pian ha-
vaitsimme olevamme lamauttavassa kes-
kustelussa siitä, millaista liittoa oikeas-
taan tavoittelimme tässä kysymyksessä.
Liittolaisuuskysymys oli ajankohtainen
siksi, että SPD liittyi taisteluun suurine
joukkojärjestöineen, mutta vain silloin,
kun vaadimme § 218 määräaikaista ku-
moamista. Me olimme kuitenkin radikaaleja
ja vaadimme sen täydellistä poista-
mistä. Ongelmaksemme muodostui siis,
valitsemme mieluummin joukot ja
määräaikaisuuden vai haluammeko jäädä
pieneksi ryhmäksi, jolloin voimme vaatia
täydellistä poistamista? Ensimmäinen
vaihtoehto tuotti ongelman, että luonnol-
lisesti toivottavan ”joukkotoiminnan”
valitseminen olisi tuottanut syytöksen
pikkuporvarillisesta reformista. Ryh-
dyimme miettimään, kehittelemään tär-
keitä teoreettisia analyyseja kokonaisti-
lanteesta ja tulimme johtopäätöksen,
että oikeus omaan ruumiiseen, josta oli
kyse § 218:sta, pohjimmiltaan liittyy pri-
vaattiin, porvarilliseen yksilöön; ja edel-

leen, tuon oikeuden puolesta tosin on
välttämätöntä taistella, mutta se ei kui-
tenkaan ylitä ranskalaisen vuoden 1789
vallankumouksen kantoja, sitä että por-
varit vaativat oikeuksiaan yksilöinä. Kun
olimme tulleet näin pitkälle, siis toden-
neet, että olimme periaatteessa matkalla
kohti porvarillista vallankumousta, pri-
vaattia porvarillista yksilöä, ryhdyimme
monimutkaisiin jatkoanalyyseihin siitä,
miksi kuitenkin kapitalismissa voi olla
edistysellistä taistella porvarillisista
yksilövaatimuksista. Yksityisen ihmisen
oikeuksia täytyy tuki suojata valtion, jois-
sakin oloissa myös yhteiskunnan ylival-
taa vastaan juuri siksi, että kapitalismi ei
ole sosialismia. Tästä hahmottamamme
politiikka oli – kuten jo edellä sanottu –
huolimatta ongelman todellisesta kosket-
tavuudesta (sillä tuskin on olemassa nais-
ta, joka ei joskus olisi ollut jollain tavoin
tekemisissä abortin kanssa) suhteellisen
mielikuviutketonta ja ilotonta, velvolli-
suuden täyttämistä tuntien, että jälleen
kerran laiminlyötiin oikeaa politiikkaa.

Teitä sosialismiin

Miten tämä saattoi tapahtua? En usko,
että vastasimme asettamaamme kysy-
mykseen väärin tai että se olisi ollut kehi-
teltävä ja analysoitava toisella tavoin,
vaan että asetimme väärä kysymyksiä,
että analyysi siitä, oliko tämä tai tuo va-
atimuksemme itsessään jo sosialistinen tai
meidät oikotietä sosialismiin vievää on ke-
hiteltävä päinvastaisesti, jotta se tekee
meidät toimintakykyisiksi.

Otan nyt esiin joitakin – itse laajenta-
miani – pohdintoja sellaisina kuin Sheila
Rowbotham muotoili ne englantilaiseen
aborttikampanjaan tehdäkseen ymmärret-
täväksi toisentyypisen politiikkamuoto-
don hedelmällisyyden. Rowbotham ky-
syy, mitkä kysymykset nousevat esiin
abortin yhteydessä, miten tietoisuus
muuttuu taistelussa abortin puolesta.
Hän ei tällöin hukkaa aikaansa ylipää-
tään analyyseihin oikeutta omaan ruu-
miiseen koskevan vaatimuksen oikeutuk-
sesta, kuten me olimme tehneet, vaan to-
teaa: Kysymys abortista johtaa meidät

- miettimään hedelmällisyyttä ja äi-
tiyttä;
- yleiseen kysymykseen miehen sek-
suaalisesta vallasta naiseen nähden;
- pohdimaan, mikä on ihmisen suhte
ruumiiseensa, seksuaalisen nautin-
non merkitys;
- ajattelemaan lakeja ja eduskuntaa;
- demokraattista ja sosiaalista tervey-
denhuoltojärjestelmää;
- lastenhoitojärjestelmän kattavuutta;
- valtion valtaa väestöpolitiikassa;
- ehkäisyteknologiaa ja lääketeolli-
suuden voittoja ja – näin voimme
nyt jatkaa –
- kirkon ja oikeuden roolia yleensä;
- seksualiteetin ja politiikan suhdetta;
- perhepolitiikkaa ja valtiontaloutta;

– tieteen roolia herruuden legitimoim-
nissa jne.

Melkoinen määrä abortin tapaisia,
näennäisesti henkilökohtaisia kysymyksiä
voidaan käytännössä kytkeä monenlaisiin
yhteyksiin. Siitä voidaan oppia, että on
olemassa suuri määrä valtasuhteita ja että
meidän aiempi ”johtava” ajattelumme
edellytti liikettä, joka toteutuu sillä ta-
voin vain ajattelussa, ei ihmisten toimin-
nassa. Me lähdemme yhdestä liikkeestä
siinä, missä on olemassa useita liikkeitä.
Valta- ja herruussuhteiden moninaisuus
oli unohtunut. Kysymys ei siis voi kuu-
lua, onko tämä tai tuo jo sosialistista
vaan: Mikä muuttuu, mikä tulee muute-
tuksi, miten se koetaan, mikä liittyy täh-
än, miten todellisuudessa asemat ja teh-
tävät ovat toisiinsa kytkeyntyneet? Tätä
esimerkkiä voidaan samanaikaisesti käyt-
tää esimerkkinä kysymykseen työväen-
liikkeen ja naisliikkeen yhteydestä ja ky-
symykseen politiikanteon tavasta, poli-
tiikkamuodosta.

Työväenliikkeen ja naisliikkeen yhteydestä – ehdotus sosialistiseksi naispolitiikaksi

Muotoilen seuraavaksi joitakin teesejä,
jotka painottaessaan molempien liikkei-
den yhteyttä, samalla myös puhuvat
socialistisen politiikan muuttamisen puo-
lesta. Pohdinnat ovat vielä alustavia, ja
lisäksi esitän ne tässä yhteydessä jossain
määrin lyhennettyinä. Todellinen selvyys
voidaan ilman muuta saavuttaa vain
oikeissa kamppailuissa. Kehittelyille esi-
tän seuraavia, tässä kohdin käsittelemät-
tömiä ennakkoehtoja:

- 1) miesten valta naisiin nähden, siis
naisten alistaminen, on luokkasortoa van-
hempaa;
- 2) yhteiskunnan sosiaalinen rakenne
perustuu naisten alistamiseen; sosiaalisel-
la rakenteella tarkoitetaan kokonaisyhteis-
kunnallisen työnjaon järjestelmää, suku-
polviittaiseen uusintamiseen liittyvien
tehtävien sukupuolispesifää jakoa ja kult-
tuuristen arvojen ja normien järjestelmää
(ks. lähemmin Paramio);
- 3) vapautumiseen pääoman harjoitta-
masta riistosta, jonka historiallisena
subjektina on työväenluokka, ei sisälly
naisten vapautumista;
- 4) yritykset liittää naiskysymys tästä
huolimatta luokkataistelun ohjelmaan
johtavat ilottomiin ja kouristuksenomai-
siin pyrkimyksiin kehittää tärkeää ja ei-
tärkeän järjestysluettelo sekä suhdantei-
den ja naisten vapautumisen keinoteoi-
seen yhteyteen (tarkoitetaan taloudellisia
suhdanteita ja asennetta, että meillä ei ole
kriisiaikoina varaa sellaiseen yllyisyyteen
kuin naisvaatimukset vaan on toimittava
yhtenäisinä pääasiassa)
- 5) lähdän siitä, että naisliikkeen eräi-
den osien yritykset liittää kapitalistinen
riisto suoraan naisten alistamisen yhtey-
teen ovat hedelmättömiä ajatusmalleja,

jotka askarruttavat mieltä monimutkaisil-
la kehittämällä (kuten pääoman ja koti-
työn yhteys), mutta jotka voidaan jättää
vanhenemaan. Lisäksi haluaisin esittää
aborttiesimerkistä johtopäätöksenä seu-
raavan väitteen: yleispolitiikka, joka –
kuten sen aiemmin ymmärsimme – nos-
taa pääosin miespuolisten työläisten taiste-
lun kapitalistista riistoa vastaan kes-
kiöön tavalla, jossa muut, naiskysymyk-
sen tapaiset alisteisuuskyymykset voi-
daan parhaassa tapauksessa vain liittää
vaatimusluetteloon, on kyseenalainen. Ei
vain siksi, että silloin unohtetaan puolet
ihmiskunnasta, vaan siksi, että väite her-
ruuden kumoamisesta sellaisenaan ei kos-
ke kaikkia valtasuhteita ja koska se tällä
tavoin on abstraktia eikä konkreettista, ei
todella puutu ihmisten onneen tai onnet-
tomuuteen.

Paramio on vieläpä sitä mieltä, että
esim. ammattiyhdistysliikkeen kyky teh-
dä politiikkaa riippuu läntisissä teolli-
suusmaissa siitä, onko se valmis toteutta-
maan ensimmäisenä ja ehdottomana vaa-
timuksenaan vaatimuksen miesten ja
naisten samapalkkaisuudesta. Jo aiem-
min muotoiltu kysymys työväenjärjestö-
jen vähäisestä vetovoimasta uusiin yhteis-
kunnallisiin liikkeisiin tai niissä toimiviin
ihmisiin, kysymys jota tutkin myös ongel-
mana mahdollisuudesta integroida näi-
den liikkeiden vaatimukset totunaiseen
politiikanteon tapaan, vaatii nyt vastauk-
seksen: ei ole kysymys siitä, että tehtäi-
siin vain ehdotus naispolitiikaksi vaan sa-
malla on problematisoitava jotakin yleis-
politiikassa. Tarkoitin sen abstraktiutta.

Henkilökohtainen on poliittista

Yritettäessä voittaa politiikan abstrak-
tisuus esittelen nyt sen pääteesin, jolla
uudet naisliikkeet ovat astuneet histo-
riaan: henkilökohtainen on poliittista.
Tämän tunnuksen – jota on myös nimi-
tetty naisliikkeen ”säännöksi” – tuntee
jokainen; sen hyödyllisyyden politiikan-
teossa ”oikeasti poliittiset” ihmiset si-
vuuttavat aivan liian usein selittämällä
sen väärin. Tällaisen lausuman oikeutus
löytyy mielestäni kolmelta tasolta:

- 1) se, mitä pidetään henkilökohtaisena
tai yksityisalueena, on kiinnittynyt val-
taan ja herruuden legitimointiin siinä
määrin, että se on elintärkeää muiden yk-
teiskunnallisten valtasuhteiden ylläpitä-
miselle;
- 2) näiden sfäärien, politiikan ja yksi-
tyisen alueen erottaminen toisistaan on it-
sessään tietynlaista vallankäyttöä, jonka
tulosta on esim. ammattipoliittikkojen
olemassaolo, työnjako, joka jo teknisesti
tekee mahdolltomaksi sen, että toimisim-
me yksityisestä alueesta käsin esteettä po-
liitikassa;
- 3) herruus, jonka kumoamisen vuoksi
yhteiskunnan muuttaminen on asetettu
tehtäväksi, on havaittava myös henkilö-
kohtaisessa elämässä; vain siten voidaan

käydä radikaalia, joukkomittaista ja si-
toutunutta taistelua, vain niin voidaan
muuttaa myös omat elinolosuhteet.

(Lauseesta, että henkilökohtainen, yk-
sityinen on poliittista, on näiden kolmen
käsityksen ohella käytännössä levinnyt
laajalle väärinkäsitys, joka on tuonut tee-
sille itselleen huonoa mainetta. On help-
poa esittää siitä tulkinta, että voitaisiin
pysyä sellaisina kuin ollaan ja että aina
kun yksityisesti keräännytään yhteen, oli-
si jo kyse poliittisesta teosta. Tämä on
varmasti järjetöntä.)

Kolmessa edellä mainitussa mielessä
nainen saattaisi astua historiaan. Mutta
tällaisen teesin pätevyys ulottuu välttä-
mättä samalla koko politiikkaan. Kriitti-
sesti voitaisiin väittää, että politiikka,
joka ei ota huomioon tällaisia perusolet-
tamuksia, edellyttää sitä kuitenkin sa-
nomatta, että sitä tekevät miehet ovat itse
vain julkisia henkilöitä eivätkä ihmisiä,
joilla on politiikantekoonsa liittyviä, sii-
hen vaikuttavia henkilökohtaisia alueita.
(Tästä feministisen politiikanteon ja tiet-
tyjen, hyödyllisistä pidettyjen toimintojen
sovinnaisten järjestyksen yhteenlöymäk-
sestä Jane Jensen kertoo hyvin vaikutta-
vasti. Hänen tarinansa kommunistisen
puolueen Pariisin vaalipiirissä (arrondis-
sement) toimineesta naisryhmästä on
opettavainen. Sen vahvuus on yksityis-
kohtaisuudessa, jolla politiikanteon
nyansseihin viitataan. Esiin tulee esim.
kysymys, mitä naiskirjoja kirjapöydällä
saa myydä, mistä päättämisen johdosta
olevat miehet halusivat siirtää pois naisil-
ta. Tärkeimmäksi koin sen, että naiset
kieltäytyivät jakamasta erästä lentolehti-
stä, koska se tyhmensä naisia, joille se oli
suunnattu. Se sisälsi olennaisimmin vain
yleisiä ja siksi ilman ajattelua vastattavia
kysymyksiä kuten: ”Haluaisitteko elää
nykyistä paremmin? Että perheellämme
menisi paremmin? Luuletteko, että teitä
kohdellaan huonosti?” Tarkoituksena oli
saada naiset äänestämään RKP:ta, jolla
oli jo valmiina vastaukset näihin kysy-
myksiin. Naisneuvosto ei perustellut kiel-
täytymistään vain sisällöllä, jossa naiset
redusoitiin perheeseen, vaan ennen kaik-
kea sillä, että ”se tuotiin ulkoapäin ilman
että vähääkään vaivaannuttiin pyytä-
mään naisia pohtimaan tarpeellisia muu-
toksia ja että sitäpaitsi laiminlyötiin ke-
hottaa heitä kehittämään ehdotuksia
muutoksiksi, joita he todella haluaisivat.”
(Jensen, s. 140.) Naisneuvosto halusi si-
jaan politiikkaa, ”jossa naiset olisivat
vastaussa elämänsä muuttamisesta eikä
sitä, mitä he halusivat parantaa, jätettäisi
politiikkojen ja puolueiden määriteltä-
väksi.” (Em. teos)

Herruussuhteiden punoutuneisuus

Täsmentääkseni politiikkaehdotustani
teen yhteenvedon tähänastisista tuloksista.
Etsimme työväenliikkeen ja naisliik-

keen yhteyttä. Työväenliikkeen vapautu-
mistaistelu koskee kapitalistista riistoa ja
on siten olennaisesti taloudellista taiste-
lua, joka konkretisoituu kapitalismissa
päivittäisenä taisteluna palkasta ja työ-
oloista ja joka pääosin tähtää tuotantoon,
jota eivät säätele voitonäkökohdat, siis
toisenlaiseen vaihto- ja kilpailusuhteisiin
ihmisten kesken. Naisvaatimukset edel-
lyttävät alueiden toisenlaista jäsentämis-
tä. Yritys johtaa elementit toisistaan joh-
taa reduktionistisiin ratkaisuihin, jotka
eivät ole osoittautuneet hedelmällisiksi,
kuten juuri luokkakäsitteen laajentami-
nen tai väite, että työväenluokan uusinta-
misen yksityisyys olisi välttämätöntä pää-
omalle. Pohjoismaat ovat tältä osin pi-
simmällä – niissä on suuri osa uusinta-
misalueesta yhteiskunnallistettu (myös
meillä valmisruuat, ruokalaissa aterioimi-
nen jne. lisääntyvät jatkuvasti voitonläh-
teinä) ilman että ne ovat lakanneet ole-
masta kapitalistisia. Työväenliike ja nais-
liike eivät ole toisistaan johdettavissa,
kumpikaan näistä liikkeistä ei ole toi-
seensa palautettavissa. (Kenenkään mie-
leen ei muutoin juolahtaisi johtaa työ-
väenliikettä naiskysymyksestä, kun taas
päinvastainen reduktio on aivan käypä.)
Kuitenkin tarve ajatella yhteyttä kasvaa,
kun havaitaan, että naiskysymys samoin
kuin työväenkyymys ovat sitä paitsi ka-
pitalismia vanhempiä. Onko olemassa ei-
reduktionistinen tapa ajatella tätä yhteyt-
tä? Tutkikaamme, ovatko ne erilaiset
kahleet, joista työläiset ja naiset haluavat
vapautua, yhteensulautuneita. Näiden
molempien liikkeiden yhteyttä täytyy et-
siä siitä, miten kummankinlaatuinen ali-
staminen punoutuu käytännössä toisiinsa,
miten herruuden elementit vaikuttavat
yhdessä. Tämähän toteutuu jokaisessa
yhteiskuntamuodossa aina uudella ta-
valla.

Alistamistapojen yhteisvaikutus kieltää
myös naisten alistamisen historiallisen
tutkimisen yksipuoliseksi likimain niin
kuin patriarkaattiteesi sen esittäjä. Mies-
ten naisiin kohdistaman alistamisen tar-
kentuminen saavutetaan maksamalla si-
itä hinta sellaisten valtasuhteiden ja niiden
kytkentöjen näkymättömyytenä, jotka
vaikuttavat tänään. Sen sijaan että tutki-
simme tarkasti sitä, mitä tänään tapah-
tuu, saamme illustratiivisia todisteita
aina samana pysyvistä naisten alistami-
sesta, jossa sitten klitoriksen silpominen
merkitsee suurin piirtein samaa kuin
esim. avioliitto, minkä ohella jää huo-
maamatta, millainen kytkentä yhteiskun-
tapoliittiseen valtaan milläkin asialla on
ja missä koostuu uudenlaatuisuus. Ja ol-
laksemme toimintakykyisiä meidän on
tutkittava todella tuota uudenlaatuista.

Tämän valtarakenteiden yhteistyön
tutkiminen on aivan yksinkertaista niin
kauan kuin se seuraa luokkavastakohtai-
suuksia; silloin kun siis taloudellinen
luokka-asema on yhdensuuntainen mies-
nainen aseman kanssa, luokka-asemat-

taan ylempi niin muodoin mies ja alempi nainen. Näiden molempien valtasuhteiden yhteenkietoutuessa molemmat brutalisoituvat, kuten jos yrittäjä pakottaa naisoppilaansa rakkauspalveluksiin, johtaja sihteerinsä, talonherra palvelustytön jne. Paramio esittää, että päinvastaisessa tapauksessa miespuoliset palkkatyöläiset yrittävät ottaa väkisin naispuolisen esmiehensä tai ainakin uneksivat siitä, "osoittaakseen hänelle, että hän on vain nainen", kuten eräs työläistuttavani minulle vakuutti vastauksena epäileviin kysymyksiini, voiko tosiaan näin olla.

Tunnettua on myös, että poliittiset oikeistovoimat turvaavat herruuttaan vetoamalla miehissä naisiin kohdistuvan vallankäytön mahdollisuuteen, ottavat siis naisten alistamisen yleisen herruuden varmistamisen palvelukseen. Tällaista katson löytyvän Reaganin aborttia vastaan suunnatussa moraalisisessa kampanjassa tai CDUn perhepolitiikassa; kampanjoissaan se palvelee konservatiivisia arvoja, jotka yhtäkaikki edellyttävät naisten alistamista. Sen ohella tarjoilevat pelkkien miesten tekopyhät eduskuntadebatit kilvan naisille onnea synnyttää ja kasvattaa lapsia – siinä määrin sietämättömästi, että se johtaa kiukustumiseen tähän vielä jotensakin selvästi esiintyvään liittoon konservatiivisen politiikan ja naisten alistamisen välillä, mikä taas ei anna meille kyllin selvää lähtökohtaa edistyskellisen politiikan hahmottamiselle.

Vaikeampaa on kuitenkin (ja vielä aivan työstämättä) nähdä erilaisten heruussuhteiden jokapäiväisiä punoutumia ja kytkentöjä. Sosialististen naisliikkeiden kiireinen tehtävä on tutkia niiden ilmentymistä ammattiyhdistystaistelussa, perinteisissä poliittisissa organisaatioissa ja työpaikoilla, koska naisten alistamisen ja taloudellisen riiston yhteistyö lamauttaa taistelua molemmilla tahoilla. Esitän tästä joitakin esimerkkejä. Niiden on määrä todistaa, että työväenliikkeen perinteinen politiikka heikentää itse itseään, koska se ei ota huomioon naiskysymystä – juuri siksi että valtarakenteet ovat toisiinsa kytkeytyneitä, rakentuvat toisiinsa.

Tarkastelkaamme taistelua työttömyyttä vastaan. Sen heikentäminen sen näennäiseen vahvistamiseen ensi vaiheessa perustuu: naisilta evätään oikeus vaatia työpaikkaa. Tämä toteutuu miespuolisten tulonsaajien ideologian kautta, joka heijastaa vain todellista käytäntöä – mies ansaitsee enemmän kuin nainen –; se toteutuu myös niiden ammattiyhdistyspiireissä levinneiden ajatusten kautta, joiden mukaan naisten työ on ankeina aikoina yllälysyttä, ensimmäinen josta voidaan luopua, pääasia että ainakin miehille on työpaikkoja. Nämä asenteet saostuvat ammattiyhdistysten vaatimusluetteloihin ja mahdollistavat sen, että työtätekevät asetetaan sukupuolen mukaan vastak-

kain, mikä taas heikentää molempia.

Kärjistyneesti koemme tällaisen tapahtuvan automatisoinnin yhteydessä. Esitellen nyt naisten alistamisen ja todellisen riiston yhteisvaikutusta esimerkkinä kirjapainoteollisuus, vaikka juuri tämä alue on emotionaalisesti niin vahvasti lautaunut, että argumenttien arvioiminen tulee tuntumaan vaikealta. Kysymys on valoladonnan käyttöönottamisesta. Jokainen tietää jo ennestään, että taistelu valoladontaa vastaan, joka yhdessä yössä muutti miespuoliset, korkeastikvalifioituneet latojat naispuolisiksi tekstinkäsittelijöiksi, hävitettiin. Valoladonta on lyönyt itsensä lävitse samoin kuin naistyöntekijöiden käyttö yhdessä jälleen yleistävän kotityön, kappalepalkan, epävarman työllistämistilanteen kanssa. Haluaisin väittää, että latojaesimerkin eräät puolet ovat yleistettävissä kaikkien automaatiotyöhön ja että samoin vastaavalla tavalla ennakkoluuloisen ja valmistautumattoman ammattiyhdistysten valtiokortit joutuvat yrittäjien käsiin, jotka sitten voivat sanella ehtonsa ilman kummempaa vastarintaa. Ongelmaan liittyy ensinnäkin arvio siitä, mikä on kvalifioitua työtä. Se on miesten tekemää ja ruumiillista. Sen, mitä naiset voivat tehdä täytyy olla ei-kvalifioitua, sillä naistyö on ei-kvalifioitun työn synonyymi. Sen, että yrittäjät aluksi esiintyivät siten kuin ajattelisivat siirtävä konekirjoittajia valoladontaan, täytyi vaikuttaa lamauttavan shokin tavoin jo siksi, että naiset oli vuosisatojen ajan ajateltu soveltumattomiksi kvalifioitun ladontaan. Tämä ei johtanut siihen, että ammattiyhdistys olisi ryhtynyt perusteellisesti arvioimaan valoladonnan todellisia vaatimuksia, puhumattakaan tietokoneen uusista mahdollisuuksista ja niistä johtuvista koulutustarpeista. Sen sijasta tehtiin sopimuksia, sulkujia, jotka ensisijaisesti kielsivät naisten sijoittamisen näihin tehtäviin. Vanhat latojat siirrettiin ilman koulutusta uusille koneille, joiden hallintaa (kevyenä naisten työnä) ei tarvinnut lainkaan opettaa. (Burger kertoo vakuuttavasti tällaisesta politiikasta seuranneesta anarkistisesti hajonneesta solidaarisuudesta erään painon aiemmin hyvin järjestäytyneiden työntekijöiden keskuudessa, jotka hankkivat salaa uusia kvalifikaatioita ja solmivat yrittäjien kanssa erityissopimuksia.) Yleinen kampanja automaatioon liittyvää uhkaavaa dekalifioitumista vastaan saattoi rakentua myös työläisten toisenlaatuiseksi epävarmuudeksi. Työstä ei tullut ainoastaan naismaista vaan myös "päätyötä". Tämä miespuolisiin ammattiyhdistyksiin kohdistunutta kaksinkertaista häväämistä yrittäjät osasivat käyttää hyväkseen sanelemalla mielensä mukaan työehdot nyt yleneville naispuolisille valolatojille. Tämä molempiin sukupuoliin kohdistettu henkilökohtainen kaupaunkäynti, jolla pelattiin voitot yrittäjien taskuun, olisi jäänyt merkityksettömäksi, jos taistelu olisi

yhdistetty ja jos naistyötä kohtaan olisi osoitettu vähäisempää typeryyttä.

Taistelu palkasta ei ole myöskään riippumaton sukupuolten keskinäissuhteesta ja perherakenteesta: se että työläiset eivät voi lakkoilla radikaalisti, koska he ovat vastuussa perheestään, on tunnettua; se että he eivät saata voimaan samapalkkaisuutta, koska he ovat itse pääansaitsojia, kytkeytyy myös tähän; se että naiset eivät taistele samapalkkaisuusrintamalla offensiivisesti, koska he ovat sisäistäneet ideologisesti vallitsevat arvot perheestä ja äitiydestä, on todennäköistä; josko yksittäiset ryhmät voidaan asettaa toisiaan vastaan, koska sukupuolispesifi työnjako tehtaassa tekee uskottavaksi ja toimivaksi luonnollisen jakautumisen kvalifioituihin ja ei-kvalifioituihin, kevyeen ja raskaaseen työhön, mistä käsin ei voi puhua työväenluokan yhtenäisyydestä, on laajemman empiirisen tutkimuksen kohteena. (Länsiberliiniläisen kansanyliopiston opintopiirissä "Päivittäisiä voittoja ja tappioita – naispuolisten ammattiyhdistysaktiivien päiväkirjoja" yrittävät yritysneuvostojen jäsenet, luottamusnaiset, ammattiyhdistysaktiivit nyt työstää tämän kysymyksenasettelun kautta kertomuksia päivittäisestä poliittisesta työstään.) Sen lisäksi on olemassa etuoikeuksia miehille, toisijaista riistoa, lahjontaa, yksityisten suhteiden käyttöä pomon kanssa tehtävissä sopimuksissa, herra-talossa-lähtökohtaa, yhteisymmärrystä siitä, kuka on vastuullinen ja kuka ei, tietynlaista itsetietoisuutta erottautumisena alemmista, jota harjoitetaan perheissä, ja päinvastoin naisissa ilmenevää alemmuudentunnetta (vrt. tästä kertomus eläkeläispariskunnasta "Frauenformen"-julkaisussa, s. 51 ff). Willis erittelee erikoisen selkeästi sitä, miten miehekkyyden ajatellaan liittyvän raskaaseen ruumiilliseen työhön ja miten vapaachtoinen sopeutuminen alistettuun palkkatyöhön liittyy näin "miehekkyyssmyönteisyyteen".

Työläisen tietoisuus ei siis ole yksinkertaisesti edistyskellistä tai taantumuskellistä vaan molempia (ks. tästä kertomukseni insinööriyhdistyksen kongressista, Argument 127, s. 416 ff). Toimintakykyisyytemme riippuu siitä, mitä tiedämme tuosta konkreettista yhteydestä, jolla erilaiset valtarakenteet liittyvät toisiinsa. Taisteluiden ja alueiden rajaaminen "taloudelliseen" ja "yksityiseen" estää näkemästä tätä toisiinsa tukeutumista. Näin tulee yksistään "taloudellisesta" taistelusta ajan mittaan tehoton, koska siinä ei oteta huomioon sitä, miten yhteiskunnallisesti pätevien arvojen leimaamat käytäytymistavat jäsentävät konfliktia ideologisesti, eikä sukupuolispesifin kokonaisyhteiskunnallisen työnjaon ongelmia. Päinvastoin taas taistelu, joka rajoittuu yksinomaan mies-nainen alistussuhteeseen, ei ole sekään tuloksellista, koska se ei tunnusta miesten vallan todellista

rukeutumista taloudellisiin suhteisiin, siis vallan eri muotojen yhteisvaikutusta.

Siitä että on vaikeaa käydä taistelua erillään ei käsittääkseni seuraa, että työnjaollista itsenäisyyttä alistusta vastaan suunnatussa toiminnassa täydennettäisiin pelkällä yhteensulautumisella, keskinäisellä tuella. On olemassa kolme syytä, miksi työväenliikkeen politiikkaan ei voida esteettä integroida naisliikkeen vaatimuksia:

1) koska taistelu pääoman riistoa vastaan, tuotannollisten taistelujen historia

ja työväenliikkeen historia on miehisesti määräytyneen yhteiskunnallisen tuotannon historiaa ja koska tästä käsin – kuten on jo esitetty – naisvaatimukset arvioidaan aina toissijaisiksi. "etäämmiksi";

2) koska miehet myös hyötyvät naisten alistamisesta (miehen elämänsuunnitelmassa ei esim. lasten kasvattaminen tule erillisenä elämänvaiheena lainkaan esiin, jos hän haluaa lapsia) myös silloin, kun juuri tämä valtarakenne pitää heidät pois johdonmukaisesta taistelusta riistoa

vastaan, tekee heidät turmeltuneiksi, erillistettäväksi ja lahjottaviksi;

3) koska edustamista edellyttävä hallitseva politiikkamuoto – jossa toiset tekevät politiikkaa, muuttavat olosuhteita, huolehtivat tulevaisuudesta, asettavat vaatimuksia minun puolestani – on naisliikkeen kerrassaan mahdoton omaksua. Vaatimuksellaan yksityisen, henkilökohtaisen poliittisuudesta se esittää samalla toisenlaista politiikkamuotoa, jolla naiset astuvat politiikan näyttämölle, jossa jo-

kaisesta yksittäisestä henkilöstä tulee poliittinen. Naisliike tarkoittaa aktiivisuutta, joka koskee kaikkia, ja juuri siinä on sen läpäisykyky. (Siksi ei myöskään delegaatioperiaatteelle rakentuvan naispuolueen perustaminen ole mikään ratkaisu.)

Autonomiset sosialistiset naisorganisaatiot

Mitä sitten on sanottava sosialistisista naisorganisaatioista, joiden politiikkaan aluksi suhtauduin mitä kriittisemmin? Miten pitää niiden politiikan muuttua tai millainen politiikkamuoto voisi olla niille sopiva? Tarkastelkaamme vielä viimeisen kerran alueita, joilla naisten alistaminen on yhteiskunnallisesti havaittavissa. Aiemmin olen väittänyt, että yhteiskuntarakenne perustuu naisten alistamiseen. Tämä toteutuu pääosin kahdella alueella, nimittäin yhteiskunnallisen työnjaon järjestelmänä (sukupuolispesifinä työn rakenteena), sukupuolispesifinä perhetehtävien jakona (lasten kasvatust, ylipääntään suhde lapsiin) ja ideologian, arvojen, tietoisuuden, tieteen alueella. Kaikkialla näillä alueilla valtarakenteet kytkeytyvät toisiinsa. Kaikkialla vastarinta tulee välttämättömäksi, samoin uudelleenorganisointuminen. Tähänastisen, autonomiseksi itseään nimittävän naisliikkeen taistelu koskee arvoja, esikuvia, tabuja, ennakkoluuloja, tottumuksia, ihmistenkeskeisiä seksuaalisia ja henkisiä käytäntöjä. Tällä tavoin ne ovat kulttuurisia taisteluja, yrityksiä kehittää toisenlainen kulttuuri ja toisenlaiset arvostukset. Sen ohella pyritään siirtämään nyt valtiollistuneita toimintoja takaisin yhteiskuntaan luomalla palveluksia itseapuryhmissä esim. naistentaloja, terveyskauppoja jne. Nämä toiminnot suuntautuvat samalla sekä valtiollista kontrollia vastaan että muodostuvat toisenlaatuiseen kanssakäymisen malleiksi. Toisaalla autonomisissa naisliikkeissä yritetään edelleen kirjoittaa uudelleen miesten historiaa ja tiedettä, kehittää ja tehdä eläviksi tähänasti kesannolle jääneitä, unohdettuja alueita, kokeilemattomia vaihtoehtoja tai piiloon jääneitä elämyksiä. (Tämä työskentelytapa tulee hyvin vaikuttavasti ja selvästi esiin Dorothee Söllen esitelmässä.) Tarkasteltaessa näitä toimintoja ja töitä tulee kiistattomaksi: ei voi olla kyse siitä, että laiminlyöttäisiin tätä taistelua sosialistisen taistelun hyväksi, ei myöskään siitä, että sosialististen ryhmien tulisi pyrkiä määrittämään näitä toimikenttiä. Samoin olisi väärinkäsitystä ymmärtää "socialististen naisten" politiikkaan kohdistuva kritiikki ja kertomus feministien toiminnasta vaatimukseksi hylätä noihin moninaisiin toimintoihin kuuluvat vaihtoehtot, kuten vaikkapa vaatimukset enemmistä valtiollisista palveluksista, taistelu palkasta, elintasosta, työolosuhteista jne. Ei ole olemassa yhtä ja ehdotonta ratkaisua.

Kaikki taistelut ovat moninaisesti määrytyneet. Universalistatkaisun sijasta on olemassa useita ratkaisuja, jotka on yhdistettävä, yhden historiallisen subjektin sijasta on rakennettava sitä moninaisempi. Olisi steriiliä pakottaa erilaiset vastarinnan muodot yhdeksi. Jos taas onnistutaan yhdistämään ne, on vastarinta sitä voimakkaampaa, mitä moninaisempia sen yksittäiset muodot ovat. Ajatus että on kehitettävä yhteen linjaan keskittynyt poliittinen liike aliarvioi monissa kohdin herruuden moninaisuutta ja pirstoutuneisuutta, sen järjestelmäluonnetta. Naisliikkeen sosialistinen osa, autonomiset sosialistiset naisorganisaatiot antavat rakentavan vastauksen nais- ja työväenliikkeen toisluontoisuuden ongelmalle. Niissä eletävä sosialismin ja feminismin yhteys on omiaan edistämään tutkimusta, joka selvittää taloudellisen poliittisen ja patriarkaalistien valtarakenteiden yhteisvaikutusta. Sen myötä asettuu kysymys naisliikkeissä näennäisesti puuttuvista työläisnaisista ensi kertaa täysin uuteen valoon: enää heitä ei ajatella nostalgisesti ja syyllisyydentuntoisesti, nyt naiset eivät myöskään halua muuttaa olosuhteita toisten puolesta. Pikemminkin on työläisnaisilla sellaisessa tutkimuksessa avainasema tutkimuksina subjekteina. Heidän kokemuksensa ovat tärkeitä valtasuhteiden punoutuneisuuden tutkimiselle. He eivät siis esiinny naisina, jotka voidaan onnekaasti palauttaa kahteen reformistisen työväenliikkeen pääasiaan – nimittäin palkkaan ja työolosuhteisiin – vaan he astuvat historiaan tutkimuksina subjekteina, pystyssäpäin, ei historiankirjoituksen objekteina.

Tutkimus tuskin voi muodostaa sosialististen naisorganisaatioiden ainoaa politiikkaa. Mutta myös tältä osin meidän pitäisi, niin ajattelen, viimeinkin ottaa toissamme se, onko sosialismi tieteellistä vai ei ja liittää tämä myös päiväkohtaiseen politiikkaamme. Joka tapauksessa on tieteen tuottaman ymmärryksen sisältävä muutokseen. Ei voi olla kyse yksistään siitä, että tunnetaan yhteiskuntamuotomme yleiset rakenteet ja niiden puitteissa sovelletaan aina samana pysyvää politiikkaa. Tämän sijaan on ennen kaikkea toimintaa tutkittava tarkoin voimakentät. Eiväthän nuo kentät, joissa teemme politiikkaa, pysy muuttumattomina eivätkä ne määräydy yksiselitteisesti. Juuri feministien toiminta on jatkuvasti muuttanut naispolitiikassa voimasuhteita ja siten myös olosuhteita, joissa liikumme. Ottakaamme esimerkiksi "naistentalo". Voimme nähdä tuollaisen lyötyjen ja pahoinpidettyjen naisten hyväksi kehitetyn toiminnan osana sosiaalipedagogista työtä, joka poistaa valtion huoltosektorilla tehtäviä ja on itsessään täysin vailla sosialistista perspektiiviä, parhaassa tapauksessa se on sosiaalireformi. Voimme myös pitää tuontapaisen

naistentalojen perustamista koskevan toiminnan konkreettisuutta parempana suhteessa yleiseen vaatimukseen valtion toimintojen lisäämiseksi sosiaalisektorilla ja jättää jälkimmäisen ylipääntään pois poliitikastamme. Vastaavasti voimme myös ajan mittaan siirtää yhä useampia sosiaalisia palveluja liikkeiden aloitteellisuuden varaan. Tällaisten toimintojen yksipuolisuus pistää silmään. Tosiasiassa ei mikään puhu sen puolesta, että naistentalotoiminta olisi torjuttava, mutta samalla on tärkeää asettaa vaatimuksia myös valtiolliselle sosiaalitoimelle. Vastakohta vaatii ajattelemaan, ei siirtämään sitä politiikkaan. Tosiasia että on olemassa tätä naistentalotoimintaa mahdollistava toisenlaisen politiikan valtiollisella sektorilla. Skandaali naissektorilla vahvistaa konkreettisuudellaan sosiaalivaatimuksia. Jokainen voi kuvitella, mitä se merkitsee – ja samalla tuollaisten naistentalojen olemassaolo mahdollistaa sen, että niitä propagoidaan humanin huolenpidon malaina, millä myös voidaan näin painostaa muutokseen.

Ehtona sille, että tutkitaan monenlaatuisten aloitteellisuuden tuloksia ennen kuin oma toiminta aloitetaan, on poliittinen keskustelukulttuuri; samalla sen kehittymisen myötä vapautuu suuri määrä käyttämättömiä luovia ideoita ja syntyy hauskuutta. Sen lisäksi politiikan alueesta tulee humanimpi. Älkäämme kuitenkaan enää vaatikko itseltämme, että meidän on arvioitava yksinkertaisen kaikkietävästi muiden toimintoja, taistelumuotoja, ratkaisuja – että taistelemme sillä tavoin tai jätämme toiset huomiotta. Näiden toimintojen liittäminen poliittiseen taisteluun sallii meidän kehittää inhimillisempää politiikkaa. Asettakaamme siis itsellemme kysymyksiä poliitikasta, joka sisältää ratkaisuja, joita me emme olisi koskaan tehneet, joita olisimme pitäneet väärinä – esim. vaikkapa vaatimuksesta "palkka kotityöstä": Mitä oikeastaan tuollainen vaatimus merkitsee siitä kiinnostuneille naisille? Miten he nyt ymmärtävät toimintansa kotiäiteinä? Mitä kysymyksiä he pohtivat? Millaisia orientoivia kysymyksiä voisimme asettaa, jotka nyt tulisivat kuulluiksi? – Kuka kontrolloi heidän työtään? Miksi työtä kontrolloidaan? Mistä maksetaan? Maksetaanko jokaiselle kotiäidille yhtäläisesti? Riippumatta heidän kvalifikaatioistaan? Mitä kvalifikaatioita kotiäideillä oikeastaan on? jne. – Mahdollisesti hyödyllisten kysymysten luettelon pituus riippuu keskustelemaan ryhmän mielikuvituksesta; tämän ohella sosialistiset naiset liittävät väistämättä kysymyksensä naisten alistamisesta valtiollisen ja yritystaloudellisen toiminnan polttopisteiden yhteyteen. Poliittikan mahdolliset muodot tulevat myös yhtä moninaisiksi kuin avautunut politiikan kenttä. Väestössä piilevien ideoiden rikkauten esiintuloa

esti kauan vain pitkäväteinen edustajapolitiikka. Tässä yhteydessä sosialistiset naisorganisaatiot eivät välttyä aluksi kyseenalaistetulta koulutukselta poliittisen taloustieteen perusteisiin, mutta nyt tämä alue edellyttää aiempaa paljon konkreettisempaa kytkeä jokapäiväisiin kokemuksiin. (ks. "Frauengrundstudium")

Kaiken kaikkiaan näen mahdollisuuden autonomiseen sosialistiseen naisorganisaatioon siinä, että feministinen radikaalisuus ja kuvia kumartamattomuus yhdistyy sosialistiseen perspektiiviin; että "alhaalta käsin tehtävää" politiikkaa voidaan elävöittää suurella määrällä huomaavaisuutta ja että oma spontaanisuus liittyy vastuuseen koota kollektiivisia kokemuksia ja kehittää niistä uutta politiikkaa. Sen ohella ne voivat yhdistää autonomisten organisaatioiden vaatimatuuden näkemyskseen että niiden on puuttuttava koko politiikkaan.

(Käännös: Aino Saarinen, artikkeli ilmestynyt *Das Argument* -lehden numerossa 129/81)

KIRJALLISUUS

Barrett, Michèle: Women's Oppression Today. Problems in Marxist Feminist Analysis. Verso Edition and NLB, London 1980.

Bonacchi, Gabriella: Esiste una Teoria Femina? Vortrag auf dem Kongress "Die neuen

sozialen Bewegungen und die heutige Politiktheorie" in Oaxaca, Mexico, April 1981 (ilmestyy "Internationale Sozialismusdiskussion 2", Argument-Sonderband AS 78, Berlin 1982)

Bürger, H.: Einsatz der neuen Technik in der Text- und Datenerfassung und -verarbeitung. Betriebliche Erfahrungen und Interessenvvertretung der Arbeitnehmer. Bielefeld 1978. Projekt "Arbeits- und Lebensbedingungen der Arbeitnehmer als Gegenstand der Hochschulforschung", Arbeitsmaterialien Nr. 2.

Frauengrundstudium. Argument-Studienheft, SH 44, Berlin 1980.

Frauenstudien. Theorie und Praxis in der USA und Grossbritannien (Argument-Sonderband AS 71: Gulliver 10 – ilmestynyt syksyllä 1981).

Haug, Frigga (Hrsg.): Frauenformen. Alltagsgeschichten und Entwurf einer Theorie weiblicher Sozialisation. Argument-Sonderband AS 45, Berlin 1980.

Haug, Frigga: Welche Bedürfnisse steuern die technische Entwicklung? Kongressbericht in *Das Argument* 127, 1981, s. 416ff.

Jenson, Jane: The French Communist Party and Feminism. In: *The Socialist Register* 1980, London 1980.

Millet, Kate: Sexus und Herrschaft. Die Tyrannei des Mannes in unserer Gesellschaft. Desch Verlag, München 1971.

Niggemann, Heinz: Emanzipation zwischen Sozialismus und Feminismus. Die sozialdemokratische Frauenbewegung im Kaiserreich. Peter Hammer Verlag, Wuppertal 1981.

Paramio, Adolfo: Feminismo y Socialismo: Raices De Una Relacion Infeliz. Lähde ks. Bonacchi.

Pasquinelli, Carla: Movimento Feminista Nuovi Soggetti e Crisi del Marxismo. Quelle Bonachi

Projekt Automation und Qualifikation: Automationsarbeit – Empirie 1–3; Argument-Sonderbände, AS 43, AS 55, AS 67, Berlin 1980 und 1981.

Ravaoli, Carla: Frauenbefreiung und Arbeiterbewegung. Feminismus und die KPI. VSA Verlag, HAmberg 1977.

Rossanda, Rossana: Einmischung. Gespräche mit Frauen über ihr Verhältnis zu Politik, Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit, Demokratie, Faschismus, Widerstand, Staat, Partei, Revolution, Feminismus. Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt/M. 1980.

Rowbotham, Sheila, Lynne Segal und Hilary Wainwright: Beyond The Fragments. Feminism and the Making of Socialism. Merlin Press, London 1979, 1980.

Rowbotham, Sheila: Nach dem Scherbenegericht. Über das Verhältnis von Feminismus und Sozialismus. Rotbuch Verlag, Berlin 1981. Rowbotham, Sheila: Im Dunkel der Geschichte. Frauenbewegung in England vom 17. bis 20. Jahrhundert. Campus Verlag, Frankfurt/M. 1980.

Samuel, Raphael (ed.): People's History and Socialist Theory. Routledge & Kegan, London 1981.

Sölle, Dorothee: Vater und Mutter unser im Himmel. *Das Argument* 129, 1981.

Willis, Paul: Spass am Widerstand. Gegenkultur in der Arbeiterschule. Frankfurt/M. 1979.

Kumi- ja Nahkatyövään Liitto

85 vuotta toimintaa
työläisten oikeuksien puolesta

Kriittinen

Tiede & edistys

Tutkijaliiton aikakauslehti, joka ilmestyy neljästi vuodessa ajankohtaisena, keskustelevana ja kansainvälisenä. Tiede & edistys kuuluu Suomen Akatemian tieteellisille lehdille ja kaman tuen piiriin.

Tilaushinnat:
vuosikerta 1983 70 mk
ulkomaille 85 mk
tukitilaus 150 mk

Tilaukset: ps-tili 139093-9 tai Vuorikatu 8 A 3, 00100 Helsinki 10, puh. 90-633 261

Puoluemuodon kriisi työväenliikkeessä

Etienne Balibar

Chez Aubert, Pl. de la Bourse.

l'exp. d'Aubert

OSA II

3. Puoluemuodon kriisi työväenliikkeessä

Näistä ristiriitaisista kehityssuunnista, jotka edellä yleisesti luetteloin, seuraa perustavanlaatuisen ongelma työväenliikkeelle. RKP:n johto on tiedostanut sen epäsuorasti, sillä sehän ei tyydy palauttamaan tappioitaan vain "1956:n aallon-pohjaan", vaan tarkentaa niiden johtuvan pitäytymisestä sellaiseen poliittisten liittojen "malliin", joka on peräisin vuoden 1936 ja Ranskan vastarintaliikkeen ajalta, ja se vaatii itse – ainakin verbaalisella tasolla – "uutta poliittista käytäntöä". Sille ei nähtävästi tule mieleenkään, että nämä tappiot, jotka kasautuvat juuri samalla hetkellä kun oikeiston poliittista hegemoniaa on vahvasti horjutettu, saattavat asettaa kyseenalaiseksi puolueen oman järjestömallin ja senkaltaisen järjestön roolin luokkataistelussa.

Poulantzas on todennut, että näiden ristiriitojen kehitys on yhteydessä valtiollisten rakenteiden kehitystendensseihin. Hän ehdottaa että puhuttaisiin kriisistä joka koskee puolueita yleensä tai, vielä pidemmälle mennessä, puoluejärjestelmän kriisistä luokkaherruutta kannattelevien hallituskompromissien legitimaation ja toteuttamisen järjestelmän kriisinä. Hän on osoittanut, että tätä tehtävää hoitaa jo suoraan ja yhä enemmän teknokraattinen hallintokoneisto, joka varmistaa sen toteutumisen "autoritaariselle valtiolle" ominaisissa muodoissa. Hän nimeää tämän institutionaalisen kehityksen vastapooliksi sellaisten uusien yhteiskunnallisten ristiriitojen ilmaantumisen ja kehittymisen, joihin erilaiset antiautoritaariset liikkeet reagoivat. Ja Poulantzas viittaa vielä siihen, että tämä puoluejärjestelmän kriisi ulottuu väistämättä myös työväenpuolueihin itseensä ja sitä kautta välillisesti ammattiliittoihin – näin sen aseman vuoksi, jossa ne – kylläkin ristiriitaisesti – tässä järjestelmässä toimivat. Ja hän asettaa tältä pohjalta ja ennakkoiden joukon kysymyksiä, joiden ajankohtaisuus on tänä päivänä mitä ilmeisin. Näistä esimerkkinä on vaara, että "hallitsevan puolueen" tai valtionpuolueen tehtävää hoitaneet oikeistopuolueet yksinkertaisesti

vain vaihdettaisiin vasemmistopuolueisiin (ja ennen muuta Sosialistiseen puolueeseen). Todellisia yhteiskunnallisia muutoksia ajavan vasemmistopoliittikan on tämän vuoksi täysin välttämätöntä olla tyytymättä valtiovallan valtaamiseen (saati institutionaaliseen "kaksoisvallan" strategiaan, jolla ei muuten Ranskan oloissa olisi minkäänlaisia menestymisen mahdollisuuksiakaan); sen otettava tavoitteekseen itsensä valtiokoneiston radikaali muuttaminen kehittämällä valtiossa ja valtiosta käytävän luokka- ja joukkotaistelun muotoja.

Olen itse puhunut (Althusserin ja Trentinin mielessä) työväenliikkeen "puoluemuodon" kriisistä, joka on nyttemmin jo kehkeytynyt ilmiselväksi (vrt. Balibar 1979).

Edellä mainitut linjantarkistukset, jotka ovat niin voimallisia että ne ovat alkaneet häivyttää näiden järjestöjen "identiteettiä", ovat mielestäni tämän kriisin kärkeästä manifestaatiota. Tämä koskee myös CFDT:tä, jonka tehtävä muistuttaa käytännössä yhtä paljon kolmannen vasemmistopuolueen kuin ammattiliitonkin funktiota; yhtä lailla mahdotonta olisi ymmärtää RKP:nkaan toimintatapaa ottamatta huomioon sen elimellistä kytkeytymistä CGT:n organisaatioon. Se monien jäsenten keskuudessa vallitseva käsitys, että tässä on kyse patologisesta tilanteesta joka nykyasetelmissa merkitsee itsemurhaa, viittaa ehkä eräaseen mahdollisuuteen selviytyä tästä kriisistä. Se on tämän kriisin positiivinen vastapooli: mutta on vaikea kuvitella että tämä voisi tapahtua ilman konflikteja ja institutionaalisia murtumia.

Onko tässä kysymyksessä pelkkä terminologinen ongelma? Kannattaako palata eroon "puolueiden kriisin/puoluekriisin" ja "puoluemuodon" kriisin välillä? Uskoisin että kannattaa. Näen tässä perustavanlaatuisen ongelman joka on yhteydessä siihen, miten luokkienväliset voima-suhteet ilmenevät politiikan tasolla. Ainakaan Ranskan tapauksessa asia ei ole niin, että porvaristo olisi ensin organisoinut hegemoniansa yleispuolueiden tai joukkopuolueiden muodossa ja sitten tällä pohjalla ajanut koko yhteiskunnan

"puoluejärjestelmänsä" logiikkaan. Ne enemmän tai vähemmän menestykselliset yritykset, jotka porvaristo on tällä tavoin pannut alulle – kärjekkäimmin tätä voisi edustaa gaullismi – ovat lähinnä vastusta sellaisten järjestöjen olemassaoloon, joilla on yli vuosisadan ollut juurensa työväenliikkeessä ja jotka nämä luokkarajat ylittäessään ja ouvrierismistaan* ja byrokraattisuudestaankin huolimatta ovat olleet muuan luokkaliiton, ja työväenluokan ja sivistyneistön välisen liiton muoto. Tätä hallitsevan luokan reagointia on helpottanut se, että työväenluokan ja muiden kansanluokkien perinnäiset järjestöt ovat itsessään sellaisen *jatkuvan kompromissin* ja labiilin tasapainotellun tulosta, jossa punnuksina ovat yhtäältä poliittinen käytäntö joka tähtää joukkojen aktivointiin ja on tendenssiltään politiikan (muodollisen edustuksellisen ja hierarkisen) porvarillisen käytännön vastakohta ja toisaalta ne vaatimukset jotka syntyvät näiden järjestöjen kytkeytymisestä valtiokoneistoon. Riippuu suhdanteista, kumpi näistä aspekteista kulloinkin lyö itsensä läpi, ja juuri tässä näyttäytyykin työväenliikkeen "puoluemuodon" sisäinen ristiriita.

Kaikesta huolimatta, niin kauan kuin nämä järjestöt edelleenkin kykenevät organisoimaan ja kiteyttämään työläisten enemmistön poliittisen käytännön, on porvariston ja kapitalistisen valtion kaikesta autoritaaristen ja teknokraattisten muotojen lisäämisestä huolimatta hyvin vaikea purkaa "puoluejärjestelmää" poliittisen ja ideologisen valtiokoneiston osana ja siirtää vallasta käytävä taistelu täydellisesti muille foorumeille (tiedotusvälineihin, hallinnon alalle jne.). Porvariston onkin yhä edelleen etsittävä parlamentaarista ja jopa joukkoliikkeidenkin tasolla sellaisia muotoja, joista olisi vastusta työläisjärjestöjen muodoille. Toisin sanoen näiden järjestöjen olemassaolo tuottaa jo sinänsä painetta porvarillisen valtion kehittämiseen, vaikka se ei pystykään vapauttamaan työväenluokkaa alistetusta asemastaan. Ja sillä on todella

* "Työläiskultti" (l'ouvrier (ransk.) – "työläinen") – suom. huom.

merkitystä valtion demokraattisen luonteen säilyttämisen kannalta (demokraattinen se ei käsittäkseni ole pelkkien "periaatteiden" tai institutionaalisten muotojen perusteella, vaan – kuten Lenin on huomauttanut – *vaikuttamisensa* perusteella, antaessaan tietyissä rajoissa tilaa luokkataistelun vapaalle kehitymiselle). Kaksi läheisesti toisiinsa sidoksissa olevaa seikkaa viittaakin siihen, että ei ole aiheellista lähestyä ongelmiamme yleisen "puoluekriisin" käsittein, ainoana lähtö- ja kosketuskohtana valtion institutionaalisen toimintatavan näkökulma; tähdellämpää on analysoida niitä "puoluemuodon" kriisinä ja lähtenä tässä työväenliikkeen ja sen historian näkökulmasta (mikä ei tarkoita työväenliikkeen historian tarkastelemista erillään kapitalismin ja porvarillisen valtion historiasta, päinvastoin). Järjestäytyneen työväenliikkeen olemassaolo ja sen vaikutusvallan aste ovat ensiksikin valtion ja porvarillisen politiikan muotojen historiallinen määrittävä tekijä. Toiseksi: Työväenliikkeen järjestäytymistä jo noin vuosisadan hallinnut "puoluemuoto" on itsessään, omassa kehityksessään ja kriiseissään heijastusta "politiikan" ja "ei-politiikan" välisistä ristiriitaisista tendensseistä tai, paremmin sanottuna, se on heijastusta politiikan eri käytäntöjen ristiriitaisista tendensseistä, jotka ovat toisilleen vastakkaisia ja osuvat toinen toisensa tielle luokkataistelussa ja ("uusien" eli ei) yhteiskunnallisten liikkeiden kehityksessä. Se suhteellinen alamäki, jonka jokin aika sitten vielä työväenliikkeen tärkein härjestö, RKP, on kokenut sekä sen yritykset palata 70-luvun suhteellista "destalinisointia" *edeltäneisiin* (jopa joukkopuolueeksi muotoutumistaan edeltäviin) käsitteisiin ja käytäntöön eivät näissä oloissa ole yksin ranskalaista työväenliikettä aikaisempiin vaiheisiin vievän *regression* muotoja. "Stalinismi" ei kylläkään milloinkaan vallinnut ilman kilpailijoita, mutta ei sitä toisaalta pyritty työväenliikkeelle keino- tekoisesti tyrkyttämään. Se oli ainakin Ranskassa työväenliikkeen orgaaninen muoto, ja se ilmensi tämän liikkeen syviä ristiriitoja. Siksi ei stalinismin ja (meillä eurokommunisminä esiintyneen) "poststalinismin" kriisiä voidakaan ratkaista sillä tempulla että vain vaihdettaisiin yksi "linja" toiseen, yksi ideologia tai jopa puoluekoneisto toiseen: tässä kriisissä manifestoituu itsensä puoluemuodon kriisi.

On syytä selvittää, mistä tässä kriisissä on kysymys ja mistä ei. Se historiallinen todellisuus, jota pyrimme tässä käsittelemään, ei missään tapauksessa merkitse tilannetta, jossa työväenluokan taistelu olisi menettänyt vallankumouksellisen tehtävänsä ja keskeisen merkityksensä yhteiskunnan vapauttamisessa kaikista riiston ja herruuden muodoista. Yleinen pyrkimys itsehallintoon työpaikoilla, kollektiivisessa ja "yksityisessäkin" elämässä

toteutettavaan omaehtoisuuteen ja -aloitteisuuteen, josta on tullut näiden kamppailujen menestyksellisyys ehto, ei välttämättä merkitse kaikkien järjestäytyneisyyden muotojen torjumista eikä anarkismin vanhojen fantasioiden kaivamista haudastaan. Käsitys "puolueesta" yleensä, ymmärrettynä taistelun ja kollektiivisuuden poliittisen tahdon muodostumisen välineenä, ei ole suinkaan menettänyt merkitystään antagonistisessa yhteiskunnassa, jossa mahtavien vallankeskityskoneistojen riisto- ja herruusorganisaatio kattaa koko talouden, yhteiskunnallisen kommunikaation ja valtion. Kyse ei siis ole siitä, että ajatus työväenluokan keskeisestä asemasta tulisi heittää suinpäin menemään. Meidän olisi tämän sijasta paikannettava ja työstettävä tätä käsitystä sillä tavoin radikaalisti uudelleen, että työväenjärjestöille kävisi mahdolliseksi sekä eritellä omaa *reaalista suhdettaan* luokkataisteluihin että selvittää niitä ristiriitoja, joiden puristuksessa ne nyt elävät.

Työväenliikkeen puoluemuodon kriisillä on historiallista merkitystä. Se on luonteeltaan yleinen ja koskee muodossa tai toisessa kaikkia Ranskan työväenliikkeen järjestöjä. Se kulminoituu RKP:ssä, sillä Ranskan työväenluokan järjestäytyneisyyden historian "heikko rengas" ovat nyt kommunistit, jotka aiemmin olivat pitkään sen "pitävin rengas". Vaikka "tukijoukko" CGT:kin luettaisiin mukaan, edustaa RKP nykyisellään enää vain työväenluokan vähemmistöä. Työväenluokan hajaannusilmiöt ovat näin muuttaneet muotoaan. Nyt olisi aiempaa mahdollisempaa rekonstruoida "työväenluokan puolue" yhden ainoan, tai yksinkertaisesti vain hallitsevan puolueen muodossa. Meidän on lähdettävä tämän hetkisestä, muuksi muuttumattomasta pluralismista ja pyrittävä tasaamaan sen kärjistyvät ja karikatyyrinomaiset muodot, jotka pitävät työläisten joukot kaiken järjestäytymisen ulkopuolella ja asettavat heidät mahdollittoman vaihtoehdon eteen: passiivisuus tai lyhytikäiset purkaukset. Puoluemuodon kriisistä selviytymisen ratkaisut – tapahtuvat ne sitten missä muodossa hyvänsä – riippuvat siitä, päästäänkö työväenliikkeessä, sen *kaikissa* järjestöissä, joista yksikään ei ole todellinen *työväen* puolue eikä ole sellainen kaikkien ollutkaan, yhtäaikaisesti muutoksiin.

Haluaisin esittää tässä kohtaa reuna- huomautuksen RKP:n jäsenenä: Kommunistisen puolueen toimintatavassa viime vuosina nopeutunut byrokraatisoitumisen tai paremminkin teknokratisoitumisen prosessi on laadullisesti *uusi* ilmiö. Se ei samastu yksinkertaisesti stalinilaisen kauden autoritarismin perinteisiin muotoihin. Puolueen poliittisen esiintymisen valmistelun rakenne on kokonaisuudessaan muuttunut 60-luvun tilanteeseen verrattuna; talouden, armeijan, mainonnan, diplomatian ym. *eksperttien* sanan-

valta on kasvanut jatkuvasti. He ovat suoraan ja yksinomaaisesti riippuvaisia vain pienestä johtoryhmästä ja välittävät sille puolestaan todellisuuskäsityksensä. Vallankumouksellisen fraseologian tai utooppisten sosialismivisioiden ainoana tehtävänä on peittää tämä rakenne. Nämä muutokset etenevät kahden kommunistikategorian aineellisten ja älyllisten erojen jyrkkemisen suuntaan: toisaalla tavalliset *passiiviset jäsenet*, jotka rekrytoituvat korporatiivisin perustein, toisaalla militantit, *aktiivijäsenet* sanan supeamassa merkityksessä, joista muodostuu vain aivan pieni ydinjoukko. Tämä kaavio muistuttaa tiettyjen sosiaalidemokraattien "joukko" puolueiden mallia. Puoluekaadereiden tehtävä rajoittuu näissä oloissa yhä enenevästi vain hajaantuneen jäsenistön karsinoinnin ja "ohjailun" tehtäviin. Tämä "hajaannus" ulottuu puoluejohdon hallussaan pitämää "linjan" muotoilun monopolia edemmäs: se muuttaa tämän monopolin *poliittisen mielipiteenilmaisun* monopoliksi, joka ei jätä jäsenistölle enää mahdollisuuksia edes "omaksua" puoluejohdon analyysijä ja soveltaa niitä omaan konkreettiin tilanteeseensa vaan tuomitsee heidät mielettömiin propaganda- ja toistamisharjoituksiin. Koska tämä kehitys on jyrkässä ristiriidassa kaiken sen kanssa, mitä kriisitilanteissa vaadittaisiin ja mikä liittyy siihen aloitteellisuuden tarpeeseen, mikä on saanut miehet ja naiset liittymään RKP:een, on se johtanut käytännössä puolue "koneen" tehottomuuden kasvuun (vrt. Balibar ym. 1979).

Tämä kehitys oli epäilemättä idullaan jo stalinistisen kauden käytännössä. Ne varmistivat että johtoryhmällä oli käsissään puoluekoneiston ehdoton kontrolli ja ennen muuta ne tekivät sille mahdolliseksi säännellä omassa piirissään täysin uusien kansallisten ja kansainvälisten realiteettien vaatimasta vaikeasta sopeutumisesta aiheutuneet konfliktit, mikä säästikin sen joukkojen tason keskustelulta ja legitimaatiokriiseiltä. Olisi väärin sanoa ettei minkäänlaista sopeuttamista olisi tapahtunut: valtion ja ideologisten valtio- koneistojen uusi toimintatapa ja Ranskan työväenluokan uudet elintavat ovat saaneet puoluejohdon "modernisoimaan" kielenkäyttöään ja järjestöään hyväksymällä esimerkiksi jälkikäte osin erään 50-luvun loppupuolella erotetun ryhmän ohjelman (nämä olivat eurokommunisteja ennen tämän nimikkeen synnyttämistä). Tästä seuraavanlainen paradoksi: monet kaaderit ja aktiivijäsenet, erityisesti intellektuellit, saattoivat – kuten Fiszbin (1980) osoittaa – kokea 60- ja 70-luvun puolueen "avautumisen" ja "uudistumisen" kautena joka kulminoitui 22. edustajakokoukseen, vaikka tälle kaudelle osuikin samalla ja ennen kaikkea puolueen teknokratisoituminen ja sen suuri "myöhästyminen lemменkohtauksesta" yhteiskunnan historiallisesti rat-

kaisevien ongelmien kanssa – siirtotyöläisten, naisten vapautumisen, nuorison, henkisen työn uuden statuksen ym. ongelmien kanssa.

Teknokratisoitumisprosessien seurausta on, että puolueessa vallitsee nykyisin jo lähes täydellinen eriytyneisyys eri sosiaaliryhmien ja etenkin työläisten ja sivistyneistön välillä – mikä on uskollista heijastusta porvarillisesta yhteiskunnasta jota valtio lohkoo. Yhteiskunnallisen työn jako, alueelliset ja ammatilliset erot uusinnetaan tässä täydelleen aina perusosastojen ja -järjestöjen koostumuksen tasolle saakka. Ja tämä voimistaa puolestaan johdon teknokratismia: se hallitsee puolueen sisäisiä korporatismeja aivan kuten valtio pyrkii hallitsemaan yhteiskuntaa. Työläisten ja sivistyneistön edustajien yhtyminen ja orgaaninen sitoutu-

minen toisiinsa yhteisen poliittisen käytännön puitteissa, mikä edustaa sellaise-naankin jo ennen minkäänlaista vallanvaltaamista vallankumouksellista perustendenssiä, on varmasti aina ollut ongelmallista. Vähin mitä voidaan sanoa on, että stalinilaiset toimintatavat eivät juuri helpottaneet tätä ongelmaa. Mutta ongelma on varsinaisesti sen käsittämisessä, miksi tämä lähentymistendenssi on stalinismin jälkeisellä kaudella ja monien jäsenten tahdon vastaisesti *pikemminkin taantunut* kuin voimistunut. Joidenkin elementtien selvittäminen on helppoa: helposti selittyvät esimerkiksi Lokakuun vallankumouksen synnyttämän vallankumouksellisen hallinnon deformaation vaikutukset, jotka koettelivat kommunistien puolueiden "proletaarista internationalismia" ja väärivät sosialismin

idea vastakohdakseen. Tai joukkotiedotuksen ja poliittisen propagandan uusi teknologia, jonka olemassaolo on johtanut jäsenten poliittisen toimimisen kastrointiin. Ja myös "politiikan uusien subjektien", ts. yhteiskunnallisen antagonismin laadullisesti uusien muotojen ilmaantuminen. Tai Taylorin jälkeisen kapitalismin kehittämät muodot integroida työläisten vaatimukset tuotantolaitosten sosiaalisin suhteisiin, joiden tähtäimessä on rajoittaa ammattiliittojen tehtävä ahta- taan edustuksellisuuden, delegoinnin ja välittämisen tehtäviin ja jotka näin pyrkivät välillisesti sitomaan puolueen toimimaan tietynlaisen painostusryhmän ja kontrolli-instanssin roolissa ammattiyhdistyskoneiston sisällä. – Mutta puolueen kyvyttömyyttä selviytyä näistä ongelmista ei mielestäni voida selittää, mikäli ei

nähdä, että ne ovat syntyneet erään toisen, pitkälle manifestoitumattoman prosessin perustalla, sillä pohjalla, että puolue on yhä täydellisemmin menettänyt "kasvattajan"- ja "kulttuuri"-tehtävänsä joukkojen keskuudessa. Puolue ja sitä ympäröivä järjestöverkko ovat vuosikymmeniä täyttäneet tätä tehtävää parhaansa mukaan. Tämä mahdollisti aivan yksinkertaisesti sen, että työväenluokalle tai ainakin tietylle osalle työväenluokkaa (ja jopa viljelijäväestöä) *annettiin poliittinen kieli*, olkoonkin että tämä kieli kuulosti kaavamaiselta ja oli "poliittikkoluokan" ja ammatikseen kulttuurityötä tekevien halveksunnan kohteena. Puolueuudot *täydensi* näin ylhäältä kapitalistisen koulutuksen levittämistä, jolta se otti joskus suoraankin mallia, ja se oli toisaalta samalla sen *vastakohta*, sillä se käsiteli asioita, jotka jäivät koulutuksen ulkopuolelle ja sen puristuksiin. Ja se yhdisti kansanjoukkojen kasvatuksessa sen, minä eriyttäminen on porvarillisen koululaitoksen tehtävänä: kollektiivisen poliittisen toiminnan ja yksilöllisen ideologisen koulutuksen.

Haluaisin esittää seuraavan paradoksaalin teesin silläkin uhalla että saan nostalgikon maineen: stalinilaisen kauden puolue oli olennaisesti eikä vain muodollisesti yhteiskunnassa täyttämänsä tehtävän ansiosta *demokraattisempi* kuin 22. edustajakokouksen "eurokommunistinen" puolue. Tai selvemmin: sille oli luonteenomaista tietty sisäinen ristiriita, joka nykyisestä puolueesta vähitellen katoaa: puoluekoneiston toimintatavalle ominaisen, toisinaan suoranaisten terroristiinkin toimintoihin vieneen demokratian täydellisen puuttumisen ja sen demokraattisen tehtävän välillä vallinnut jyrkkä ristiriita, jossa puolue luokkayhteiskunnassa objektiivisesti ja voimallisesti toimi. Teknokratisoituminen merkitsee ensisijaisesti voimakasta heikkenemistä ja toisen katoamista lähes tykkäänään, ei yksin puolueen itsensä kehittymisen vuoksi, vaan myös siksi että työläisten koulutukselliset ja kulttuuriset ongelmat ovat kapitalistisessa nyky-Ranskassa täysin toisenlaiset kuin entisaikaan. "Koulumuodon" kriisi vaikuttaa "puolueuudot" kriisinä, paradoksaalista kyllä. Ei ole sattumaa, että joukoille ja omille jäsenilleen jatkuvasti oppituntia pitävän puolueen autoritaarinen ja voluntaristinen "pedagogismi" muuttuu sitä sietämättömämmäksi ja keinotekoisemmaksi mitä täydellisemmin puolue on menettänyt reaalisen kasvatuksen (tai vastakasvatuksen) tehtävänsä. Ristiriidan näyttämiset ovat siirtyneet.

4. "Neljäs tie"

Ranskalaisen kommunismin kriisin eri aspektit koskevat epäilemättä vain yhtä osaa työväenliikettä. Mutta niillä on käsitteellisenä kuitenkin vastaavuutensa muissa järjestöissä. Ja ennen kaikkea: ne

velvoittavat meitä pohtimaan ongelmaa koko radikaalisuudessaan. Kysymys ei nyt voi olla siitä, että pyrkisimme kehittämään teoriassa uuden puolueuudot tai käytännöllis-organisatorisia ohjeita puolueuudot muuttamiseksi; tärkeää on saada arvioiduksi niiden kysymysten laajuus, joihin on löydettävä käytännön vastaus, jotta porvariston herruutta voitaisiin nyt tai myöhemmin pysyvästi rajoittaa. Järjestöjen demokraattisen toimintatavan yksinkertainen uudistaminen, vaikka se onkin oleellista, ei sen enempää kuin jonkin järjestön alistaminen toisen johdettavaksi ole tällaista käytännön vastauksista. Vaadittavan vastauksen elementit piilevät kuitenkin osin itse tilanteesta ja siinä tavassa, jolla lukuisat kriittiset kommunistiset ja sosialistiset puolue- ja ammattiyhdistystoverit ovat sen vaatimuksiin reagoineet.

Vasemmistopuolueiden käytännön selkeimmin negatiivinen aspekti niiden suhteissa joukkoihin ja joukkoliikkeisiin on jo vuosia ollut niiden systemaattisen "johtamisen/ohjeidenannon" käytäntö. Tällä ei ole juuri päästy tietoisuuteen ja poliittisen toimimisen aktiivointiin vaan pikemminkin ja päinvastoin suhteelliseen puuttumiseen, sellaisen "passiivisen liikkeen" paradoksiin, joka joko jää aina kauas tavoitteistaan tai pysähtyy ja hajoaa ennen pysyvien asemien valtaamista. Muistettakoon tässä vaikka 1968:n toukokuuta, 1977:n paikallisvaalien hetkellistä loimua ja erittäin poliittisia päämajoja "Programme Commun" in aikoihin. Olen korostanut näiden yhtenäisyysaspektien positiivista roolia vastauksenani tiettyihin tarkoituksellisiin yksinkertaistuksiin: kymmenentuhannet jäsenet olivat näihin aikoihin päivittäin ja sittemmin jo pitkään tietymättömissä olleella innolla kosketuksissa kaikkiin ryhmiin lukeutuviin työläisiin. - Sosialistisen puolueen johto ei ole koskaan pitänyt työläisten lakkoja ratkaisevana osana yhteiskunnallista liikettä. Ja RKP:n johto on hyppinyt suoraan äärimmäisyydestä toiseen: yhdellä kertaa se on yrittänyt järjestelmällisesti estää lakkoja kehittymästä suojellakseen vasemmistounionin horjuvaa tasapainoa ("ainoa ratkaisu - Programme Commun"), toisella kertaa se käyttää lakkoja poliittisen painostuksen ja ammatillisen liikkeen tapahtumiin puuttumisen välineenä ("elämme vallankumousten aikakautta..."), "annetaan rikkaiden maksaa"; se ottaa siis käyttöönsä samat metodit jotka on aiemmin tuominut ääri-vasemmistolaisina.

Eri järjestöissä toimii nykyään paljon aktiivisia jäseniä, jotka eivät halua että näiden opportunististen käytäntöjen ja tämän joukkoliikkeet välineellistävän käsityksen vaikutukset uusinnetaan nykykaudella, jonka ratkaisevasta merkityksestä he ovat selvillä. Monet pitävät nyt tärkeimpänä pyrkiä toimimaan kaikkea selkeästä vastaan, mikä johtaa joukkojen ha-

jaantumiseen: korporatismien uusintamista vastaan ja uusien ideologisten ryhmäkunta-asenteiden markkinointia vastaan. Sillä kumpikin näistä muodostaa ilmeisesti ja vahvasti vastakohtaan sosialismiin siirtymisen mahdollisuudelle, todelliselle sitoutuneisuudelle, jollaiseen ei vielä olla päästy, ja yhteiskunnallisten suhteiden todelliselle muuttamiselle tuotantolaitoksissa, hallinnossa ja elinolosuhteissa.

Ratkaisevaa onkin nyt järjestöjen sisä- ja ulkopuolisen välinen "raja"maa; siitä on kyse aina silloin, kun niiden aktiiviset jäsenet itse ovat yhteydessä yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja joutuvat ottamaan selvittäväkseen tästä nousevat ristiriidat ja asettamaan itsensäakin kyseenalaisiksi. Työväenliikkeen välttämätön "muodon"muutos voi onnistua vain silloin, kun järjestöjen aktiivijäsenet ja järjestäytymättömän työväestön sekä työläisten kanssa yhteydessä olevan sivistyneistön joukot ovat yhteistoiminnassa; kun syntyy sellainen kommunikaatioprosessi, että se koskee samanaikaisesti "sisäistä" ja "ulkopuolista" ja saattaa hajaannuksen kyseenalaiseksi. Tämä vaade oli myönteisesti vaikuttamassa siinä yhtenäistymisvirtauksessa, joka johti lopulta toukokuun 10:n poliittisen käänteen toteutumaan ja joka on saanut ilmauksensa SP:n mobilisointikyvyssä. CGT:n, PCF:n, CFDT:n sekä poliittisen ja "kulttuurisen" vasemmistoradikalismien aktiiviset jäsenet esiintyivät avoimesti tämän puolesta. Aluksi lähinnä naisliikkeen esittämä, kaikkea muuta kuin "epäpoliittinen", vaatimus suojata "joukkoliikkeiden autonomiaa" on saanut kannatusta laajemminkin. Se pätee luonnollisesti myös ammattiyhdistysliikkeen osalta, etenkin sellaisena aikana jona työajan uudelleenjärjestelyyn tähtäävät ensimmäiset toimenpiteet sekä kansallistamiset ovat nostattaneet uudestaan esiin kysymyksen työläisten suorasta puuttumisesta tuotantolaitostensa johtoon joko neuvostojen muodossa tai muulla tavoin.

Se perspektiivi, joka tästä avautuu, ei tarkoita mitään stalinistisen kommunismin ja sosiaalidemokratian välistä "kolmatta tietä". Se on pikemminkin "neljäs tie"; se vie Ranskan vasemmiston poliittisesta traditiosta periytyvien "vallan" ja "kaksoisvallan" ideologioiden ohi ja oikaisee niitä: niin sentralismin sosialistista tai kommunistista traditiota (harhaanjohtavasti "jakobinismiksi" kutsuttua) kuin "liberalististakin" traditiota, joka on nyt pulpahtanut uudelleen pintaan "uusien yhteiskunnallisten liikkeiden" (naisliike, ekologia, pasifismi on eroa tekemättä luettu niihin ja asetettu näin samalle tasalle) etummaisena itsehallintoideologiana. Molemmat traditiot ovat kokemuksesta lähdettyjä ja joltisenkin selkeästi täysin kykenemättömiä analysoimaan edessään olevaa ongelmaa: sellaisen demokraattisen joukkopoliittikan ongelmaa.

joka kokoa kansanjoukkojen aloitteet, yhteisesti työstetyt konkreetit analyysit ja käsiteltävinä olevat toimintaohjelmat samanaikaisesti tuotantolaitosten ja työsuhteiden tasolla, elämäntavan ja kulttuurin, kunnallisten laitosten tasolla. Ja paradoksaalista on, että molemmat edellyttävät metafysisesti "yhteiskunnan" - tai ainakin sen mitä ne pitävät tämän elävänä ja dynaamisena elementtinä ("tuotantovoimien") - luonnostaan pyrkivän sosialismiin ja pääsevänkin siihen, joko koska työväenluokalla (sellaisena kuin puolue ja ammattiliitto sitä edustavat) on keskeinen asemansa tai (jos "proletariaatti on hävinnyt") koska pyrkimys itsehallintoon kuulemma yhdistää kaikki yhteiskunnallisten liikkeiden "subjektit": työläiset, maanviljelijät, teknikot, kuluttajat, naiset, nuoret, ulkomaalaiset ja ympäristön suojelijat. Molemmat pysähtyvät näillä edellytyksin vaatimaan tiettyä *subjektilla* tai valtiolliselta keskuselimeltä että tämän tulisi edustaa yhteiskunnallista liikettä ja raivata sen tieltä esteet; tällaista edellytetään valtiolta jota on pidetty suunnittelun/diktatuurin tai "rauhantuomari" valtiona ja uuden "yhteiskuntasopimuksen" valtiona. Toisin sanoen, molemmat ovat kykenemättömiä tajuamaan sitä mitä Lenin nimitti politiikan oleelliseksi "epäpuhtaudeksi" tai - jos niin halutaan - sen dialektiikaksi, joka ilmenee moninkertaisena pakkona: kukaan ei pysty sivuuttamaan valtiota valtakeskukseksi. Ei ole poliittista käytäntöä (oli se sitten vallankumouksellista tai reformistista

laatuaan) joka voisi rakentua täysin valtiotekenteiden ulkopuolella ja -lle. Ei semminkään, kun valtiolliset rakenteet ovat nykyisin yhä kiinteämmin sidoksissa tuotannon ja asuinolosuhteiden, koulutuksen ja vapaa-ajan jokapäiväisen uusin-tamisen rakenteisiin. *Toisinkin päin*: sellaista joukkopoliittikan käytäntöä ei voi kehittyä, joka määrittäisi ja selittäisi yksistään suhteestaan valtiokoneistoon ja sen rakenteiden toimimistapaan. - Toisin sanoen: yhtä vähän kuin todellisuudessa on olemassa vain valtion *ulkopuolelle* rajoittuvaa politiikkaa tai ehdottoman "antietatistista" politiikkaa, yhtä mahdoton on kuvitella luokkataistelujen ja yleensä yhteiskunnallisten ristiriitojen täydellisesti "käännöksestä" tai jännöksettömän pätevistä ilmauksesta valtion tasolla.

Lyhyesti: kuten viimeisten viidentoista vuoden ilmeisen "negatiivinen" kokemus on osoittanut, on tarkistettava dualistista ja mekanistista logiikkaa, joka rajaa valtion ja yhteiskunnan kahdeksi toisistaan riippumattomaksi sfääriksi ja johtuu näin helposti lopulta selittämään toisen "terminoin" toista tai olevan toisensa totuus. Ainoastaan tällä keinoin on mahdollista puhkaista illuusio jo käsillä olevassa sosialismista, joka "piilee latenttina" nykyisen yhteiskunnan taloudellisissa, teknologisissa tai kulttuurisissa kehitysprosesseissa ja täytyisi enää vain saat-taan maanpäälliseksi, niin kuin Marx joskus on lausautunut; ja vain näin voidaan lähestyä niitä sosialismia rakennettaessa syntyviä ristiriitoja, mille nyt on olemas-

sa vasta eräitä edellytyksiä ja mikä suuntautuu väistämättä nyky-yhteiskunnan tiettyjä tendenssejä ja "tarpeita" vastaan. Rakennettaessa sosialismia, joka edellyttää, että vallankumoukseen pyrkivissä voimissa tapahtuu pitkäaikaisen prosessin kestäessä ennalta-arvaamattomia muutoksia. Eikö sillä, jos sosialismi nousee yhtäkkiä "päiväjärjestykseen" tavalla, jota vain hyvin harva olisi muutama kuukausi sitten uskaltanut ennakoita, olekin yhteytensä mahdollisuuteen että tällaiset muutokset olisivat kriisi- ja ristiriitaisessa muodossa jo lähteneet käyntiin? Lähitulevaisuus näyttää, mitä se merkitsee.

(*Das Argument* -lehdessä 133 julkaistusta saksankielisestä versiosta suomentanut Ilona Keski-Keturi)

KIRJALLISUUS

- Balibar, E. Etat, parti, transition. Dialectiques, n:o 27, 1979.
Balibar, E., ym. (B. Bois, G. Labica, J. P. Lefeuvre): Ouvrons la Fenêtre, camarades! Paris, 1979.
Fiszbin, H. Les bouches s'ouvrent. Paris, 1980.
Moynot, J. L. Au milieu du gué, CGT, Syndicalisme, démocratie de masse. Paris, 1982.
Noiriel, G. Vivre et lutter à Longwy. Paris, 1980.
Poulantzas, N. Staatstheorie. Hamburg, 1978.
Poulantzas, N. La crise des parties: sis: Le Monde diplomatique, syysk. 1979.

Älä ihmettele Ota selvää

- Eduskunnassa tehdään viikoittain päätöksiä, jotka vaikuttavat Sinunkin elämääsi.

- Älä jää ihmettelemään, kun asioista puhutaan. Hanki itsellesi oikeat tiedot.

- Ota yhteys alueesi kansanedustajaan ja kysy miten asiat ovat. SKDL:n eduskuntaryhmä toimii yhteydenottoasi.

- Seuraa myös kansandemokraattisia päivälehtiä. Ne kertovat nopeasti ja luotettavasti eduskunnan tapahtumista.

SKDL:n eduskuntaryhmä
00102 Eduskunta
Puh. 90-4321

Yksinäisyyden tuska, pelit, kohtaaminen

Matti Hyvärinen

Mitä tapahtuikaan, Antti Eskola? minusta tuntuu, että olimme etsimässä jotakin samasta kaupungista, näimme toisemme kadun vastakkaisilla puolilla, huikkasimme yli liikenteen melun – ja taisimme vielä puhua eri kielillä samoilla sanoilla.

Tunnen itseni yhä epävarmemmaksi. Kielen, käsitteiden puute vainoaa yritystämme keskustella, sanoa jotakin merkittävää ihmisten läheisyyden, avoimuuden, kohteliaisuuden ongelmista. Jokainen noista voitaisiin kääriä lainausmerkkeihin, eiväthän niiden merkitykset ole selviä, yhteisiä tai välittömästi avautuvia.

Kun siis kirjoitan, kirjoitan etsiäkseni kieltä, puhumisen mahdollisuutta. Väärinkäsitysten ja kinastelujen välttämiseksi muistutan (vielä kerran) niistä asioista, joista olen samaa mieltä Antti Eskolan kanssa:

– Ihmisten kanssakäyminen tarvitsee kaikkia kulttuurisesti kehittyneimpiä muotojaan, älyn ja teorian hienostuneimpia apuvälineitä. Me emme voi palata kuvitella palavamme johonkin "puhtaan aistimelliseen" tai "biologis-avoimeen" kosketukseen.

– Totta kai meillä on oikeus pitää myös etäisyyttä toisiin ihmisiin. Säilyttääksemme minuettemme tai voimistaksemme sitä meidän on useinkin pakko (ja järkevää) vetäytyä naamioiden suojaan, lupua vaikkapa sosiaalisten pelien tunnollisesta pelaami-

Tämä kirjoitus on inspiroitunut seuraavasta keskustelusta: Antti Eskola: Vuorovaikutus, muutos, merkitys. Tammi. 1982, erityisesti sivut 195-203; M. Hyvärinen: "Pelit, puhe vai kohteliaisuus". Soihutu 4/82; A. Eskola: "Herkkyyttä välineillä". Soihutu 5/82.

sesta. "Rehellisyydestä" ja "avoimuudesta" voidaan tehdä myös sosiaalinen peli, johon jokaista vaaditaan mukaan. Näin "rehellisyys" voikin olla vain yksi uusi naamio tai peli, jonka suojista isketään toista armottomasti arimpiin mahdollisiin kohtiin. Näin syntyy kysymys siitä, mitä avoimuus, rehellisyys, naamiot ja pelit todella merkitsevät kielessämme ja todellisuudessamme.

Jääkö nyt jäljelle jokin olennainen ero, erimielisyys, josta kannattaisi jatkaa puhetta? Luulen, että kyse on ohjelmien erilaisuudesta. Minä koen narsismin pääongelmaksi tuon laajentuneen, läpitunkevan (mutta samalla heikon!) minuuden, joka estää aina lopulta havaitsemasta toisen ihmisen itsenäistä olemassaoloa. Kykenemmekö kohtamaan toisen ihmisen olennaisesti sellaisena kuin hän on, meistä irrallisena olentona, vai koemme hänet loputtomiin vain äitinä, isänä, siskona, pelikaverina ("vaimo", "rakastaja", "Suurenmoinen Olento"), omien fantasioittemme ja projektioittemme hahmona, näemmekö toisen ihmisen olemisen ja toiminnan vain reagoitina meihin itseemme, vain itsemme kautta. R. D. Laing on puhunut paljon viisasta siitä, miten vaikeaa on tuhansien pelien ja kuvitelmiin kudosten läpi nähdä toista ihmistä.

Doris Lessing on tavoittanut jotain hyvin olennaista samasta ongelmasta "Kultaisessa muistikirjassaan". Teoksen päähenkilö Anna Wulf arvioi ihmisiä sillä perusteella, miten "korkalla" tai olennaisella tasolla he ovat kyenneet nimeämään hänet. Elämä on kohtaamista ja sattuva nimeäminen tekee meidät onnellisiksi. Tämä on ohjelmallinen kanta-ni.

Ahdistuneisuuteni ja kriittisyyteni Eskolaa/Sennettiä luokessani liittyy siihen, miten avuttomina ja nurinkurisina koen heidän ratkaisunsa juuri tuon narsismin perusongelman edessä. Kohteliaisuus, etäisyys ja naamiot voivat olla selviämiseen tarvittavia suojavälineitä, mutta kenet me niiden kautta kohtamme? Niin lämpimästi kuin yhdyinkin Antti Eskolan puheeseen kehittyneimpien vuorovaikutuksen muotojen puolesta, joudun kysymään: mitä ja minkälaisia ovat nuo "kehittyneemmät" muodot? Tässä kohden pidän Eskolan kritiikin suuntaa ("kehittyneempien" muotojen puolesta avoimuuden uhkaa ja "välittömyysuskoa" vastaan) jokseenkin mielettömänä tai ainakin perifeerisenä.

* * *

"Avoimuus" ja "kohteliaisuus" ovat molemmat sanoja, joiden varaan voidaan rakentaa tarpeettomia vääntelyitä, yhtä hyvin niiden tarjoaman suojavarustuksen takaa voidaan käydä raakoja pelejä. Muistettakoon vaikka tässä, että elämme luokkayhteiskunnassa, jossa pääomasuhde hallitsee ja jossa meitä usutetaan jatkuvaa keskinäiseen kilpailuun hierarkisesti ja taatun patriarkaalisesti rakennetuissa työorganisaatioissa. Ottaakamme esimerkiksi työpaikka, jossa keskinäinen kilpailu ja kateus on läpitunkevaa, jossa solidaarisuus ei artikuloidu.

Näistä valmiista ehdoista lähdettäessä voivat sekä "avoimuus" että "kohteliaisuus" toimia vain irvikuvina. Ne voivat vain kuvata tapaa, jolla kilpailupeliä pelataan. "Avoim" ihminen levittelee suulaasti yleiseen keskusteluun jokaisen yksilön arimat kysymykset ulkonäöstä aviollisiin vaikeuksiin. "Kohteliaisuus" säilyttää muodollisen hymynsä ja etäisyytensä jäytäkseen taitavammien selän takana, kivutakseen turvallisemmin. – Tästä näkökulmasta voidaan Sennettin ja Eskolan varoittelu avoimuudesta vastaan ymmärtää juuri turvautumiseksi ulospäin suuntautuneiden, suulaan ylisosiaalisten ihmisten sosiaalista terroria vastaan.

Käsitteitemme avuttomuuden lisäksi voimme huomata toisenkin asian. "Oikeus" etäisyyteen, naamioihin, ei-avoimuuteen on sekin rajallista; on asioita joiden avoimelta käsittelyltä me emme voi paeta. Tämän jyrkän normatiivisen väitteen selvittämiseksi teen vielä yhden harharetken etämmäs vääntelystämme.

* * *

Vuosi sitten esitin (Soihutu 4/81) keskusteluun puoluejulkisuuden käsitteen. Ajattelin silloin julkisuutta lähinnä demokration ja päätöksenteon muotona: demokraattisessa puolueessa olisi oltava yksi, yhteinen, olennaiset asiat käsittelemään kykenevä julkisuus, yhteinen keskustelu ennen päätöksentekoa.

Näin esitetty julkisuuden käsite on kuitenkin vielä liha-ton ja veretön abstraktio. Os-kar Negtin ja Alexander Klugen julkisuuden käsite rakentuu kuitenkin toisin: keskeistä on, miten pirstoutuneesti tai kokonaisuksi julkisuus kykenee tiivistämään kokemuksemme. Tärkeintä ei siis ole vain ajatusten ja mielipiteiden sinkoileminen "julkisesti", vaan julkisuuden kyky välittää, tiivistää, artikuloida esimerkiksi koko työväenluokan kokemus. Porvarillinen julkisuus välittää tätä kokemusta vain pirstottuna, "proletaarisen julkisuuden" ajatus on vasta haave, yritykset luoda sitä ovat aina olleet liian loh-koutuneita. Meillä esimerkiksi Hannu Salama on välittänyt julkisuuteen sellaisia työväenluokan ristiriitaisia kokemuksia, jotka ovat puuttuneet työväenlehtien luomasta poliittisesta kiiltokuva-julkisuudesta.

Negtiltä ja Klugelta siis opimme, ettei julkisuus ole niinkään "salaisuuksien paljastamista", saati sitten raatelevaa intimitteettien vaihtoa tai repostelua, vaan yhteisen kokemuksen yhteistä ilmaisu- ja artikulointia.

Marxin ja Freudin jälkeen kuitenkin tiedämme, miten vähän tiedämme itsellemme ja ympärillämme tapahtuvien asioiden todellisesta luonteesta. Tapahtumilla ja organisaatioilla on latenteja, piiloisia funktioita, joista meillä ei

mahdollisesti ole aavistustakaan. Julkisuus ei siis voi toteutua vain normatiivisesti, hyvän tahdon varassa, yhteisellä julistuksella.

Julkisuus on siten toimies-saan aina vahvasti teoriaväli-teistä. Mitä kehittyneempi teoria meillä on kulloisestakin vuorovaikutuksen muodosta, sitä suurempi voi olla julkisuuskin. (Tästä muuten seuraavat kohtalokkaimmat rajat SKP:n puoluejulkisuudelle. Koska puoluetta koskeva teoria käsittelee tosiasiaa vain puolueen ihannekuvaa, ideaalimallia, puuttuu puolueelta tyystin kriittinen teoria siitä, miten puolue todellisuudessa toimii. Kun vakavasti otettava teoria puuttuu, toimitaan arkitietoisuuden varassa, sokeina ja avuttomina piilo- ja häiriöfunktioiden edessä. Tästä, eikä pelkästä johtajien pimityshalusta, juontuvat puolue-julkisuuden kohtalokkaimmat rajat SKP:ssä).

* * *

Vähitellen aloin huomata, että julkisuuden käsite ja normi on merkittävä ja olennainen oikeastaan kaikissa yhteisöissä, kaikissa suhteissa. Myös perheen, epävirallisen ja organisoitumattoman yhteisön (esimerkiksi vaihtohto-liikkeiden "näyttämön", scenen), ystävyys- tai rakkaus-suhteen ongelmia voidaan tematisoida ja ratkaista julkisuuden käsitteen kautta. Taas-kaan kyse ei ole siitä, että ystävälle tulisi "uskoutua", kyse on suhteen todellisuuden ja yhteisen olennaisen kokemuksen ilmaisemisesta.

Itse olen omaksunut tätä julkisuusperiaatetta normina, jolla yritän jäsentää koko elämäni. Olen ymmärtänyt niin, että perheessä vallitseva todellisten ongelmien salailu, päätösten ja ratkaisujen selittämätön tapahtaminen lasten eteen olisi yhteydessä paranoiksi kutsutun käyttäytymistavan syntyyn. Salaliittojen epäily, salaisten voimien epäily ja varotoimet ovat ilmeisen johdonmukainen käyttäytymistapa maailmassa, jonka todelliset voimat, ongelmat ja syyt jäävät lapselle salaisuudeksi.

Voimme nyt palata jo avoimuuteen. Avoimuus on minulle ennen kaikkea julki-

suusperiaatteesta kiinni pitämistä kussakin suhteessa, kussakin yhteisössä. Nyt on selvä, että tällainen avoimuus joutuu aina ja jokaisessa suhteessa välttämättä törmäämään etäisyyden, itsesuojelun, "kohteliaisuuden" ja hienotunteisuuden muureihin. Ei ole olemassa itsestään selviä, "oikeita" rajoja. Ei ole tietä ilman loukkauksia, loukkaantumisia, yhteentörmäyksiä. Ja se, mitä ajan takaa, on teesi: "kohtelias etäisyys" saattaa olla kohtalokkain ja seurauksiltaan tuhoisin tapa välittää näitä törmäyksiä. Sillä kun menetetään julkisuus (ja avoimuus), menetetään myös suurempia arvoja.

Palatkaamme hetkeksi alussa kuvatulle kilpailuhenkiselle työpaikalle. Julkisuus edellyttäisi toki kykyä tematisoida ja ilmaista työpaikalla vallitseva turha kilpailu, hierarkia ja kateus. Pitäisi siis selvittää, miksi tekee mieli "iskeä kuonoon yhtä jos toistakin päivän mitaan tapaamaansa ääliötä". Vasta tällaisen julkisuuden kautta voi myöskin työntekijöiden yhteinen solidaarisuus artikuloidua.

Minua toki voidaan syyttää siitä, että ajatukseni on kovin idealisoitu. Olkoon. Olennaisempaa on havaita, ettei julkisuuden luominen tai palauttaminen mihinkään suhteeseen, yhteisöön voi tapahtua ilman loukkauksiksi koettuja yhteentörmäyksiä. Kärjistääkseni: en tunne kohteliaita teitä julkisuuteen. Mutta ei meidän tarvitse rakastaa jokaista, olla jokaisen läheinen, vaatia jokaisessa suhteessa samaa julkisuutta. "Kehittyneiden suhteiden" ja "kehittyneen kanssakäymisen" odottaminen ilman avoimuutta ja julkisuutta: se on turhaa itsepetosta.

* * *

Sana "kohteliaisuus" on oikutteleva, epämääräinen, ei-tunnuksellinen käsitteeksi. Haluaisinkin puhua kohteliaisuuden tunnollisuudesta. Sana on paristakin syystä aivan onnettomassa suhteessa narsismin (ja erityisesti miesten) ongelmiin. Narsisteille ja miehille tuntuu olevan kutakuinkin mahdotonta asettua toisen ihmisen asemaan, oivaltaa ja tunnustaa toisen ih-

misen itsenäinen olemassaolo, tunteet ja pyrkimykset.

(Paradoksi: eräänä iltana erässä ravintolassa pöytäamme istuu kaksi maanisessa tilassa olevaa tunkeilevaakin tunkeilevampaa, kuuroakin kuurompaa nuorta miestä, jotka ilmoittautuvat Antti Eskolan kiihkeiksi ihailijoiksi. Suutun lopulta: vakuutan ymmärtäväni Eskolan vaatimuksia jonkinmoisesta kohteliaisuudesta. Turha odottaa, että ihailijat olisivat ymmärtäneet tätäkään ajatusta).

Ongelma: pitäisi herkistyä myös kuulolle. Äsken kuvattu episodi viittaa siihen, että ainakin minimimäärä kohteliaisuutta on monessa tilanteessa tarpeen. Mutta kohteliaisuus voi yhtä hyvin olla etäisyyteen jäämistä, välinpitämättömyyttä. Se ei pidä sisällään olen-naista herkkyyden, kohtaamisen elementtiä. Siksi se ei osu peruskysymyksiin.

Onnettomampi yhteys sivuaa narsistien loputonta suosion, rakkauden kaipuuta, kielteisen arvostelun tai tör-mäysten liiallista pelkoa. Tästä seuraa hieman paradoksaalinen tilanne: toisaalla inti-miteettien narsistinen ja pelimäi-nen vaihtaminen, toisaalla kuitenkin julkisuuden ja avoi-muuden pelko. On parempi vaieta hankalista asioista, ehkä ne katoavat muutenkin.

Tuntuu pahalta, mutta säilyt-tääkseni kohteliaasti iloisen pinnan ja ollakseni ei-hankala vaikenen pahasta olost, vai-kenen kutistumisestani, vaike-nen täyttymättömistä toiveis-tani. . .

Kirjallisuudessa pistää sil-mään sana "raivo" narsisteista puhuttaessa. "Kohtelias" so-peutuminen tilanteisiin, oman terveen egoismin jatkuva tu-kahduttaminen, jatkuva tai-puilu sosiaalisen suosion säi-lyttämiseksi, pelaaminen itsensä kuuntelun asemasta, pe-lien jatkaminen julkisuuden ja avoimuuden asemasta – kaik-ki tämä tahtoo purkautua mielettömänä raivon tai itsetu-hon purkauksina. Raivona, kun vaimo ei suostukaan enää olemaan kaikki hyväksyvä, kaikki silittävä, vain-rakas-tava totaliteetti, uusi äiti.

Kohteliaisuus: suhteiden ra-japyykki. Suhteiden *sisällä* koen sen kohtaamisen ja avoi-muuden ikuisena vihollisena.

* * *

Ingmar Bergmanin elokuvat tutkivat hellittämättä ihmis-ten välisen kohtaamisen, rak-kauden, mutta myös pelien ja kohteliaisuuden ristiriitoja. "Kuin kuvastimessa" pohtii juuri rohkeutta/arkuutta koh-data ihminen, joka kieppuu psykoosin partaalla. "Sairas-

tuvan" nuoren naisen avio-mies on lääkäri, joka esiintyy myös vaimonsa kohteliaana suojaajana, "aviomies-isänä". Elokuva tulvii tuskallisia koh-tauksia, joissa "aviomies-isä" ei pääse irti suojelevasta koh-teliaisuudesta, osoittautuu pelkuriksi ja kyvyttömäksi kohtaamaan vaimoaan ihmisenä. Hänen osansa pelissä on soittaa ambulanssi ja antaa vaimolleen rauhoittavat lää-keet. Elokuvassa käydään koko ajan tämänkaltaisia kes-kusteluja: "Etkö haluaisi, että minäkin olisin lämmin, avoin ja iloinen?" – "Ei, minä rakas-tan sinua sellaisena kuin olet" (eli minä voin hoitaa sinua vain niin kauan, kuin pysyt "sairaana"); "Sinä olet niin hyvä ja ymmärtäväinen, minä olen aina niin paha sinulle", – "Ei se mitään, minä rakastan sinua" jne. jne. Kohteliaisuus ja halu suojella kulkevat koko ajan avoimuuden ja kohtaa-misen edellä; elokuvan pääs-tessä loppuratkaisuunsa mies on enää hölmistynyt ja hyödy-tön sivustakatsoja.

"Syyssonaatti" puolestaan tuo ensi alkuun eteemme ku-van työkeän epäkohteliaasta ja hyökkäävästä tyttärestä, joka ahdistelee hienostuneen viisasta äitiään. Katsoja pako-tetaan käymään läpi piinalli-nen yhteenotto, jonka aikana pianistiäidin vetäytyminen

omaan kohteliaan etäiseen maailmaansa, linnakkeiden rakentaminen omaa tyttärtään vastaan puretaan muuri muu-rielta. Hirveää epäkohteliai-suutta, hirveää "tunkeilua", mutta elintärkeää tyttären koko itsetunnon rakentamisel-le, eristäytymisen voittamisel-le. Yhteenottojen raunioille jää orastamaan toivo siitä, että äiti ja tytär voisivat sittenkin kohdata. . .

Näissä kummassakin eloku-vassa on kyse myös siitä, mi-ten vallitsevan pelin jatkami-nen, kohteliaan etäisyyden säilyttäminen merkitsee samalla alistavan valtaraken-teen säilyttämistä. Elokuvien naiset voivat murtautua ulos asemastaan vain rikkomalla tyystin entiset kohteliaat pelit.

* * *

Kohteliaisuus, valta ja kak-soisside (jotka Eskola kirjas-saan lukee "kehittyneiden vuorovaikutusmuotojen"

joukkoon) punoutuvat aukot-malta tuntuvaksi tuhoisaksi verkostoksi Simone de Beau-voirin loisteliasen kirkaassa novellissa "Murtunut nai-nen". Tarina alkaa tavan-omaisesti: nainen huomaa, että hänelle lähes kaikkea elä-mässään merkinneellä avio-miehellä onkin rakastajatar. Tyypillistä: miehelle salaisuu-den "paljastuminen" merkit-see oikeastaan helpotusta ja lupaa avoimesti pelata uudella tilanteella.

Mies haluaa olla kohteliaan ystävällinen. Hän vakuuttaa, ettei suinkaan ole lakannut rakastamasta vaimoaan. Asiat kyllä varmasti järjestyvät, täy-tyy ottaa vain rauhallisesti. Älyllisesti mies rauhoittaa vai-moaan, vakuuttaa rakkaut-taan, suhteen jatkumista, sitä miten oikeastaan mitään ei ole muuttunut. Naisen ystävät va-kuuttavat samaa. . . kyllähän kaikki tietävät, miten ohime-neviä syrjähyppy ovat, miten luonnollisesti kaikki miehet niitä harrastavat. *Emotionaa-lisesti* nainen kokee itsensä kuitenkin päivä päivältä yhä lyödyttyksi. Todellisessa käytännössään mies loukkaa ja laiminlyö häntä avoimesti, omistautuu rakastajattarel-leen.

Älyllisesti mies pitelee vai-moaan kohteliaasti kädestä – lyödäkseen häntä emotionaa-

lisesti kaiken aikaa. Nainen kokee, tuntee miten kaikki murtuu alta, mutta tämänkin murtumisen aitous ja merki-kokemuksen aitous ja merki-tys riistetään häneltä uskotte-lemalla koko ajan miten hyvin asiat lopulta ovat. Petetty ja loukattu, vaille oman koke-muksensa uskottavuutta jätet-ty nainen alkaa murtua.

Tämä kaksoissiteestä ja kohteliaisuuden kohtalokkuu-desta. Välitön todellisuuden kohtaaminen olisi tietenkin ollut äärettömän raskasta ja vaikeaa Beauvoirin kuvaamal-le (varsin rajoittuneelle) nai-selle, mutta raskaimmaksi muodostui kuitenkin kohte-liaisuuteen kiedottu valheelli-suus, tuhoisa valtapeli.

* * *

Antti Eskola puoltaa "kult-tuurisesti kehittyneitä" vuoro-vaikutuksen muotoja välittö-myyden ja pelkän aistimelli-suuden sijaan. Tässäkö onkin hänen ohjelmansa paradok-saalisuus? Käsitteellistettyäni avoimuuden ja esitettyäni kohteliaisuuden ongelmalli-suuden olen valmis esittä-mään tiivistetyn johtopäätök-sen:

Juuri avoimuus on meidän kulttuurissamme teoriatilanteis-tä toimintaa, toisin kuin peli ja kohteliaisuus, jotka ovat spontaaneja käyttäyty-mismuotoja. Pelejä voi tuki pelata tietämättäänkin: niistä vapautuminen edellyttää niiden tuntemusta, omien pyrki-mystensä tuntemista.

* * *

Eskola siteeraa A. N. Leont-jevia: "Kun asetetaan rinnak-kain inhimillisen ajattelutoi-minnan tuloksena syntyneen tiedostamisen rikkaus ja aisti-mellisuutemme välitön panos, huomataan heti jälkimmäisen suunnaton rajoittuneisuus ja melkeinpä mitättömyys".

En tiedä, mitä A. N. Leont-jev on ajanut takaa, mutta en osaa nähdä tuota ajatusta muuta kuin suunnattoman ba-naalina ja hedelmättömänä vastakkainasetteluna. Onko tarkoitus siirtää sivilisaatio-kriittistä biologiakritiikkiin?

Mitkä ovat todellisia ongel-mia tältä kannalta kulttuuris-samme? Olisiko niin, että "ri-kas kulttuuri" olisi jäämässä "välittömän aistimellisuuden"

jalkoihin? Miten tähän voi-daan suhteuttaa uuden vasem-miston tunnus "uudesta aisti-mellisuudesta", tunnus joka on elänyt ja kypsytynyt erityi-sesti uuden naisliikkeen kuo-hunnassa?

Minulle itselleni tämä "ri-kas kulttuuri" opetti jo hyvin varhain monia perusasioita. Miehet eivät esimerkiksi itke, vaikka olo olisi kuinka ahdis-tunut, tilanteet kuinka vaikei-ta tahansa. Miehet ovat patou-tuneita, umpimielisen oikutte-levia ja kurinalaisen pyrkiviä, sellaisia kuin Max Weber on yksityiskohtaisesti "Protes-tanttisessa etiikassaan" ku-vannut. Niinpä keskityinkin rikkaan kulttuurimme tutki-miseen ja sieluni ylentämiseen jo varhain. Ehdin kuluttaa elämäni kolmekymmentä en-simmäistä vuotta, ennen kuin vakavasti aloin antaa täyden arvon aistimellisellekin koke-mukselle, tunnustaa oma ko-kemiseni. Ja en voi sille mi-tään, Antti, että nyt koen kanssaveljiemme musertavan enemmistön jokseenkin yhtä vapautuneina ja luonnollisen aistimellisina kuin rautakanki sateisena syyssyönä hylätyllä ratapihalla. Tämä on se mi-tä taamattoman suuri, tuskan-täyteisen ahdistunut ongelmakimppu, jota sitten muutamat ihmiset ovat (lyhytnäköisesti) paenneet sinun kovasti arvos-telemisiin sensitiviteyden training

-harrastuksiin ja muuhun al-keelliseen välittömyysoppiin. Näin koen kritiikkisi: pel-loille villinä virtaavia puroja sinä arvostelet kiivaasti, joen-tukin massiivisen ja hyö-dyttömön padon jätät rau-haan.

Ilman perusteluja esitetty Leontjev-lainaus maistuu sekä ylihistorialliselta että kulttuu-risokealta. Ei meillä ole annet-tuna "kulttuuria" tai "aisti-mellisuutta", josta voisimme napsia niitä oikeita hedelmiä. Varmaankin on naiivia, mikä-li esimerkiksi naisliike pyrki löytämään valmiin ratkaisun, joka olisi "koodattuna" nai-sen biologiaan. Mutta naisliik-keen piirissä on tehty kulttuu-riamme mullistavia avauksia ruumiillisen ja henkisen *suh-teiden* uudelleenmäärittelemi-seksi.

Eihän kyse ole ollenkaan siitä, miten me annostelemme tai vertailemme "kulttuurin" ja "aistimellisen" rikkautta: ongelmanahan on löytää ne uudet leikkauspisteet, uudet yhtymäkohdat, uudet suhteet ja niille perustuvat uudet käy-tännöt, jotka mullistavat sekä aistimellisuutemme että va-pauttavat meitä kulttuurimme kielteisimmästä roinasta. Leontjev-sitaatin naiivi kult-tuurioptimismi suoraan sano-en allottää, kun muistaa kult-tuurimme todellisen ristiriitai-suuden ja tukahduttavuuden.

Christoffer Lasch viittaa muuten itsekin siihen, miten heikosti narsistien aistimelli-suus todellisuudessa kehittyi. Hän viittaa narsistien pa-konomaiseen haluun etsiä yhä uusia ja uusia seksuaalisia kumppaneita. Ei siksi, että narsistit olisivat niin ihmeen syvällisesti ihastuneita seksu-aalisuuden tai rakastelun ih-memaiseisiin, vaan vahvis-takseen heikkoo minätunnet-taan, todistaakseen itselleen, että minua rakastetaan, että minut hyväksytään. Hyväksy-tyksi tuleminen tarve ja siis viime kädessä sosiaalinen peli – eikä sokea biologinen vietti! – olisi näin tunnetun don juan-käyttäytymismallin takana. Lasch viittaa siihen aivan yk-sinkertaiseen ja kaikei kohtuullisen yleisesti tunnettuun, etten sanoisi triviaaliin tosi-seikkaan, että itse seksuaali-nen nautinto, sanottaisiinko seksuaalinen kohtaaminen, jää sekin olemattomaksi tai latteaksi ohimenevässä tai ko-vin lyhytaikaisissa suhteissa. Lasch esittääkin vastapainoksi käsitteen "seksuaalisuuden el-laborointi" (kuulostaa tiede-miehen keksinnöltä; laborato-riossa kehitellyltä seksuaali-suudelta, mutta olkoon), aisti-mellisen kokemuksen syventä-minen, joka juuri on narsistin ulottumattomissa.

Tämä on tärkeä näkökul-ma, koska korkeissa yliopis-tollisissakin keskusteluissa aletaan tuhoisasti uskoa yhtä-löön narsismi = nautinnonha-lu. Ompa tutkijoita vaadittu jo yliopistojen avajaispuheissa luopumaan narsistisesta nau-tinnonhalustaan ja palaamaan protestanttisemmille vesille, tutkimaan "luonnon ja yhteis-kunnan hallintaa". Väitän: juuri noin puolustautuu nar-sistinen kulttuurimme uhkaa-vaa emansipaatiota vastaan.

Kulttuurimme on vajavai-sesti kehittynyt ja rampa olen-naisesti siten, että aistimelli-sen ja kulttuurisen, tunteen ja järjen, ruumiin ja sielun välin on rakennettu niin armoit-toimat barrikadit. Jokainen, joka avaa silmänsä yhdessäkin tie-teellisessä (tai poliittisessa) konferenssissa tai tapahtumas-sa, voi nähdä ja *tuntea* sen ot-tis. Siksi matkalla "kulttuu-ri" kehittyyneempiin vuoro-vaikutusmuotoihin me jou-

dumme tutkimaan juuri tätä rajamaastoa.

Enemmän kuin tiedemies-ten monet kirjat ovat minua tässä auttaneet Anais Ninin henkevä aistimelliset, uusia värejä ja uusia väriästä henkivät päiväkirjat. Meistä miehistä hän kirjoittaa niin satuttavasti: "Minä reagoisin arkipäiväisiä, yksilöllisiä miehiä vastaan. En halua nimetä heitä. Tapaan heitä joka paikassa, proosallisia miehiä jotka jalat maassa puhuvat herkeämättä poliitikasta mut- ta eivät ikimaailmassa musiikista tai mielihyvystä, jotka eivät koskaan ole vapaita jokapäiväisten ongelmien taakasta, eivät koskaan ole iloisia, riemastuneita, vaan kuin betonina ja terästä tai kuin työhevosiä, ruumiistaan piittaamattomia, vallan riivaamia". Ei mielihyvystä... ovat ruumiistaan piittaamattomia! Pökölöt ovat olleet pökölöitä jo 40 ja 50 vuotta sitten, mutta kulttuurimme kiistat- tomasti kuuluva A. Nin on nähnyt ja tuntenut tämän on- gelman jo silloin. Milloin me sen myönnämme?

* * *

Lainaan vielä Sennettiä (Es- kolan tapaan): "Koska jokai- nen minä on jossain mitassa kauhukabinetti, voivat sivisty- neet suhteet ihmisten välillä kehittyä vain siinä laajuudessa kuin himon, ahneuden ja ka- teuden pikku salaisuudet pide- tään sisään suljettuna". Sivisty- neet pikku suomalaiset mie- het pitävät todellakin kauhu- kabinetin sisällä, kunnes jonain päivänä tarttuvat kir- veseen tai rautakankeen, te- kevät kauhukabinetin tun- netuksi vaimolleen tai ryppy- kaverilleen.

Minä en ymmärrä ihmisku- vaa, jossa "sisälle" voidaan sulkea "kauhukabinetteja", jotka eivät muka sen jälkeen tuhansin eri tavoin säteilisi toiminnassamme.

Mikäli ihminen uskaltaa – vaikka pala palalta – kohdata itsensä, perintönä saamansa kauhukabinetin, voi hän voittaa myös halunsa kätkeä ja kieltää tämän todellisuuten- sa. Olen naiivi: olen nähnyt joidenkin kauhukabinetin sulavan lopulta puhumisen, itsensä ja toisen ihmisen koh- taamisen kautta.

Bergmanin elokuva "Kuis- kauksia ja huutoja" kertoo ka- rusti sennettäläisistä ihmisistä, jotka yrittävät pitää kauhuka- binettin sisällä, niitä tun- nustamatta. Kun he eivät us- kalla kohdata itseään, omia pimeitä voimiaan, ovat he avuttomia ja lähes paniikissa kohdatessaan kuoleman. Berg- man panee jo kuolleen sisaren valittamaan kylmyyttä, pyytä- mään muilta lämpöä. Sisaret järkkivät, ovat hyödyttömiä ja kylmiä, pakenevat tilannet- ta. Muurien ylläpitäminen ei estä sitä, etteivätkö he olisi valmiita viiltelemään ja louk- kaamaan toinen toisiaan.

* * *

Me olemme kokonaisuus. Jotenkin se olisi tunnustetta- va, lakattava tuhoamasta itse-ämme, taisteltava kulttuurim- me tuhoavuutta vastaan.

Anais Ninin "kohtaamisen" ja Doris Lessingin "nimeämi- sen" jälkeen on pakko myön- tää, että avoimuuden lisäksi "välittömyys", rohkeus hylätä naamioita ja pelejä, kuuluu juuri kehittyneimpiin vuoro- vaikutuksen muotoihin. Peli- en ongelma: valta ja alistami- nen tunkeutuvat moninkertai- sesti jokaiseen tekoon, jokai- seen huokoseseen. Pelissä pai- kat, roolit ovat valmiina – Kaisan paikalle voimme lait- taan Miinan, Villen paikalle Eskon – radat ovat valmiiksi piirretyt. Orja on orja, alistet- tu on alistettu, narri on narri. Pelit tulkitaan myös eri ta- voin, eri pelaajat saattavat ku- vitella olleensa mukana täysin eri peleissä (kun kohtaamista ei tapahdu). Kenet me koh- taamme valmiiksi piirretyillä radoilla?

Todellinen kohtaamisen ilo on pelien rikkomisen iloa, leikkii, jossa luominen ja fan- tasiakin mahtuvat mukaan. Aivan oikein – tämä ei voi ta- pahtua "pelkän" aistimelli- suuden keinoin tai sokean eläimellisyuden kautta: mei- dän on ensin tunnistettava pe- lit kävelläksemme niistä ulos. Yhtä paljon kuin elämä on kohtaamista, on se myös peli- en jättämistä. Eikö juuri tämä vaadi älyä ja kulttuuria, uudenlaista älyä ja uudenlais- ta kulttuuria? (Naiset tekevät pilkkua koko erottelusta. Sa- novat: aivot ovat rakastelun

keskeinen elin. Välittömyyden palvontaa? Aivofetisismiä?)

* * *

Kyky tunnistaa toinen ih- minen, rohkeus astua sisään (jo ensimmäisten kynnysten yli) on itsensä kohtaamisen, kymmenien tai tuhansien me- kanismien ja pelien tunnistami- sen tulosta. Välittömyys, kyky ja uskallus lähestyä suo- raan on siis hienostuneimmin kulttuurista. Se on kaikkea muuta kuin ihmisen kaoottis- ta ahdistusta siitä, että hänen ainoa pelinsä on rikottu ja hän on ajautunut anomiaan. Älyn ja kulttuurin välitykset eivät merkitse tai vaadi raskasmi- listä varauksellisuutta, yhtä vähän kuin välittömyys mer- kitsee tahmeaa empatiointia, haaleavetistä umastelua. Lä- hestymisen suoruudesta on Marianne Ahrne kertonut kir- jassaan "Raunioissa kukki omenapuu" ja elokuvassaan "Niin lähellä, niin kaukana".

* * *

Olen edennyt fragmentein, paloina. Kenties on siksi ai- heellista päättää muistutuk- seen tämän lähestymistavan rajoista. Anais Nin kirjoittaa: "Joycesta Proustiin jatkunut ihmisen paloitte- lu, solujen ha- joitus analyttisen silmän edessä, uraaniatomien halkai- su, aiheuttavat ketjureaktioita. Ihminen on tehtävä uudestaan ehjäksi intohimon ja uskon voimalla". "Myös analyysi voi pirstoa ihmistä. Se on kak- sinainen rooli. Mutta nyt minä ymmärrän selvästi, että molemmat ovat välttämättö- miä: että on eletävä intohi- moisesti ja sokeasti, otettava riskejä, ja myöhemmin sitten tulkittava, jotta oman minän voi pelastaa tuholta, jos kaikki osoittautuikin luovan intuiti- on sijasta illuusioksi."

Niin. Mikä olisikaan meille helpompaa kuin teoretisointi. Sen lisäksi on vielä eletävä.

Jälkikirjoitus

Tulipa kirjoitettua ihailen naisista! Siinä liikutaan taas uuden salakuopan partaalla. Todelliset naisihmiset ovat tietenkin enemmän tai vähem- män rajoittuneita, ristiriitai- sia, raadollisia, inhimillisen heikkoja. On tietenkin älytön- tä, jos hajanaisiksi ja sekaviksi

ja niin likaisiksi itsensä (ja etenkin muut miehet) kokevat narsistimiehet projisoivat kai- ken voiman, ymmärryksen, kestokyvyn, ehjyyden Uuteen Naiseen. Naisten Ihanuus ja (nyt henkiseksikin tunnustet- tu) voima voivatkin olla vain muodikkaampi kultivointi donjuanismille, joka tapauk- sessa nämä projektiot jättävät vastuun suhteissa edelleenkin naisille. Tilaa miesten uuden- laiselle, vahvalle ja vastuulli- selle identiteetille ei näin jää. Ihmisten ihannoimisen asemes- ta tavoitteeni on ollut naisliik- keen, naiskirjallisuuden kult- tuuriamme mullistavien ja ri- kastavien ominaisuuksien ko- rostaminen.

SOIHU munasi jälleen!

Soihtu 5/82 oli oikea emä- munausten julkaisu. Emme tässä edes viitsi puuttua sisäl- löllisiin, eli juttujen harmaut- ta, vaikeaselkoisuutta tai har- haoppisuutta koskeviin moit- teisiin, joita olemme valppail- ta lukijoillemme saaneet. Mainitsemme vain seuraav- vat teknisemmät munaukset:

1. Lukijoiden tyhmyyden tes- taamiseksi lehden välissä oli kirjapainon arkistohyllystä löydetty vuoden 1981 tilaus- ten tilillepanokortti! Lehden tilaushinta on 65 eikä 75 markkaa, kuten ennen muin- noin. Soihtu on lehti, jossa hintakin painuu alas periaat- teiden mukana! 75 markkaa maksaneet pääsevät tyhmyyt- tään mukaan Soihtuun tuki- kamppanjaan, tarvittaessa ta- haton petos korvataan.

2. W. F. Haugin artikkelista puuttuu lähdeluettelo. Asian harrastajat löytävät luettelon Das Argument -lehden nume- rosta 129 tai voivat tilata sen suoraan, puh. 90-661 851, Jussi Silvonen, joka lähettää mieluusti lähdeluetteloita sa- latakseen munauksen tekijän henkilöllisyyden.

3. Samaisesta Haugin artikke- lista puuttuvat kääntäjien ni- met. Käännöksen kieliasua koskeviin valituksiin ja mah- dollisiin kiitoksiin vastaavat: Juha Koivisto, Jussi Silvonen, Risto Suikkanen.

UUSI VALTA

Muutosvoimat kokoon!

Tänään on monenlaisia liikkeitä ja liikehdintöjä, talojen valtauksista polkupyörämarssihin. Yhä kuitenkin puuttuu liikkeiden voimien yhdistämistä, yhteisiä aloitteita, keskinäistä yhteistoimintaa ja solidaarisuutta. Niiden syntymiseksi tarvitaan yhteistä julkisuutta – keskustelua, väittelyä, toimintaa.

Uusi valta kokoaa ensi vuonnakin meidän kaikkien kokemuksia ja tarjoaa tilaa keskustelulle siitä, miten voimme saavuttaa tavoitteemme. Pysy ajan hermolla – tilaa Uusi Valta.

TILAA UUDEN VALLAN

- ☐ 35,- mk puolivuositilauk-
☐ 68,- mk vuosikertatilauk-
☐ 120,- mk tukitilauk-

SUKUNIMI	ETUNIMI
OSOITE	
POSTINUMERO	POSTITOIMIPAIKKA

TILAUSHINNAN MAKSAN LASKUN SAATUANI.

ALLEKIRJOITUS JA PAIVAYS

KL	TNO	AMNO	AIT	KPL
OM	LASK	SEK	KK	NA

KIRJE

UUSI
VALTA
MAKSAA
POSTI
MAKSUN

VASTAUSLÄHETYS
HKI 10/16 LUPA 3764

UUSI VALTA

PL 162

00003 HELSINKI 300

Analyyysin pessimismi, tahdon optimismi (Antonio Gramsci)

HERRANEN KAISA
KASARMINK. 11 B

70100 KUO 10

*Soihtuko maalaisi piruja seinät täyteen? – Vankilassa virues-
saan ja fasismin hallitessa Italiaa kirjoitti Antonio Gramsci nuo-
sanansa: "Analyyysin pessimismi, tahdon optimismi". Vain ar-
mottoman rehelliselle, tosiasiat tunnustavalle arviolle voi raken-
tua tahdon optimismi. Tämän lipun alla aikoo Soihtu jatkaa
myös tulevana vuonna. Mutiskoot analyyysin optimistit, tahdon
pessimistit mitä vain. Tule mukaan ja tilaa!*

SOIHTU

1/82

SKP:stä Aalto, Jokinen
Kemppainen, Tallgren
Tennilä, Toiviainen
Uustyhmydestä
Into Kankaan kirja
Eugen Dū. kävi täällä
Keskustelua Hirsch

Soihdun tilaushinta vuodelle 1983 on 65 markkaa.
Tilaa heti lehden välissä olevalla tilillepanokortilla.

SOIHTU SOIHTU SOIHTU SOIHTU

2/82

Jouko Kajanoja:
Terävämpään
hallituspolitiikkaan
Uudesta demokratiasta
Kolmas maailmansota
Yhtenäiseen SKP:hen
Keskustelua Kritiikkiä

3/82

SKP:n ylimääräinen: farssi?
Onko kilpailupuolueelle vaihtoehtoa?
Nainen työväenliikkeessä
RKP:n teistä ja mutkista
Keskustelua rauhanliikkeestä
SKP:n yhtenäisyyttä etsimässä
Elämäntavat ja politiikka

4/82

Kansanyliopisto: tiede ja liike
Haug: Työväenliike ja ekonomismi
Nälkä, rauha ja kehitysapu
Työllisyyspolitiikan vaihtoehdot
Seppo Toivaiasen haastattelu
Antti Eskola, pelit ja etäisyys
Sivilisaation kritiikistä

5/82

Devalvoitu vallankumous
W. F. Haug: Rakenteellinen hegemonia
E. Balibar: Puoluemuodon kriisi
työväenliikkeessä
K. Rakkonen: Kriittinen Marx
Siviilipalvelus?
Herkkyyden välineet?

TOIMITUS: Matti Aho, Keijo Ahola, Matti Hyvärinen, Pertti Rovamo (vast.), Martin Scheinin, Jussi Silvonen

TOIMITUSNEUVOSTO: Erik Arnkil, Susanna Dahlgren, Mervi Gustafsson, Lauri Hokkanen, Matti Hokkanen, Eero Hovi, Tapani Hietaniemi, Kati Juva, Reijo Kalmakurki, Kari Kantasalmi, Antti Karvonen, Kimmo Kevätsalo, Reijo Käkelä, Tuomo Lankila, Juhani Lehto, Leevi Lehto, Jorma Lindfors, Harri Manner, Pertti Multanen, Vesa Oittinen, Anu Partanen, Juha Partanen, Juhani Ruotsalo, Aino Saarinen, Risto Suikkane, Christoffer Tigerstedt, Kaarlo Tuori.

TOIMITUS JA KONTTORI

3. linja 7 B 37, 00530 Helsinki 53. Puh. (90) 736112

TILAUSHINNAT

Vuosikerta 1983 (6 numeroa)

– kotimaahan 65,-
– Pohjoismaihin 80,-
– tukitilaukset 150,-

Tilaukset ps-tilille 762 69-4, korttiin nimi, osoite ja merkintä "Soihdun tilaus".

OSOITTEENMUUTOKSEN pyydämme lähettämään lehden konttoriin. Se astuu voimaan kahden viikon kuluttua. Emme vastaa väärään osoitteeseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä.

ULKOASU IRRAH RENNAM

HINTA 10,-